

Valtio koneena ja ruumiina

Myöhäiskameralisti von Justin (1717–1771) valtiokäsitys

Ere Nokkala
Yleisen historian pro gradu -tutkielma
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2004

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä <u>Ere</u> Pertti Nokkala	
Työn nimi Valtio koneena ja ruumiina – Myöhäiskameralisti von Justin valtiokäsitys	
Oppiaine Yleinen historia	Työn laji Pro gradu
Aika Kevät 2004	Sivumäärä 95
Tiivistelmä – Abstract <p>Myöhäiskameralisti Johann Heinrich Gottlob von Justi (1717–1771) edusti uutta vaihetta saksalaisessa talous- ja valtioajattelussa. Justi pyrki yhdistämään modernin luonnonoikeudellisen käsitejärjestelmän ja taloutta käsittelevän kameralismin. Hän otti luonnonoikeudellisen valtiotaidon osaksi kameraalitieteiden systeemiään. Hänen pyrkimyksensä oli kehittää tiede, jossa kyettäisiin saman käsitejärjestelmän sisällä käsittelemään sekä talouden että valtion asioita.</p> <p>Justin käyttämä metodi oli aksiomaattinen. Hän pyrki johtamaan totuuksia toisista varmoista totuuksista. Tällainen metodi oli vallitsevana saksalaisen koulufilosofian piirissä. Justi ei ollut kuitenkaan omaksunut heiltä matemaattista metodologiaa sellaisenaan, vaikka olikin sen kannattaja. Justi oli saanut myös vaikutteita Montesquieulta.</p> <p>Justin valtiokäsitystä luonnehtivat parhaiten hänen käyttämänsä metaforat valtiosta koneena ja ruumiina. Justin valtiokone- ja valtioruumismetaforilla on useita käyttötarkoituksia. Niillä Justi perustelee muun muassa valtion synnyn, kansalaisen vapauden, valtion ulkopolitiikan, valtion päämäärän, valtion keinot päämäärän saavuttamiseksi sekä ihannevaltiot.</p> <p>Justin mukaan ihmisten siirtyminen luonnontilasta valtioon on seurausta järjen kasvusta. Ihmiset havaitsivat järjellä hyötyvänsä yhdessä elämisestä. Valta siirtyi kansalta hallitsijalle kahden sopimuksen välityksellä. Kansalaiset tekevät keskenään yhteiskuntasopimuksen ja tätä seuraa hallitsijasopimus, jossa kansa luovuttaa valtansa hallitsijalle, joka hallitsee käyttäen yleistä ohjenuoranaan. Kansa asettaa hallitsijalle rajat, mutta se ei saa kuitenkaan toimia ylimmän vallan tuomarina.</p> <p>Valtion päämääränä täytyy olla onnellisuuden, koska se on kaikkien ihmistenkin päämäärä. Hallitsijan on ohjattava valtiota kohti onnellisuutta. Onnellisuus koostuu vapaudesta, rikkaudesta ja turvallisuudesta. Tavoitteena on kaikkien yhteinen onnellisuus. Eri hallitusmuodot saavuttavat onnellisuuden eri tavalla.</p> <p>Ideaalivaltio toimii koneen tavoin tehokkaasti. Ideaalivaltiossa vallitsee täydellinen järjestys ja samanaikaisesti kansalaisten vapaus. Justilla on kaksi ehdotusta ideaalivaltioksi. Toinen niistä noudattaa Montesquieun antamaa kuvaa Britannian hallitusmuodosta. Toinen taas perustuu absolutismin reformoimiselle. Tätä jälkimmäistä ehdotusta on usein pidetty valistuneen itsevaltiuden ohjelmaohjelmajulistuksena.</p>	
Asiasanat Kameralismi, valtiokone, valtioruumis, valtiosopimus, kansansuvereenisuus, valistus, yleistähtö	
Säilytyspaikka Historian ja etnologian laitos	

Sisällys

1. Johdanto

- 1.1. Tutkimustilanne ja kysymyksenasettelu 1
- 1.2. Pohdintoja metodista 7

2. Huonotapainen nero ja valistuksen marttyyri 12

3. Justin tieteenihanne 15

4. Valtion luonto ja olemus hallitustieteiden perustana

- 4.1. Luonnontilasta järkiolennoksi 20
- 4.2. Tahtojen ja voimien yhdistyminen – valtio moraalisenä ruumiina 28
- 4.3. Valtiosopimuksesta ja kansansuvereenisuudesta 36

5. Valtion päämäärä – onnellisuus

- 5.1. Rikkaus, turvallisuus ja vapaus 42
- 5.2. Ylin valta ja onnellisuus 47

6. Hallitusmuotojen hyveet onnellisuuden saavuttamiseksi – valtiokoneen työntövoimat

- 6.1. Luonnollinen isänmaanrakkaus 50
- 6.2. Poliittinen hyve valtion työntövoimana 53
- 6.3. Hallitusmuotojen erityiset työntövoimat 56

7. Justin ihannevaltiot – unelma kuolemattomasta valtiokoneesta

- 7.1. Ihminen kuolemattoman valtiokoneen rakentajana 61
- 7.2. Luonnostaan hyvä valtio – rajoitettu ylin valta 63
- 7.3. Hillitsemisen kautta hyvä valtio – rajoittamaton ylin valta 70

8. Myöhäiskameralistinen valtiokäsitys 76

Lähteet 84

Liite I: Valtiotieteiden jaottelu Justilla (Staatswissenschaften)	91
Liite II: Valtiokoneen työntövoimat (hyveet)	92
Liite III: Valtiokone- ja valtioruumismetaforat eri käyttöyhteyksissä	93

1. Johdanto

1.1. Tutkimustilanne ja kysymyksenasettelu

Saksassa ei ollut 1700-luvulla itsenäisiä poliittisia teorioita, vaan valtiota, yhteiskuntaa ja taloutta koskevia kysymyksiä käsiteltiin käytännöllisessä filosofiassa ja kameraalitieteissä.¹ Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia saksalaisen myöhäiskameralisti Johann Heinrich Gottlob von Justin (1717–1771) valtiokäsitystä. Justin ajattelun aatteellisen kontekstin muodostavat kameralismi ja luonnonoikeusajattelu. Luonnonoikeus oli käytännöllisessä filosofiassa niiden periaatteiden järjestelmä, jotka oletettiin luonnostaan järkeviksi ja kaikille kansoille yhtenäisiksi.² Luonnonoikeusajattelijat uskoivat, että on olemassa samanlaisia yhteiskuntaa ja valtiota koskevia lakeja kuin luonnontieteissäkin. Justin oli nimenomaan kameralisti. Siksi on syytä perehtyä aluksi kameralismin käsitteeseen ja siihen miten kameralismi ja luonnonoikeusajattelu liittyvät toisiinsa.

Laajalti levinneen käsityksen mukaan kameralismi on merkantilistisen talousajattelun saksalainen muunnos. Kameralisti on sen sijaan sellainen henkilö, joka toteuttaa kameralistista talouspolitiikkaa läheisessä yhteistyössä ruhtinaan kanssa. Kameralismi sai alkunsa 1500-luvulla Pyhän saksalais-roomalaisen keisarikunnan pikkuvaltioissa. Alun perin kameralistien tehtävänä oli toimia ruhtinaan neuvonantajina varojen keräämiseksi ruhtinaan kassaan.³ 1600-luvulla kameralismi alkoi teoretisoitua ja ensimmäiset kameralistien kirjoitukset julkaistiin. Ne oli lähinnä suunnattu Pyhän saksalais-roomalaisen keisarikunnan protestanttisille johtajille. Kaiken kaikkiaan kameralismin bibliografiasta löytyy yli 14 000 nimikettä.⁴

Merkantilismin muunnoksista – jos se sellaiseksi käsitetään – kameralismi oli ainoa, josta tuli akateeminen tieteenala. Preussin Vilhelm Fredrik perusti vuonna 1727 Halleen ja Frankfurt an der Oderiin oppituolit kameralismia varten, koska katsoi, ettei

¹ Vierhaus, 1978, s. 111. Katso liite I.

² Lagerspetz, 1996, s. 8.

³ Kammer tarkoitti alun perin ruhtinaan ”kamarina”, jossa hänen varansa olivat. Sana kamarimusiikki on samaa alkuperää.

⁴ Raupach, 1982, s. 11.

oikeustiede ollut enää riittävä perusta hallinnon virkamiesten koulutukselle, sillä se laiminlöi talouden asiat lähes täysin.⁵ Tavoitteena oli kouluttaa vuonna 1722 uudistettuun valtion keskushallintoon sopivia virkamiehiä.⁶ Varsinaisen kaanonin kameralismille oppiaineena kehittivät kuitenkin Johann Heinrich Gottlob von Justi ja Joseph Sonnenfels katolisessa Wienissä 1750- ja 1760-luvuilla. He kirjoittivat ensimmäiset kameralismin opettamiseen tarkoitetut oppikirjat.⁷ Nämä oppikirjat antoivat pohjan hallintovirkamiesten yliopistolliselle koulutukselle. Siten niillä oli ainakin välillinen vaikutus valtioiden poliittisiin käytäntöihin.⁸ 1750-luvulta eteenpäin kameraalitieteet olivat vaikutusvaltaisin poliittis-ekonominen diskurssi Pyhässä saksalais-roomalaisessa keisarikunnassa.⁹

Justin kohdalla kameralismia ei voi pitää enää pelkästään merkantilismin muunnoksena. Tuorein tutkimus kameralismista on pitänyt kameralismia ensisijaisesti poliittisen ajattelun muotona ja vasta toissijaisesti merkantilismin muunnoksena.¹⁰ Uusimman määrittelyn kameralismille on antanut Marcus Sandl, joka nimittää kameralismia poliittis-ekonomiseksi diskurssiksi.¹¹ Yksi tämän diskurssin osa oli kameralistinen talousajattelu, jota voidaan pitää merkantilismin muotona. Sandlin kameralismin määritelmä on ainakin Justin kohdalla onnistunut. Sandlin mukaan kameralismin teoretisoimiseen ja akatemisoitumiseen, joihin molempiin Justi suuresti vaikutti, liittyy kokonainen paradigman vaihdos. Vanha kameralismi tai luonnonoikeusoppi eivät osanneet käsitteellistää taloudellisten ja poliittisten prosessien yhteenkuuluvuutta. Juuri tästä muodostui anomalia eli pinttynyt ongelma, joka ajoi sekä kameralismin että luonnonoikeusopin kriisiin. Seurauksena oli kriisitieteen vaihe ja lopulta siirtyminen uuden käsitejärjestelmän vaiheeseen, jota Sandl nimittää Thomas Kuhnin terminologian mukaisesti normaalitieteeksi. Tämän normaalitieteen edustajia olivat muun muassa Justi

⁵ Walker, 1978, s. 234–237; Tribe, 1984, s. 263–264.

⁶ Dreitzel, 1987, s.166.

⁷ Tribe, 1988, s. 55, 90. Itävallassa uudistettiin hallintoa Preussin mallin mukaan, kun oli havaittu sen tehokkuus Ylä-Sleesiassa, jonka Preussi oli saanut Itävallalta vuonna 1748 Aachenin rauhassa. Hallinnon uudistuksista Erbe, 1985, s. 125, 130–131, 155, 166. Ensimmäisissä uudistuksissa (1749) oli pitkälti kyse hallinnon erottamisesta oikeudesta. Toisessa vaiheessa (1761) erotettiin taloushallinto muusta hallinnosta. Egglmaier.

⁸ Sandl, 1999, s. 61.

⁹ Sandl, 2002, s. 64.

¹⁰ Tribe, 1984, s. 273. Tosin Small oli tätä mieltä jo vuonna 1909. Katso Small, xiiv.

¹¹ Sandl, 2002, Esim. s. 64.

ja Sonnenfels.¹² Uuden normaalitieteen esimerkkiteoksina toimivat heidän teoksensa.

Sandl korostaa katkoksia kameralismin eri vaiheissa, eikä niinkään jatkuvuutta. Hän edustaakin kantaa, jonka mukaan tieteissä tapahtuu käsitteellisiä murroksia. Tähän näkemykseen hän on saanut tukea Michel Foucault'n ja Thomas Kuhnin kirjoituksista.¹³ Sandlin kanssa vastakkainen näkemys kameralismista on valistuksen ajan historian asiantuntijalla Dorinda Outramilla. Hän korostaa nimenomaan kameralismin tuomaa jatkuvuutta. Outramin mukaan kameralistien välityksellä monissa Keski-Euroopan valtioissa säilyi pitkälle valistukseen käsitys valtion luonnosta, toiminnasta ja legitimaatiosta, joka oli huomattavan vanhaa perua. Hän katsoo tämän vaikutuksen yltäneen laajalle alueelle ja vaikuttaneen valtiotieteiden syntyyn Saksassa. Voimakkainta kameralismi oli Saksan valtioissa ja Itävallassa sekä valtioissa, joiden hallinnollinen eliitti tuli Saksasta tai Itävallasta. Näitä valtioita olivat Ruotsi, Tanska ja Venäjä. Kameralistinen ajattelutapa oli niin merkittävä, että Euroopan jakaminen kameralistisesti ja ei-kameralistisesti ajatteleviin valtioihin on yhtä perusteltu kuin jako protestanttisiin ja katolisiin tai suuriin ja pieniin valtioihin. Ero esimerkiksi Ranskan ja Saksan välillä oli suuri. (Täytyy kuitenkin muistaa, että kyseessä on tutkijoiden – tässä tapauksessa Outramin – tekemä jako.) Kameralismi, joka käsitteli monarkian ja byrokratian tieteitä, kehittyi monarkin suojeluksessa Saksassa valtiotieteeksi¹⁴, jota kameralistit toteuttivat valtion hallinnossa. Ranskassa harvat johtavat älyköt vaikuttivat valtion hallinnossa, ja valta säilyi aristokratian käsissä, eikä valtiotiedettä päässyt syntymään.¹⁵

Outramin kuvaamaa kameralismin laajenemista valtiotieteeksi on Peter Gay pitänyt pakona politiikasta hallintoon.¹⁶ Kameraalitieteisiin sisältyi tiede nimeltä Policywissenschaft, joka voidaan nykyään kääntää lähinnä hallintotieteeksi. Kameralismin määrittelemine pelkäksi hallintotieteeksi on samalla tavalla reduktionistista kuin sen määrittelemine pelkäksi merkantilismin muutokseksi. Gayn

¹² Sandl, 1999, s. 45–46.

¹³ Kuhn, 1970, passim., Foucault, 1986, esim. s. 217–219.

¹⁴ Sulzer, J., G., Kurzer Begriff aller Wissenschaften (1759) määrittelee Staatswissenschaftin teoriaksi kokonaisten valtioiden ja yhteiskuntien onnellisuudesta. Löytyy Triben artikkelista sivulta 273.

¹⁵ Outram, 1995, s. 101–106.

¹⁶ Gay, 1996, s. 488–489. Wehler, 1989, s. 233.

kommenttia voidaan arvostella siitä, että pako hallintoon oli sikäli välttämätöntä, että hallintoa oli kehitettävä, koska sitä ei ollut juurikaan olemassa.

Tarkoitukseni on siis tutkia 1700-luvun Saksan merkittävimpänä valtiotieteilijänä¹⁷ ja kameralistina pidetyn Johann Heinrich Gottlob von Justi (1717–1771) käsitystä valtiosta¹⁸ ja eri hallitusmuodoista. Hän on sikäli otollinen tutkimuskohde, että juuri hänen katsotaan kehittäneen kameralismin valtiotieteeksi, kun hän otti valtiotaidon (Staatskunst) mukaan kameraalitieteisiin.¹⁹ Valtiotaidossa ei pohdittu sitä, mitä politiikka on, vaan teemana oli valtioiden järjestys ja hallitukset.²⁰ Tarkoitukseni on selvittää, mistä Justi valtiotaidossa pohjimmiltaan oli kyse. Tutkimukseni keskeisimpinä teemoina ovat ne kysymykset, joihin Justi itse tarkoitti omat teoksensa vastaukseksi. Yritän tutkia, miten Justi legitimoivat valtion ja määritteli sille rajat. Valtion päämäärän tutkiminen Justi kohdalla on erittäin keskeinen, koska juuri valtion päämäärää käsitellessään Justi yhdistää kameralistiset ja luonnonoikeudelliset käsitteet. Lopuksi tarkoitukseni on tutkia Justin suhtautumista erilaisiin hallitusmuotoihin ja sitä, millainen on Justi mukaan täydellinen valtio. Keskeisessä asemassa läpi työn ovat Justin käyttämät metaforat valtiosta koneena ja ruumiina. Justia pidetään sinä henkilönä, joka teki kyseiset metaforat yleisiksi topoksiksi saksankielisellä alueella.²¹ Aion selvittää, mihin argumentteihin vedoten Justi käyttää valtiokone- ja valtioruumismetaphoria.

Keskeisimmät lähteeni ovat Justin kolme hallituksen tieteitä (Regierungswissenschaften) koskevaa teosta. Teoksessa Grundriß einer guten Regierung (1759) Justi kuvaa, millainen hyvän hallituksen tulee olla. Valtion luonnetta ja olemusta Justi käsittelee teoksessaan Natur und Wesen der Staaten als die Quelle aller Regierungswissenschaften und Gesetze (1760). Justin tavoitteena oli rakentaa teoksessaan eräänlainen poliittinen metafysiikka, kuten hän itse kirjoitti. Hänen toisena

¹⁷ Stollberg-Rilinger, 1986, s. 80. Stollberg-Rilingerin mukaan Justin valtio-opin merkitystä ei voi liioitella. Esimerkiksi Göttingenin merkittävä professori Gottfried Achenwall (1719–1772) otti Justin valtiokäsityksen lähes sanasta sanaan oppikirjoihinsa.

¹⁸ 1700-luvun kielenkäytössä käsite Staat, valtio, tarkoittaa ruhtinasvaltiota (Fürstenstaat), joita Pyhässä saksalais-roomalaisessa keisarikunnassa oli yli kolme sataa.

¹⁹ Bödeker, 1985, s. 150–151; Kluegel, 1986, s. 19, 89.

²⁰ Bödeker, 1985, s. 143.

²¹ Stollberg-Rilinger, 1986, s. 105.

päämääränään oli kirjoittaa vastine Montesquieun Lakien hengelle (1748). Juuri tämä teos oli yksi niistä teoksista, joita käytettiin hallinnon virkamiesten koulutuksessa. Justi oli todennäköisesti tutustunut Montesquieun teokseen ollessaan sensuurikollegion jäsen Wienissä vuonna 1752.²² Toden teolla Justin on täytynyt perehtyä teokseen vuosien 1756 ja 1757 aikana.²³ Justia onkin pidetty ensimmäisenä saksankielisenä kirjoittajana, joka käy kriittistä keskustelua Montesquieun kanssa.²⁴ Justia ja Montesquieuta erottaa selvimmin heidän käsityksensä aristokratiasta. Justi oli kiivas aristokratian vastustaja. Justi ei myöskään hyväksy Montesquieun ilmastoteoriaa.²⁵ Viimeinen Justin hallituksen tieteitä käsittelevä teos *Vergleichungen der Europäischen mit den Asiatischen und anderen vermeintlich Barbarischen Regierungen* (1762) pyrkii vertailemaan aikansa aasialaisia ja muita barbaarisina pidettyjä valtioita eurooppalaisiin. Justin tarkoituksena on lähinnä nostaa esille eurooppalaisten valtioiden epäkohtia osoittamalla, kuinka paljon paremmin asiat ovat muualla. Teos liittyy samaan valistuksen perinteeseen kuin esimerkiksi Montesquieun *Persialaisia kirjeitä* (1721) ja on luonteeltaan oppikirjoiksi tarkoitettuja teoksia huomattavasti satiirisempi. Justin moraaliset ja filosofiset kirjoitukset on koottu vuonna 1760 kolme nidettä käsittäväksi sarjaksi *Moralische und philosophische Schriften*, jota käytän myös lähteenä pohtiessani Justin ajattelun lähtökohtia. Niissä tulee esille Justin käsitys tieteistä ja niiden merkityksestä. Justin tieteenihannetta käsittelevässä kappaleessa hyödylliseksi osoittautui myös Justin teos *Grundsätze der Policey-Wissenschaft* (1759).

Tutkittavana olevien teosten kontekstina on otettava huomioon, että ne ovat kirjoitettu seitsenvuotisen sodan aikana 1756–1763. Seitsenvuotisessa sodassa Preussi taisteli Itävallan, Ranskan, Venäjän ja Ruotsin koalitiota vastaan. Justi uskoi, että sota oli seurausta siitä, että valtiot pyrkivät pitämään tasapainontilaa yllä keskinäisissä valtasuhteissaan. Justi piti oppia valtioiden välisestä tasapainosta äärimmäisen vaarallisena. Justi puolustaa Fredrik II:sta ja katsoo, että Preussin osalta kyse on taistelusta itsensä säilyttämiseksi.²⁶ Seitsenvuotinen sota on relevantti konteksti erityisesti Justin isänmaa-käsitettä tulkittaessa.

²² Tribe, 1988, s. 57.

²³ Dreitzel, 1987, s. 174; Wilhelm, 1991, s. 421.

²⁴ Kluebing, 1986, s. 97; Obert, 1992, s. 52.

²⁵ Katso sivu 65.

²⁶ Justi, 1771, s. 289–292.

Aiemmat tulkinnat Justin poliittisen ajattelun luonteesta poikkeavat suuresti toisistaan. Ernst Klein on artikkelissaan Johann Heinrich Gottlob Justi und die preußische Staatswirtschaft (1966) sitä mieltä, että Justi kuvasi puhtaasti preussilaista hallintokäytäntöä, eikä pyrkinyt muuhun. Kleinin näkemys selittyy sillä, että hän ei ole juurikaan perehtynyt Justin myöhäistuotantoon. Jutta Brückner taas tulkitsee teoksessaan Staatswissenschaften, Kameralismus und Naturrecht (1977) Justin absolutismin puolustajaksi, joka ei kuitenkaan missään nimessä ollut käsityksiltään vanhoillinen. Samoilla linjoilla on Horst Dreitzel artikkelissaan Justis Beitrag zur Politisierung der deutschen Aufklärung (1987). Dreitzel pitää Justin erityispiirteenä sitä, että hän demokratisoi valtiotaidon siten, ettei se ollut enää hallituksen salatiiede. Tätä kautta Justi oli hänen mukaansa vaikuttamassa Saksan valistuksen politisoitumiseen. Dreitzel tulkitsee Justin ajattelussa olevan useita liberalismiin viittaavia piirteitä. Tätä käsitystä huomattavasti pidemmälle on vienyt Uwe Wilhelm, joka arvioi artikkelissaan Das Staats- und Gesellschaftsverständnis von J.H.G. von Justi: Ein Beitrag zur Entwicklung des Frühliberalismus in Deutschland (1991) Justin varhaisliberaaliksi. Wilhelm katsoo, että Justi pitää ajallisesti luokitella varhaisliberaaliksi mutta sisällöllisesti aidoksi liberaaliksi, joka kannatti valtion toimivallan merkittävää kaventamista. Hän syyttää aiempia tutkijoita kategoriavirheestä, koska nämä ovat tutkineet Justia kameralistina. Jos asian tulkitsee Wilhelmin tavoin, eikö kyse olisi kameralismin kehitymisestä kohti liberalismia, eikä siitä että Justi olisi yhtäkkiä varhaisliberaali? Ilmeistä nimittäin on, että nimenomaan Wilhelmia voi arvostella kategoriavirheestä. Wilhelm on saanut tukea Marcus Obertilta tämän teoksessa Die naturrechtliche 'politische Metaphysik' des Johann Heinrich Gottlob von Justi (1717–1771) vuodelta 1992. Uusliberalismin etiketti leimaa hänenkin kirjoituksiaan. Metateoria läntisestä traditiosta on ollut ongelmallinen varsinkin saksankielisessä kirjallisuudessa. Kansallissocialismin jälkeen tutkijat ovat usein halunneet unohtaa käsityksen Saksan erityistiestä²⁷ (Sonderwegthese) ja korostaneet yhteistä läntistä perinnettä. Obert ja Wilhelm toteuttavat tätä ohjelmaa vaihtamalla Justin kohdalla termin myöhäiskameralisti varhaisliberaaliksi. Sandlin tavoin tätä tulkintaa voi pitää

²⁷ Lisää erillistieteestä Hentilä, 1994, s. 164–171.

anakronistisena.²⁸ Liberalismi on myöhemmän ajan kategoria. Sandlin oma tutkimus *Ökonomie des Raumes: der kameralwissenschaftliche Entwurf der Staatswissenschaft im 18. Jahrhundert* (1999) ei keskity Justiin, mutta on häntä sivuavista tutkimuksista onnistunein ja uusin. Hänen tutkimuksensa on diskurssianalyysiin perustuva ja hänen metodinen oppi-isänsä on Foucault. Sandlin kehittämä kuñnilainen tulkinta Justin edustamasta myöhäiskameralismista uutena paradigmana on kuitenkin kyseenalainen, mikäli paradigma ymmärretään tiukasti kuñnilaisessa mielessä eli kokonaisvaltaisena siirtymisenä käsitejärjestelmästä toiseen.

Tulkintojen kirjo Kleinista Wilhelmiin on siis sängen suuri. Osaltaan tätä selittää tutkimuskohteen vaikeus. Toinen tulkintojen moninaisuutta selittävä tekijä on ollut se, että Justin kirjoituksia on lähestytty myöhemmän ajan kategorioiden kautta. Tähän eivät ole syyllistyneet pelkästään edellä mainitut Obert ja Wilhelm vaan myös lukuisat heitä edeltäneet tutkijat. Kyseessä on sama virhe, joka on usein toistunut myös muun muassa kulttuurihistorian piirissä. Justin ajattelun tulkinta tutkijan oman ajan kategorioiden kautta näkyy jo Frensdorffin ja Remerin kirjojen nimissä: Johann Heinrich Gottlob Justi. *Ein deutscher Volkswirth des 18. Jahrhunderts, Über das Leben und Schriften des Nationalökonomen J. H. G. von Justi*. Frensdorffin kunniaksi on kuitenkin todettava, että hän on tietoinen asiasta, kun hän toteaa, että termiä kansantaloustieteilijä (Nationalökonom) alettiin käyttää vasta 1800-luvun alussa. Frensdorff toteaa myös, että kameralistien määrittelyminen kansantaloustieteilijöiksi on riittämätön karakterisoimaan kameralismia.²⁹

1.2. Pohdintoja metodista

Lähestyn tutkimusaiheeni aatehistoriallisen metodin avulla. Tavoitteenani on Justin valtiokäsityksen historiallinen rekonstruktio. Historiallinen rekonstruktio on Richard Rortyn määritelmän mukaan historiallisen tekstin merkityksen selvittämistä siten, että se asetetaan oman aikansa ajatukselliseen yhteyteen. Tarkoitukseni on kirjoittaa 1700-luvusta sen omista ehdoista lähtien ja ymmärtää Justin kirjoitukset hänen

²⁸ Sandl, 1999, s. 13–17.

²⁹ Frensdorff, 1903, s. 463.

aikalaiskontekstissaan. Tavoitteenani ei ole niinkään rationaalinen rekonstruktio.³⁰ Tarkoituksenani ei ole pohtia Justin valtiokäsityksen merkitystä nykyaikaisessa keskustelukontekstissa. Tämä on yleensä filosofien tavoitteena. Aatehistorioitsijan tehtävänä on perehtyä itselleen ja aikalaisilleen vieraisiin käsityksiin. Näiden käsitysten outous pakottaa meidät kyseenalaistamaan omia ajatustottumuksiamme.³¹ Tätä kautta aatehistorialla voi olla merkitystä myös nykyaikaiselle keskustelukontekstille. Toisaalta historiallinen rekonstruktio on usein välttämätön edellytys rationaaliselle rekonstruktiolle.

Aatehistorian sijaan on tullut suosittumaksi puhua vaikkapa poliittisen ajattelun historiasta. Tällöin on haluttu tehdä pesäeroa perinteiseen aatehistoriaan, jossa etsitään vastauksia samoihin ikuisuusksymyksiin.³² Kaikille tutkimuskohteille ei voida esittää kuitenkaan samoja kysymyksiä, koska kysymys voi olla tutkittavalle kohteelle täysin vieras. Vaihtoehtoisen lähestymistavan ikuisuusksymyksille esitti Collingwood, jonka mukaan historia on ajattelun historiaa. Ihmisen toiminnan ymmärtäminen edellyttää hänen ajattelunsa ymmärtämistä. Ajattelun ymmärtäminen puolestaan edellyttää ajattelun ymmärtämistä vastauksina kysymyksiin. Historioitsijan tehtävä on saada selville ne kysymykset, joihin teoksen tekijä on pyrkinyt teoksellaan vastaamaan. Aatteet eivät ole subjekti, vaan historiallinen toimija itse.³³ Kyse ei ole siten samoista kysymyksistä, jotka esitettäisiin kaikille tutkittaville henkilöille. Justin ajattelun historiallinen rekonstruktio on siis mahdollista, jos onnistutaan löytämään ne kysymykset, joihin Justi tarkoitti teoksensa vastaukseksi.

Collingwoodilta paljon vaikutteita saanut Quentin Skinner on esittänyt anakronismien välttämiseksi periaatteen, jonka mukaan historiallisen toimijan ei tule sanoa tarkoittaneen tai tehneen sellaista, mitä häntä ei olisi koskaan saatu hyväksymään oikeaksi kuvaukseksi siitä, mitä hän tarkoitti tai teki. Skinnerin sääntö implikoi alkuperäisen intention käsitteen.³⁴ Skinnerin ajattelun taustalla on John Austinin puheaktiteoria eli kielellisten tekojen teoria. Skinner soveltaa Austinia ja näkee tekstit

³⁰ Sihvola, 2000, s. 115.

³¹ Hyrkkänen, 2002, s. 252–253.

³² Kurunmäki, 2001, s. 144.

³³ Hyrkkänen s. 21, 60, 157f.

³⁴ Knuuttila, 1986, s. 11–12; Sihvola, 2002, s. 108

kielellisinä tekoina. Austinin mukaan filosofit ovat syyllistyneet deskriptiiviseen virhepäätelmään, kun he ovat päättelleet, että kaikki indikaatiivilauseet ovat kuvauksia.³⁵ Skinnerin tarkoituksena on selvittää millainen teko kirjoittajan teksti on, ja mihin hän pyrki sen kirjoittamisella. Knuutilan tavoin useat tutkijat ovat arvostelleet Skinneriä intentionalismista.³⁶ Tämä tarkoittaa sitä, että ei ole mahdollista saavuttaa täyttä varmuutta siitä, mihin kirjoittaja on tekstillään alun perin pyrkinyt. Myös Skinner myöntää tämän.³⁷ Winchin Collingwoodiin kohdistama kritiikki pätee myös Skinneriin. Winchin mukaan käsitys, että historioitsijan tehtävä on ajatella uudelleen historian henkilöiden ajatukset, on jossain määrin intellektuaalinen vääristymä. Vaikka historioitsija voi eräässä mielessä tavoittaa uudelleen sammuneita ajatustapoja, hänen ajattelunsa värityy siitä, että hänen on käytettävä historiankirjoituksen metodeja niiden tavoittamiseksi uudelleen.³⁸ Skinnerin anakronismiteesin ydin on kuitenkin sangen järkevä. Tarkoitus on välttää jälkiviisaita projektioita. Skinnerin tarkoitus on purkaa jälkiviisautta ja kanonisoituja tulkintoja.³⁹ Skinnerin anakronismiteesi tekee esimerkiksi Obertin ja Wilhelmin tekemät Justi-tulkinnat mahdottomiksi.

Koska tutkimuskohteen tarkoitusperistä ei voida koskaan saada varmuutta, on kenties viisainta lieventää Skinnerin anakronismisääntöä. Tutkimukseni lähtökohdaksi otan Sihvolan, Skinneriä lievemmän, anakronismisäännön, jonka mukaan tulkinta on ei-anakronistinen silloin, kun historiallisen toimijan ei väitetä tarkoittaneen, sanoneen tai tehneen sellaista, mitä hän ei käytössä olevan lähteistön perusteella rakennetun historiallisen kontekstin valossa todennäköisesti olisi voinut tarkoittaa, sanoa, tehdä tai hyväksyä kuvaukseksi tarkoittamistaan, sanomisistaan tai tekemisistään.⁴⁰

Aatehistorian piirissä suosittu suuntaus on myös muun muassa Reinhardt Koselleckin edustama käsitehistoriallinen lähestymistapa. Sen sijaan, että keskityttäisiin luovien ajattelijoiden tarkoitusten tutkimiseen, pyritään rekonstruoimaan yksittäisiä käsitteitä pitemmällä aikajänteellä. Koselleckin näkemys on, että kieli on tavallaan toimijaa

³⁵ Wright, 1982, s. 248–249.

³⁶ Palonen, 1998, s. 142.

³⁷ Hyrkkänen, 2002, s. 189.

³⁸ Winch, 1979, s. 129.

³⁹ Palonen, 1998, s. 148.

⁴⁰ Sihvola, 2000, s. 117.

vahvempi. Yksittäinen kielenkäyttäjä ei pysty muuttamaan käsitteiden pitkäaikaismerkityksiä.⁴¹ Skinner puolestaan katsoo, että luovat toimijat pystyvät vaikuttamaan kieleen eikä kyse ole pelkästään passiivisesta kielen kierrätyksestä. Skinnerin tavoin käsitehistoria pyrkii ottamaan poliittisen kielen historiallisuuden vakavasti. Pyrkimyksenä on välttää anakronistista historiankirjoitusta ja ymmärtää historiallisia toimijoita heidän omasta käsityksimaailmastaan käsin.⁴² Skinneriläisestä aatehistoriasta on pelätty seuraavan ”helminauhahistoriaa”, jossa ei ole enää olemassa jatkumoa. Historiasta katoaa jatkumo. Koselleckilaisen käsitehistorian ongelmana on puolestaan yksittäisten käsitteiden erottaminen syntykontekstistaan ja tutkiminen diakronisissa raameissa.⁴³

Käsitteen käsitteen tarkempi määrittely avaa uuden näkökulman aktiivisen luovan toimijan ja käsitteiden väliseen suhteeseen. Wittgensteinin ja Kuhnin mukaan käsitteet opitaan ostensiivisesti eli osoittamalla. Sama käsitys on myös muun muassa sosiologisen finitismien kannattajilla. Tämän käsityksen mukaan ei ole olemassa jotain tiettyä määritelmää, jonka mukaan uudet havainnot luokitellaan. Jokainen uusi havaittu kohde, esimerkiksi ankka, määrittää ankkojen luokkaa uudelleen.⁴⁴ Samoin on laita esimerkiksi valtio-käsitteen kanssa. Jokainen käyttökerta määrittää valtio-käsitteen merkitystä riippumatta siitä, onko kyse tietoisesta vai tiedostamattomasta toiminnasta. Käytössä ilmenee, mitä käsitteiden merkityksellä tarkoitetaan. Voidaan sanoa, että käyttö on merkitystä.⁴⁵ Jokainen ekstensio määrittää intensiota uudelleen, mikä on juuri päinvastoin kuin perinteisessä carnapilaisessa semantiikassa, jossa intensio (termin sisältö) määrittää automaattisesti ekstension (sen olion tai yksilön, jonka nimi tämä termi on).⁴⁶ Yksilöt eivät voi kuitenkaan käyttää käsitteitä aivan kuinka haluavat. Käsitteen tuleva käyttö on kuitenkin avoin eli alimääräytynyt ja epämääräinen. Ennalta ei voi tietää, mihin käsitettä tullaan käyttämään. Mitä epäselvempi käsitteen viittauskohde on, sitä vapaampaa on käsitteen käyttö. Käsitteen avoimuus ja

⁴¹ Ihalainen, 1999, s. 40.

⁴² Kurunmäki, 2001, s. 143. Molempien tutkimussuuntausten parhaita puolia on pyrkinyt yhdistämään muun muassa Pasi Ihalainen tutkimuksessaan *The Discourse on Political Pluralism in Early Eighteenth-Century England* (1999).

⁴³ Sandl, 1999, s. 14.

⁴⁴ Barnes, Bloor & Henry, 1996, s. 55–59; 71–72.

⁴⁵ Wright, 1982, s. 234–235.

⁴⁶ Niiniluoto, 1980, s. 115–123.

epämääräisyys tekee mahdolliseksi käsitteen käytön mitä erilaisimpiin tarkoituksiin. Justin aikana tällainen erittäin avoin ja epämääräinen käsite oli esimerkiksi isänmaa (Vaterland). Tämän takia Justi saattoi käyttää sitä melko vapaasti. Toisaalta käsitettä ei voida käyttää mihin tahansa. Käsitteen käyttö ei ole riippumatonta käsitteen aiemmasta käytöstä. Eri käsitteiden käyttö ei ole myöskään riippumatonta toisistaan, vaan käsitteet muodostavat koherentin järjestelmän tai verkoston.⁴⁷ Luova kielenkäyttäjä ei voi tehdä käsitteellä mitä tahansa, jos haluaa tulla ymmärretyksi. Tässä suhteessa kieli on voimakkaampi kuin kielenkäyttäjä. Käsitteen käyttö ei ole kuitenkaan ennalta määrättyä, joten luova toimija voi käyttää sitä hyvinkin omaperäisellä tavalla. Hän voi keksiä myös uusia käsitteitä, mutta nekään eivät ole riippumattomia toisista käsitteistä vaan liittyvät aiempiin verkostoihin.

Jotta Justin valtiokäsitys voitaisiin rekonstruoida, on siis pyrittävä rekonstruoimaan hänen aikanaan käytetyt käsitteelliset kontekstit ja Justin käyttämä käsiteverkosto. Keskeisiä käsitteellisiä konteksteja Justille ovat luonnonoikeuden ja kameralismin käsiteverkostot. Osoittaakseni, miten käyttämäni käsitehistoriallinen metodi käytännössä toimii, mainitsen muutaman esimerkin, jotka tuovat samalla esille tutkimuskohteen vaikeuden. Tarkastellaan, mitä Justi tarkoitti käsitteellä valtio. Justin aikalaisille käsite valtio (Staat) tarkoitti automaattisesti ruhtinasvaltiota (Fürstenstaat), joita Pyhässä saksalais-roomalaisessa keisarikunnassa oli yli kolme sataa. Justi käyttää valtiosta lisäksi käsitteitä Republik, das gemeine Wesen, bürgerliche Verfassung ja bürgerliche Gesellschaft. Käsitteen Republik tulkitseminen sen nykymerkityksen mukaisesti tasavallaksi veisi tutkimuksen heti hakoteille. Justi käyttää nimittäin käsitettä kaikista valtiomuodoista, koska hän ymmärtää sen suorana käännöksenä latina res publicasta, joka tarkoittaa yhteistä asiaa tai oliota. Justin mukaan kaikki valtiot ovat yhteisiä asioita, gemeine Wesen, joten niistä voi käyttää käsitettä Republik. Valtio on Justin mukaan vastakohta luonnontilalle. Bürgerliche Gesellschaft ja bürgerliche Verfassung ovat käsitteitä, joilla Justi kuvaa tätä luonnolle vastakkaista tilaa, jossa vallitsee poliittinen järjestys. Käsitteiden luonnontila ja valtio merkitys määrittyy siten suhteessa toisiinsa. Se, miten Justi määrittelee luonnontilan, määrittelee myös valtiota.

⁴⁷ Barnes, Bloor & Henry, 1996, s. 55–59; 71–72

Skinnerin mukaan ei ole mahdollista kirjoittaa käsitteiden historiaa sellaisenaan. Käsitteiden historiaa voidaan harjoittaa ainoastaan tutkimalla käsitteiden käyttöä argumentteina.⁴⁸ Tarkoitukseni on kirjoittaa metaforien historiaa tässä samassa hengessä. Pyrkimyksenäni on kirjoittaa siitä, miten Justi käyttää valtiokone- ja valtioruumis-metforia argumentteina.

Thomas S. Kuhnin vanhaan tieteenhistoriaan kohdistama kritiikki muistuttaa suuresti Skinnerin ajattelua. Vanhan tieteenhistorian nykyisyyskeskeisyyden lähteeksi oli tunnistettavissa sen merkityskriteeri: mielenkiintoiseksi näyttäytyi se, mikä oli liitettävissä tieteenalojen nykytilanteeseen. Vain omien näkemysten edelläkävijät ansaitsivat huomiota.⁴⁹ Myös Kuhn esitti ratkaisuksi lähteen kielen ja käsitteiden opettelua. Hän meni jopa niin pitkälle, että hänen mielestään historiaa tulisi kirjoittaa tutkimuskohteen käsittein, kunhan ne on ensin selitetty. Juha Sihvola pitää Kuhnin näkemystä epärealistisena. Sihvolan mukaan ei ole mielekästä kasvattaa menneisyyden kieleen ja ajattelutapoihin erikoistunutta yleisöä.⁵⁰ Tässä tutkimuksessa käsitteiden selitys on sijoitettu varsinaiseen käsittelyosioon. Käsitteiden esittely johdannossa olisi tämän kaltaisessa tutkimuksessa sanakirjamaista.

2. Huonotapainen nero ja valistuksen marttyyri

Tiedot Justin elämänvaiheista eivät ole täysin kattavia.⁵¹ Epäselvyydet alkavat jo hänen syntymäajastaan. Justin tytär on vahvistanut isänsä syntymävuodeksi vuoden 1720. Kirkonkirjat todistavat kuitenkin, että Justi oli kastettu 28.12.1717 Brückenissä.⁵² Justin isä oli Saksin armeijan aliupseeri, kuten hänen myöhempi isäpuolensakin. Justin kuului porvariston alempaan kerrokseen.

⁴⁸ Ihalainen, 1999, s. 39.

⁴⁹ Manninen, 1998, s. 19–23.

⁵⁰ Sihvola, 2000, s.110–111.

⁵¹ Luotettavin lähde koskien Justin elämänvaiheita on edelleen Frensdorff, 1903, johon tämä katsaus pohjaa. Katso myös Remer, 1938, s. 5–12; Dittrich, 1974, s. 103–110; Dreitzel, 1987, s. 161–165; Tribe, 1988, s. 56–58. Obert, 1992, s. 7–36; Wilhelm, 1995, s. 119–120.

⁵² Sekaannusta ovat lisänneet huolimattomat tutkijat. Tribe viittaa Frensdorffiin ja toteaa Justin syntyneen 1720. Dittrichillä ajankohta on oikein, mutta hän toteaa Justin syntyneen tällöin, mikä ei välttämättä pidä paikkaansa. Hänet on kastettu silloin.

Justin opintiestä tiedetään vähän. Hänen tiedetään olleen gymnaasissa Quedlinburgissa. Vuosina 1741 ja 1742 hän osallistui Saksin joukossa sotaan Itävaltaa vastaan Böömissä. Hän pääsi everstiluutnantti von Gersdorfin suojelukseseen. Tämän jälkeen hän opiskeli oikeustieteitä Wittenbergissä vuoteen 1744 asti. Tällöin hän on saattanut joutua tekemisiin myös kameralismin kanssa, koska jo Thomasius⁵³ oli opettanut kameraalitieteitä osana oikeustieteitä. Opiskelun jälkeen Justi toimi von Gersdorfin yksityissihteerinä tämän kuolemaan vuoteen 1745 asti.

Vuonna 1745 Justi julkaisi ensimmäisen kirjallisen tuotoksensa, joka oli satiiri nimeltä *Dichterinsel*. Teos teki hänestä kuuluisan, ja hän alkoi kirjoittaa aktiivisesti. Justi oli lähes koko loppuelämänsä ajan aina toimittamassa jotakin lehteä. Vuonna 1747 Justi voitti Preussin tiedeakatemiaan julkistaman kilpailun kirjoituksellaan *Nichtigkeit und Ungrund der Monaden*, joka kritikoii Leibnizin monadioppia. Kirjoituksen taustalla oli tiedeakatemiaan sisäinen kiista wolffilaisuuden ja newtonilaisuuden välillä. Samana vuonna Justi alkoi toimia Sachsen-Eisenachin herttuattaren neuvonantajana Sangerhausenissa.

Vuonna 1750 keisarinna Maria Teresia kutsui Justin Wieniin, jossa hän sai tehtäväkseen retoriikan (*Beredsamkeit*) ja kameralismin opettamisen. Justi riitautui Wienissä jesuiittamunkkien kanssa ja joutui lähtemään maasta 1753. Justilla on epäilty olleen myös epämääräisiä sijoituksia. Wienissä pitämiensä kameralismia käsitelleiden luentojen pohjalta Justi julkaisi teoksensa *Staatwirtschaft* (1755), jota on usein pidetty hänen pääteoksenaan.⁵⁴

Wienistä Justi siirtyi Leipzigiin ja sieltä Göttingeniin vuosiksi 1755–1757, missä hän toimi kaupunginhallinnossa (*Polizeidirektor*) sekä vastasi kaivostoiminnasta. Lisäksi hänellä oli tehtävänä luennoita kameraalitieteitä Göttingenin yliopistossa, jota voidaan pitää aikansa merkittävimpänä yliopistona Saksassa. Vuonna 1756 Justi julkaisi teoksensa *Grundsätze der Policeywissenschaft*, jota on pidetty perustana modernille

⁵³ Christian Thomasius (1655–1728) oli saksalainen valistusfilosofi, jonka filosofian perustana oli järki.

⁵⁴ Esimerkiksi Small, Klein ja Tribe ovat tätä mieltä. Kleinin mukaan Justi sanoi kaiken sanottavansa tässä teoksessa. Kleinille vastakkaista kantaa edustaa erityisesti Dreitzel.

hallintotieteelle (Verwaltungswissenschaft). Justin aika Göttingenissä jäi lyhyeksi. Hän pakeni kaupungista Ranskan joukkojen vyöryessä kaupunkiin. Ilmeisesti hän oli muutenkin joutunut vaikeuksiin liiketoimissaan. Seuraavaksi hänen tiedetään toimineen Tanskan valtion palveluksessa.

Seitsenvuotisen sodan aika (1756–63) oli Justille aktiivista poliittisen kirjoittamisen aikaa. Tällöin ilmestyivät myös tutkittavanani olevat teokset Grundriß einer guten Regierung, Natur und Wesen der Staaten ja Vergleichen. Vuonna 1760 Justi muutti Berliiniin. Hänelle oli luvattu virka Preussin valtionhallinnossa. Hän toimi vapaana kirjailijana, mikä oli vielä sängen harvinainen ammatti saksankielisellä alueella. Hän jatkoi kiivasta kirjoittamistaan, kunnes viimein vuonna 1765 hänet nimitettiin koko Preussin kaivostoiminnan johtoon (Bergthauptmann). Kuitenkin jo vuonna 1768 hänet pidätettiin epäiltynä valtionvarojen kavaltamisesta, mihin hän ilmeisesti oli syytön. Oikeudenkäyntipöytäkirjat eivät ole valitettavasti säilyneet. Useat tutkijat ovat epäilleet, että Justi olisi joutunut aateliston ja byrokraattien hyökkäyksen kohteeksi. Justi kuoli lähes täysin sokeutuneena ja varattomana Küstrinin linnakkeessa 21.7.1771.⁵⁵

Justin kirjallinen tuotanto käsittää kaiken kaikkiaan noin viisikymmentä teosta. Tosin kirjoissa on melko paljon toistoa, minkä vuoksi Justia syytettiin itsensä plagioimisesta. Ilmeisesti Justi joutui turvautumaan plagioimiseen toimiessaan vapaana kirjailijana, jotta olisi pysynyt leivän syrjässä kiinni. Justin teoksia on myös käännetty. Tutkittavanani olevista teoksista Natur und Wesen on käännetty hollanniksi (1773) ja venäjäksi (1770?/1802). Justin teoksia on käännetty myös englanniksi ja ranskaksi.

Tulkinnat Justista koskien hänen persoonaansa vaihtelevat suuresti. Hänen välitön jälkimaineensa ei ollut mitenkään mairitteleva. Adelungin mukaan hän oli mies, jolla oli paljon kykyjä mutta huonot tavat. Tämän vuoksi hän oli jatkuvasti joutunut vaikeuksiin.⁵⁶ Justin maineen puhdistamisen aloitti tämän tytär, ja se on jatkunut tähän päivään saakka. Huippunsa se sai Remerin teoksessa, jossa Remer yrittää puhdistaa Justin kaikista syytöksistä. Kirjallisuushistorioitsija Peter-André Alt toteaa lakonisesti

⁵⁵ Kun Scheidemantel toimitti tutkimaani toista painosta, oli Justi siis vielä elossa. Scheidemantel ei ollut itse tästä varma. Katso Justi, 1771, Vorerinnerung des Herausgebers, IX, XIX.

⁵⁶ Adelung, 1787, s. 2358–2360.

Justin kokeneen aikansa saksalaisille satiirikoille tyypillisen kohtalon.⁵⁷ Dreitzel pitää Justia vapauden marttyyrinä sen puolesta, että politiikka voitaisiin filosofoida.⁵⁸

3. Justin tieteenihanne

Tutkijoiden välillä on ollut kiistaa Justin tieteellisistä lähtökohdista. 1920-luvulta lähtien vallitsevana käsityksenä on ollut, että Justi edusti käsitystä tieteestä, jonka ihanteena oli geometrinen eli matemaattinen malli. Tällainen suuntaus oli erittäin voimakas Christian Wolffin⁵⁹ johtaman koulufilosofian piirissä. Becher tulkitsee Justin omaksuneen Wolffin metodin sellaisenaan. Myös Stollberg-Rilinger, Wilhelm ja Obert katsovat Justin seuranneen systemaattisesti Wolffin esimerkkiä.⁶⁰ On ensin perehdyttävä Wolffin metodiin, jotta voitaisiin arvioida, oliko Justi omaksunut Wolffin metodin. Wolffilainen metodi ei ole Justin kohdalla itsestäänselvyys.

Wolffin filosofian systeemiä kuvaa parhaiten juuri hänen metodinsa, jolla on monta nimeä. Sitä on nimitetty matemaattiseksi, geometriseksi, demonstratiiviseksi, filosofiseksi ja tieteelliseksi metodiksi. Wolff ja hänen oppilaansa kutsuivat metodologiaan mieluiten matemaattiseksi. Wolffin ja hänen oppilaidensa pyrkimys oli esittää kaikki inhimillinen tieto matemaattisessa muodossa. Wolffilaisen metodin ensimmäinen lähtökohta on, ettei mitään periaatetta saa käyttää, ellei sitä ole täysin todistettu. Uusia periaatteita ei hyväksytä, ellei niitä ole johdettu sellaisista periaatteista, jotka on täysin todistettu. Sanoja ei saa käyttää tavalla, joka poikkeaa niiden yleisestä käytöstä. Kun uusia sanoja käytetään, ne tulee perustella tarkasti. Asiat ja ilmiöt, jotka ovat eriluontoisia, tulee pitää toisistaan erillään. Filosofisia termejä, jotka on kerran hyväksytty, ei voi vaihtaa. Keskeisiä wolffilaisuudessa ovat aksioomat, selkeät määritelmät ja erottelut. Sääntöjä seuraamalla filosofian pitäisi onnistua kiinnittämään totuuksia toisiinsa deduktiivisella metodilla ja saavuttaa ajattomia järjen totuuksia. Tällä

⁵⁷ Alt, 1996, s. 265–267.

⁵⁸ Dreitzel, 1987, s. 164.

⁵⁹ Christian Wolff (1679–1754) oli saksalainen filosofi, matemaatikko ja loogikko. Häntä voidaan pitää Leibnizin seuraajana. Hän oli suuri systematisoija filosofiassa. Vaikka Justi ja Wolff joutuivat riitoihin Leibnizin monadiopista, näyttäisi Justi pyrkineen samaan kameraalitieteiden saralla kuin Wolff filosofiassa.

⁶⁰ Becher, 1978, s. 79; Wilhelm, 1991, s. 418; Obert, 1992, s. 37–40.

tavoin olisi mahdollista saavuttaa filosofiassa yhtä luotettavia totuuksia kuin matematiikassa. Wolff ei ollut keksinyt varsinaisesti mitään mullistavaa. Hän oli riippuvainen ainakin kolmesta traditiosta. Ensinnäkin hän oli riippuvainen filosofisesta traditiosta. Aristoteleen syllogismit, Spinozan etiikka, kartesiolaisuus ja tietysti ennen kaikkea hänen oppi-isänsä Leibniz olivat vaikuttaneet Wolffiin. Lisäksi oli olemassa aksiomaattisen luonnonoikeuden traditio, joka oli syntynyt 1600-luvulla. Kolmanneksi oli olemassa traditio universaalikielestä, joka saavutettaisiin deduktiivisella metodilla. Haave universaalikielestä syntyi renessanssin aikana ja erityisen keskeinen se oli Leibnizille.⁶¹ Wolffin metodologia tarkasteltaessa täytyy muistaa, että Wolffille deduktio ei ole yhtä tiukkarajainen kuin Kantille ja hänen seuraajilleen. Wolff oli rationalisti, vaikka hyväksyi havainnon deduktiivisten tulosten kontrolloimisessa ja verifioimisessa.⁶²

Justi rakentaa koko kameraalitieteiden systeeminsä valtiokäsityksensä varaan. Kameraalitieteiden tulee Justin mukaan tuoda varmaa tietoa ja tämä on mahdollista vain, jos kameraalitieteiden totuudet on johdettu toisista totuuksista. Lähde, mistä näitä totuuksia kameraalitieteissä johdetaan, on valtion luonto ja olemus.⁶³ Valtion luonnosta ja olemuksesta johdetaan siis kameraalitieteiden muut totuudet.⁶⁴ Luonto ja olemus olivat molemmat luonteeltaan normatiivisia käsitteitä 1700-luvulla. Vetoamalla luontoon ja olemukseen pyrittiin osoittamaan, että kyseessä oli käsitys, joka oli välttämätön ja kaikissa tilanteissa pätevä järjen totuus. Nämä kaksi käsitettä edustivat konkreettisista olosuhteista ja historiallisista kehityksestä tehtyjen päätelmien vastakohtaa.⁶⁵

Justin aikalaisilla oli tapana käyttää paljon sitaatteja.⁶⁶ Osoitus siitä, kuinka Justi uskoo voivansa suorittaa todistuksensa deduktiivisesti, on hänen perustelunsa lähdeviitteiden poisjättämiselle:

Olen tässä teoksessa seurannut kerran omaksumaani tapaa. En nimittäin esittele kirjoittajia, jotka ovat käsitelleet esittelemääni

⁶¹ Fränksmyr, 1975, s. 656–657.

⁶² Calinger, 1969, s. 321.

⁶³ Stollberg-Rilinger, 1986, s. 94–95.

⁶⁴ Justi, 1771, s. XXII–XXIII.

⁶⁵ Sandl, 1999, s. 74.

⁶⁶ Frensdorff, 1903, s. 461–462.

asiaa aiemmin. Dogmaattisen kirjailijan on esitettävä totuus vakuuttavasti. Kun hän tähän kykenee, ei siihen enää tarvita aiempien kirjoittajien kunnioitusta. Sellaiset sitaatit maistuvat mielestäni pedanttiselta, ellei kyseessä ole historiallinen uutinen tai jonkin kumoaminen tai vastaava poikkeustapaus, joka tekee lainauksen välttämättömäksi.⁶⁷

Justi ei siis tarvitse viitteitä, koska pystyy mielestään uskottaviin todistuksiin systeeminsä sisällä. Samalla tavoinhan on laita esimerkiksi matematiikassa. Justi piti itseään suurena dogmaatikkona, jolla oli kyky esittää totuuksia vakuuttavasti. Paitsi, että hän oli dogmaatikko⁶⁸, oli hän myös systemaatikko, joka antoi arvon systeemin järjestykselle.⁶⁹ Jokaisella tieteen alalla kuului olla tietty tarkkaan rajattu tehtävänsä:

Tieteiden täydellisyyteen kuuluu, että niiden täytyy olla tarkkaan erotettu toisistaan ja tieteiden välisten rajojen täytyy olla selvät. Tietyn tieteenalan tulokset ovat epätäydellisiä, jos niitä ei nähdä kokonaisuuden ja kaikkien siihen kuuluvien osien valossa. Tyypillisesti useat hyödylliset opit unohtuvat, kun eri tieteitä esitetään toistensa sisällä.⁷⁰

Justin suurena ansiona onkin pidetty kameraalitieteiden välisten rajojen selkiyttämistä ja hallintotieteen (Polizeiwissenschaft) itsenäistämistä.⁷¹ Justilla on ollut merkittävä rooli eri kameraalitieteiden välisten rajojen systematisoinnissa.⁷² Näiden ansioiden taustalla on mitä ilmeisimmin hänen käyttämänsä metodi.

Dreizel on esittänyt edeltävän suhteen täysin vastakkaisen käsityksen Justin tieteenihanteesta. Hänen mukaansa Justi ei ollut omaksunut Wolffin metodi-

⁶⁷ Justi, 1759, *Policey*, Johdanto (ei sivunumeroita). Ich habe auch in diesem Buche meiner einmal angenommener Gewohnheit gefolget, nämlich, daß ich keine Schriftsteller anführe, die vor mir eben dieser Sache geschrieben haben. Ein dogmatischer Schriftsteller muß die Wahrheit überzeugend vortragen; und wenn er dieses leistet; so bedarf es keines Ansehens älterer Scribenten: Dergleichen Citationen schmecken meines Erachtens ein wenig nach der Pedanterey, wenn es nicht historische Nachrichten anbetrifft, oder wenn es nicht die Wiederlegung und andere besondere Umstände die Anführung nothwendig machen.

⁶⁸ Dogmaatikko oli siis merkitykseltään positiivinen piirre.

⁶⁹ Frensdorff, 1903, s. 462.

⁷⁰ Justi, 1759, *Policey*, esipuhe. Es gehöret zu der Vollkommenheit der Wissenschaften, daß sie wohl von einander abgesondert und die Gränzen einer jeden bestimmt werden, und selbst die Erkenntnis in einer Wissenschaft kann allemal nur unvollkommen seyn, wenn man dieselbe in ihrem gesamten Umfange und allen darzu gehörigen Theilen nicht genugsam übersiehet; wie denn gemeiniglich viele nützliche Lehren vergessen werden, wenn verschiedene Wissenschaften unter einander vorgetragen werden.

⁷¹ Maier, 1966, s. 221–222.

⁷² Dreizel, 1987, s. 159. Katso liite I: Valtiotieteiden jaottelu Justilla.

instrumenttia. Dreitzelin näkemys on, että Justin ajattelu merkitsi wolffilaisen rationalismin ja pedanttisen deduktiivisuuden perinteen murtumista Saksassa. Se, että Justia on pidetty Wolffin oppilaana, johtuu Dreitzelin mukaan Justin ”demonstratiivisesta” tyylistä. Dreitzel kiistää myös, että Justi olisi edes kannattanut aksiomaattista tieteenihannetta. Kyse ei ole siis pelkästään Wolffin metodin, vaan koko aksiomaattisen ihanteen hylkäämisestä. Dreitzel pitää Justia pragmaattis-psykologisen empirismin kannattajana, jonka kirjoituksissa on havaittavissa ensimmäisiä viitteitä historismista.⁷³ Dreitzel ilmeisesti ajattelee, että Justi olisi omaksunut Montesquieun kanssa samankaltaisen metodin. Montesquieuta on usein pidetty rationaalisen luonnonoikeustradition yhtenä kaatajana ja uuden historiallisen ajattelun esitaistelijana. Dreitzel pyrkii antamaan tämän saman roolin Justille Saksassa. Tekijä, joka selvimmin erottaa Montesquieun luonnonoikeusajattelusta ja heidän demonstratiivisesta eli matemaattisesta metodistaan, on se, että hän selittää erilaisten hallitusmuotojen syntyjä ja pysyvyyttä ilmastollisilla ja kulttuurisilla tekijöillä. Montesquieu käsittelee kuitenkin lakeja Lakien hengessä tavalla, joka on lähellä matemaattista metodologiaa. Hän määrittelee eri hallitusmuodot ja näistä määritelmistä hän johtaa eri hallitusmuotojen perustavat lait ja niiden periaatteet. Tämän jälkeen hän johtaa edelleen lait eri elämänalueita varten.⁷⁴

Kun tarkastellaan, mitä Justi omaksui Montesquieulta, voi huomata, ettei hän omaksunut niitä piirteitä Montesquieun ajattelusta, jotka erottavat hänet luonnonoikeusajattelijoiden matemaattisen tieteenihanteen perinteestä. Justi vastusti jyrkästi Montesquieun ilmastoteoriaa, jossa tämä esitti, kuinka ilmasto ja kulttuuri vaikuttavat hallitusmuotoihin. Dreitzel on sikäli oikeassa, että valtion luontoa ja olemusta perustellessaan Justi kuvaa konkreettisia olosuhteita ja historiallista kehitystä. Tämä vastaa kuitenkin Calingerin kuvausta Wolffista ajattelijana, joka hyväksyi havainnon deduktiivisten tulosten kontrolloinnissa ja verifiointissa. Justi esitti myös suoraa kritiikkiä Montesquieun käyttämää metodologiaa kohtaan. Justin mukaan Montesquieu ei ajatellut tarpeeksi systemaattisesti, eikä tämä sen vuoksi onnistunut rakentamaan kunnon oppirakennelmaa laeista.⁷⁵

⁷³ Dreitzel, 1987, s. 161, 174. Toinen tutkimuksen aihe olisi tutkia, oliko Wolff pedanttinen rationalisti.

⁷⁴ Viikari, 1995, s. 205–206.

⁷⁵ Justi, 1771, s. 231, 238.

Justi oli kiinni saksalaisessa Wolffin ja Leibnizin edustamassa metafysisessä perinteessä, mutta ennen kaikkea hän halusi yksinkertaista ja käytännöllistä filosofiaa. Pedanttisuudesta Justia ei voi ainakaan syyttää. Hän korosti ensisijaisesti tieteiden tuomaa hyötyä, ja moitti useita toisia filosofeja pedanttisiksi.⁷⁶ Niinpä hän vastusti omasta mielestään liian pitkälle vietyä metafysiikkaa.⁷⁷ Tässä suhteessa hänen ajattelunsa poikkeaa suuresti wolffilaisuudesta. Asioiden olemuksen taakse ihmisen ei Justin mukaan kannattanut kysyä, koska ihmisen ymmärtämisen kyky ei riitä niin pitkälle. Tästä syystä Justi päätyi vastustamaan Leibnizin monadioppia. Hänen mukaansa Leibniz ja Wolff syyllistyivät käyttämään geometrian käsitteitä metafysiikan saralla.⁷⁸

Puhe valistuksesta järjen aikakautena sopii Justiin hyvin, mutta hänelle, kuten suurimmalle osalle valistuksen edustajista, tärkeimpänä tavoitteena ei ollut ymmärtää todellisuutta, vaan muuttaa sitä. Tämän vuoksi valistusajattelijat kääntyivät ihmisen älyn puoleen valmiutena ymmärtää ihmisen luontoa, analysoida ihmistä yhteiskunnallisena olentona ja tutkia niitä luonnollisia oloja ja vaatimuksia, joiden vaikutuksen alaisena hän eli. Tämä ymmärrys oli lähtökohtana paremmalle maailmalle.⁷⁹ Justin mukaan tieteiden on oltava hyödyllisiä ja niiden on tehtävä on tehdä ihmisistä järkeviä, hyveellisiä ja velvollisuudentuntoisia:

Sen osoittamiseksi, kuinka hyödyllisiä tieteet valtiolle ovat, ei tarvita pitkälle vietyjä todisteluita. Yksistään tieteet tekevät kansoista järkeviä ja hyvätapaisia, eikä kansa voi koskaan tulla ilman niitä onnelliseksi.⁸⁰

Tiede ei ollut Justille itsetarkoituksellista. Tieteiden tuli olla valtiolle hyödyllisiä. Oppineet, jotka pohtivat esimerkiksi, onko logiikka tiede vai taito, ansaitsevat Justin

⁷⁶ Justi, 1760, II, 56–59.

⁷⁷ Bollnow, 1941, s. 386–387.

⁷⁸ Justi, 1760, II, s. 500. Allein so bald man einen geometrischen Begriff mit einem metaphysischen verbindet: so entstehet daraus allemal ein falscher Schluß. Die Ursache ist ganz offenbar. Die Geometrie gehet mit eingebildeten Dingen um. Da hingegen beschäftigt sich die Metaphysik mit wirklichen Dingen. Wenn man nun die Begriffe von eingebildeten und wirklichen Dingen unter einen Begriff bringen will: so muß ein falscher Schluß entstehen.

⁷⁹ Porter, 1997, 12–14.

⁸⁰ Justi, 1759, Policey, s. 220. Es bedarf keines weitläufigen Beweises, wie nützlich die Wissenschaften vor die Republik sind. Die Wissenschaften allein machen die Völker vernünftig und gesittet und ohne dieselben kann mithin nie ein Volk glücklich werden.

mukaan hyödyttömän oppineen nimen. Samaan joukkoon kuuluvat myös kielen äänteiden tutkijat.⁸¹ Justi on tyypillinen kameralisti ajatellessaan, että tieteet eivät ole itsetarkoituksellisia. Tiede oli heille keino parantaa ihmisten elämää.⁸²

Justin tieteenihanne oli matemaattinen. Hänelle, kuten Wolffillekin, keskeisiä olivat aksioomat, erottelut ja selkeät määritelmät. Valtiotaidossa Justin aksiooma oli valtion luonto ja olemus, josta hän pyrki johtamaan muut totuudet. Koko Natur und Wesen on yritys johtaa deduktiivisia päätelmiä valtion luonnosta ja olemuksesta. Tämän nojalla on mielekästä väittää, että pohjimmiltaan Justin tieteenihanteena säilyi geometrinen eli matemaattinen malli. Hän korosti myös tieteiden välisen erottelun tärkeyttä. Wolffilla ja Justilla oli molemmilla vahva usko järjen voimaan. Justin systemaattisuutta kuvaa se, että hänen tarkoituksenaan oli rakentaa kaikista politiikkaa ja taloutta koskevista tieteistä yhtenäinen systeemi. Toisaalta Justi näki Wolffin pedanttisuuden ja liiallisen oppineisuuden esikuvana. Juuri näistä Justi halusi päästä eroon.⁸³ Siten ei voida sanoa, että Justi olisi omaksunut Wolffin metodin sellaisenaan. Justin tavoitteena oli tiede, joka palvelisi ihmisten onnellisuutta hyödyllisyydellään. Justi oli myös omaksunut jossain määrin Montesquieun historiallista ajattelua, mutta vain erittäin valikoivasti.

4. Valtion luonto ja olemus hallitustieteiden perustana

4.1. Luonnontilasta järkiolennoksi

Valtion luonto ja olemus ovat Justin valtiotaidon perusta. Justi pyrki ensin osoittamaan, mitä nämä ovat. Justin käsitys oli, että ihmiset olivat alun perin eläneet luonnollisessa vapauden tilassa. Luonnontilassa elänyt ihminen oli ollut vain omien itselleen asettamiensa lakien alainen.⁸⁴ Esimerkiksi Hobbesille luonnontila oli ensisijaisesti teoreettinen käsite. Hänen mukaansa luonnontila oli vallinnut ihmiskunnan alkuaikojen patriarkaalisten perheyhteisöjen välillä, ja se vallitsi edelleen suvereenien valtioiden

⁸¹ Justi, 1760, s. 56–59.

⁸² Raupach, 1982, s. 25.

⁸³ Sandl, 1999, s. 72.

⁸⁴ Justi, 1771, s. 3–8.

välillä.⁸⁵ Luonnontilalla hänen ei ollut tarkoitus kuvata sitä, miten ihmiset olivat joskus eläneet, vaan hän halusi kuvata ihmisten perusluontoa.⁸⁶ Justi näyttää uskoneen, että kaikki ihmiset ovat todella alkujaan eläneet luonnontilassa. Samanlainen käsitys oli myös Rousseauilla.⁸⁷ Luonnontilan käsite vastaa siten Justilla historiallista todellisuutta. Löytöretket olivat osoittaneet, kuinka jotkin kansat elivät yhä luonnontilassa. Näillä kansoilla ei ole ollut menestystä karjankasvatuksessa, koska he eivät ole päässeet järkevien kansojen kanssa tekemisiin, eivätkä he siksi ole kyenneet lisäämään ymmärtämystään ja tietoaan. Amerikassa oli Justin mukaan vieläkin ihmisiä, jotka elivät luonnontilassa, ja tämä johtui siitä, että he olivat joutuneet elämään eristyksissä.⁸⁸

Ihmiset elävät Justin mukaan joko luonnontilassa tai valtiossa:

Ihmiset, jotka ovat saaneet Jumalalta ja luonnolta samat suopeudet, oikeudet ja edut, voivat elää vain kahdenlaisessa olotilassa. He ovat joko luonnolta saadussa tasa-arvon tilassa, josta sanotaan, että silloin eletään luonnollisen vapauden tilassa tai sitten he menevät suuriin yhteiskuntiin, joita nimitetään kansalaisjärjestyksiksi [bürgerliche Verfassung]. He vetävät epätasa-arvon tilan puoleensa. Silloin sanotaan, että ihmiset elävät valtioissa [im Staaten oder Republiken]. Nämä kaksi olotilaa ovat täysin vastakkaiset.⁸⁹

Lainauksesta käy ilmi, että Justi käyttää käsitteitä bürgerliche Verfassung, Staat ja Republik synonyymien kaltaisesti. Koko 1700-luvulla käsitteet Republik ja Staat olivat vielä sangen epämääräisiä, ja niitä käytettiin yleisesti synonyymeinä. Justi toteaa, että Republik on kaikkia valtioita koskeva yleinen nimitys riippumatta niiden valtiomuodosta, ”koska kaikki poliittiset järjestykset [bürgerliche Gesellschaften] ovat yhteisiä olentoja [ein gemeines Wesen]”. Hän huomauttaa, että käsitettä Republik

⁸⁵ Saastamoinen, 1999, s. 269.

⁸⁶ Pietarinen, 1986, s. 179.

⁸⁷ Rousseau, 2000, s. 38 f..

⁸⁸ Justi, 1771, s. 9–10. So gar die Entdeckungen der neuern Zeiten durch die Schiffahrt haben uns allenthalben Völker gezeigt, die vor dem Viehe wenig Vorzug gehabt haben, weil diese Völker durch Umgang mit den andern vernünftigen Nationen keine Gelegenheit gehabt haben, ihre Begriffe und Erkenntnisse zu vermehren;

⁸⁹ Justi, 1759, Grundriß, s. 3–4. Die Menschen, die alle von Gott und der Natur gleiche Gunst, Rechte und Vorzüge empfangen haben, können nur in zweyerley Arten von Zuständen leben. Sie beharren entweder in diesem von der Natur empfangenen Stände der Gleichheit; und als denn sagt man, daß sie im Stande der natürlichen Freyheit leben; oder sie begeben sich in große Gesellschaften, die wir bürgerliche Verfassungen nennen, allemal einen Stand der Ungleichheit nach sich ziehen; und alsdenn sagt man, daß sie im Staaten oder Republiken leben. Diese beyden Umständen sind einander ganz entgegen gesetzt.

käytetään koskemaan erityisesti sellaisia valtioita, joissa ei ole ruhtinasta.”⁹⁰ Justi käyttää Republik-käsitettä kaikista valtiomuodoista, koska hän ymmärtää sen suorana käännöksenä latinan *res publicasta*, joka tarkoittaa yhteistä asiaa tai oliota. Justin mukaan kaikki valtiot ovat yhteisiä asioita, *gemeine Wesen*, joten niistä voi käyttää käsitettä Republik. Christian Wolff käyttää ensisijaisesti käsitettä *das gemeine Wesen* käsitellessään valtiota. Tämä näkyy myös Wolffin teoksen otsikossa *Vernünfftige Gedanken von dem Gesellschaftlichen Leben der Menschen und Insonderheit dem Gemeinen Wesen*. Verfassung-käsitettä ei pidä tässä tapauksessa kääntää perustuslaiksi. Pitkästi vielä yli 1700-luvun puolivälin jälkeen Verfassung tarkoitti ensisijaisesti tietyllä alueella vallitsevaa oikeudellista ja tosiasiallista kokonaistilannetta. Myös Justi käytti käsitettä tällä tavoin.⁹¹ Siten hän saattoi käyttää käsitettä *bürgerliche Verfassung* valtiosta. Hyvin lähellä käsitettä *bürgerliche Verfassung* on käsite *bürgerliche Gesellschaft*. Valtio on Justin mukaan vastakohta luonnontilalle. *Bürgerliche Gesellschaft* ja *bürgerliche Verfassung* ovat käsitteitä, joilla Justi kuvaa tätä luonnolle vastakkaista tilaa, jossa vallitsee poliittinen järjestys. *Bürgerliche Gesellschaftia* ei pidä kääntää kansalaisyhteiskunnaksi, kuten usein tehdään, vaan poliittiseksi järjestykseksi. Sillä ei viitattu poliittisesta pakkokoneistosta riippumattomaan inhimillisen toiminnan piiriin, vaan nimenomaan poliittiseen valtakoneistoon ja sen alamaisuudessa eläviin ihmisiin.⁹²

Käsitteiden luonnontila ja poliittinen järjestys merkitys määrittyy suhteessa toisiinsa. Se, miten Justi määrittelee luonnontilan, määrittelee myös valtiota. Ihmiset elivät luonnontilassa luonnollisen vapauden vallitessa.⁹³ Vähitellen ihmisten tietomäärä ja ymmärrys kuitenkin kasvoi. Sitä mukaan, kun tieto kasvoi, kasvoivat myös tarpeet. Luonnontilassa ihmisillä ei ollut tarvetta pakottaa toisia, koska heidän tarpeensa olivat niin vähäiset. Ihmisten ymmärryksen kasvusta seurasi yhteiskunnan (*Gesellschaft*)

⁹⁰ Justi, 1771, s. 139. *Republiken ist der allgemeine Name, der allen und jeden Staaten ohne Absicht auf die Regierungsform zukommt; denn alle bürgerliche Gesellschaften sind ein gemeines Wesen, eine allgemeine Vereinigung der Kräfte. Man nennet zwar diejenigen Staaten, die keinen Monarchen oder Fürstem haben, im gemeinen leben insonderheit Republiken, ohne darauf zu sehen, ob sie Aristocratie, oder Democratien sind.*

⁹¹ Klippel, 1976, s. 154.

⁹² Saastamoinen, 2003, s. 38–39.

⁹³ Justi, 1759, *Grundriß*, s. 3–4.

syntyminen. Yhteiskunnassa vallitsi kuitenkin vielä luonnollinen vapaus.⁹⁴ Käsitteiden yhteiskunta (Gesellschaft) ja poliittinen järjestys (bürgerliche Gesellschaft) ero on tässä kohdin merkittävä. Yhteiskunnan on täytynyt olla vielä luonnontilainen, koska Justi totesi ihmisten elävän joko luonnontilassa tai valtiossa. Justi yrittää oikeuttaa valtion olemassaolon tällä vastakkainasettelulla.⁹⁵

Yhteisöllinen elämä ei Justin mukaan ollut mikään ihmiseen asetettu tarve. Justi asettui tällä tavoin vastustamaan Wolffin näkemystä, jonka mukaan ihminen voi täydellistyä ainoastaan yhteisössä. Wolffin käsitys oli, että ihminen voi siis saavuttaa täydellisyyden ainoastaan yhteisössä/yhteiskunnassa (Gesellschaft).⁹⁶ Brückner huomauttaa, että Wolff ei onnistu johtamaan tätä lausetta deduktiivisesti, vaan joutuu perustelemaan sen empiirisesti.⁹⁷ Brücknerin huomio on tavallaan anakronistinen. Wolff ei pyrikään dedusoimaan kaikkea analyyttisesti kantilaisessa mielessä.⁹⁸ Hän kirjoittaa usein suorittavansa deduktion (deduzieren), vaikka toimiikin nykyisin kategorioin ajateltuna empirian pohjalta. Tämä täydellistymisprinsiippi oli joka tapauksessa Wolffin luonnonoikeuden perusta. Justilla näyttää kuitenkin olleen toisenlainen käsitys ihmisluonnosta kuin Wolffilla.⁹⁹ Samalla Justi vastusti myös Pufendorfia, jonka käsitys oli, että yhteiskunnallinen elämä vastaa ihmisen olemusta.¹⁰⁰ Justin mukaan emme enää nykyisessä tilassamme voi arvioida, onko ihmisellä luonnollinen halu tai taipumus yhteiskunnalliseen elämään:

Ne, jotka uskovat voivansa johtaa ihmisen yhteisöllisen elämän alkuperän taipumuksesta tai tarpeesta, joka on asetettu kaikille olennoille luonnostaan, erehtyvät mielestäni suuresti. Me tuskin olemme nykyisessä olotilassamme kykeneviä arvioimaan, onko meillä luontainen tarve yhteiskuntaan, vai ei.¹⁰¹

⁹⁴ Justi, 1771, s. 11–12.

⁹⁵ Grimm, 1990, s. 863–864.

⁹⁶ Wolff, 1736, § 1.

⁹⁷ Brückner, 1977, s. 213.

⁹⁸ Bachmann, 1977, s. 65.

⁹⁹ Obert, 1992, s. 100.

¹⁰⁰ Ebihara, 1985, s. 244. Samuel Pufendorf (1632–1694) oli saksalainen juristi, filosofi ja historioitsija, jota pidetään saksalaisen luonnonoikeusopin perustajana.

¹⁰¹ Justi, 1771, s. 13–14. Diejenigen, welche den Ursprung des gesellschaftlichen Lebens der Menschen aus einer Neigung und Triebe ableiten, der allen Geschöpfen ohne Unterschied von Natur eingepflanzt sey, irren sich meines Erachtens gar sehr. Wir sind in unserm gegenwärtigen Zustande schwerlich vermögend, richtig zu beurteilen, ob wir einen natürlichen Trieb zur Gesellschaft empfinden, oder nicht.

Perustellessaan yhteisöllisen elämän syntyä Justi yhdisti mielenkiintoisella tavalla luonnonoikeuden (Nurrecht) ja järjen oikeuden (Vernunftrecht). Hän katsoi, että yhteisöllinen elämä oli seurausta siitä, että ihmiset saattoivat järjellä (Vernunft) havaita, että he hyötyisivät yhdessä elämisestä. Järkeä oli siten yhteisöllisen elämän syy:

On siten paljon todennäköisempää, että järki on yhteisöllisen elämän todellinen aiheuttaja. Sitä mukaan kun ihmisten tieto ja ymmärrys on kasvanut, ovat he jättäneet eläimellisen elämän ja avanneet silmänsä mukavuuksilla, joita eivät ole aiemmin tunteneet. Siten heidän on täytynyt nähdä se suuri etu, joka ihmisten yhdessäolosta seuraa, ja tämän on täytynyt johtaa ihmiset yhteisölliseen elämään.¹⁰²

Yhteiskunnan syntysyy ei siis Justin mukaan ole luonnonoikeudellinen, vaan sen perustana on järki. Justin aksiooma on, että yhteiskunnallistumisen pohja on rationaalinen.¹⁰³ Justi hylkäsi käsityksen, että ihmisten siirtyminen yhteiskuntaan olisi seurausta ihmiseen asetetusta luonnosta, joka oli ollut Wolffin aksiooma. Samalla, kun Justi hylkäsi Wolffin täydellistymisperiaatteen, hylkäsi hän myös Hobbesin näkemyksen, jonka mukaan ihmisellä on luonnostaan taipumus pyrkiä hallitsemaan (dominion) toisiaan. Hänen mukaansa hallitsemisen ja pakottamisen käsitteet ovat lähellä toisiaan, eikä ihmisellä ole luonnontilassa ollut tarvetta kumpaankaan. Justi tuomitseekin Hobbesin jyrkin sanankääntein. Hän katsoo Hobbesin opettavan väärää luonnonoikeutta ja tekevän vääryyttä koko ihmiskunnalle tarkastellessaan luonnontilaa kaikkien sotana kaikkia vastaan.¹⁰⁴ Justin mukaan jokaisella ihmisellä on pyrkimys säilyä hengissä. Ihminen havaitsee järjellä, että hänen kannattaa vaalia toistenkin henkeä, jotta säilyttäisi omansa. Rauha on siten järjen pohdiskelun tulosta.¹⁰⁵ Yhteisöllinen elämä ei Justin mukaan ollut mikään ihmiseen asetettu tarve, vaan se oli seurausta siitä, että ihmiset saattoivat järjellä havaita, että he hyötyisivät yhdessä

¹⁰² Justi, 1771, s. 15–16. Es ist dannenhero viel wahrscheinlicher, daß die Vernunft die wahre Ursache des gesellschaftlichen Lebens ist. So bald die Menschen ihre Erkenntnis und Begriffe vermehret haben, so bald sie dannenhero das bloß thierische Leben verlassen und über eine Menge Bequemlichkeiten die Augen eröffnen, die sie vorher nicht gekannt haben; so müssen sie auch den großen Vortheil einsehen, den sie aus dem gemeinschaftlichen Beystande anderer Menschen erhalten; und die muß sie zu dem gesellschaftlichen Leben bewegen.

¹⁰³ Brückner, 1977, s. 230.

¹⁰⁴ Justi, 1771, s. 19–21; Hobbes, 1985, XII, s. 183–188.

¹⁰⁵ Justi, 1771, s. 430–431.

elämisestä.¹⁰⁶

Yhteiskunta ei kuitenkaan ole vielä valtio, mutta se on valtion alkuperäinen luonto. Hallitusmuoto, joka vähiten rajoittaa alkuperäistä luontoa eli vapautta, on Justin mukaan paras.¹⁰⁷ Mihin Justi sitten tarvitsee valtiota? Eikö valtio nimenomaan rajoita vapautta? Hänen mukaansa valtioon siirtyminen on välttämätöntä, koska ihmisen tiedon kasvu lisää väistämättömästi tarpeita. Justi käyttää valtion synnyn kuvaamiseen vertausta syntiinlankeemuksesta. 1600-luvulla oli hyvin tyypillistä perustella valtion olemassaolo syntiinlankeemuksella. Ihminen oli syntiinlankeemuksen seurauksena luonnostaan syntinen. Valtion olemassaolo oli valitettavaa, mutta valtio oli välttämätön paha. Valtion tehtävänä oli pitää ihmisten syntisyys kurissa.¹⁰⁸ Justi käyttää syntiinlankeemusta toisella tavoin kuvaamaan valtion välttämättömyyttä. Kun ihmisten tieto kasvaa, kasvavat ihmisten tarpeet ja halut. Tästä seuraa pahuutta ja levottomuuksia, jotka aiheuttivat valtioiden synnyn. Jumala ei voinut estää ihmisiä lankeamasta syntiin. Estääkseen syntiinlankeemuksen Jumalan olisi täytynyt ihmeteilla tehdä ihmisestä kokonaan toisenlainen. Samalla tavalla Jumala ei voinut estää järjen kasvun seurauksia, ilman että olisi muuttanut ihmeteilla ihmisten luontoa ja olemusta.¹⁰⁹ Valtion välttämättömyys perustuu siten viattomuuden tilan menettämiseen ja samanaikaisesti ihmisen ymmärryksen rajallisuuteen.¹¹⁰ Justi kuvaa tilannetta seuraavasti:

Järjen alku, tai pieni ymmärrys, on yksinkertainen, mutta viaton ja ilman pahuutta. Keskinkertainen ymmärrys sitä vastoin on halujensa ja intohimojensa mukaan taipuvainen pahuuteen. Vain täydellinen ymmärrys tekee omistajastaan edullisen, oikeudenmukaisen ja hyveellisen. Tämä lyhyt esitys kuvaa koko inhimillisen ymmärryksen historian.¹¹¹

Mikäli järki olisi täydellisesti toimiva, siitä seuraisi aina oikea toiminta. Näin ei

¹⁰⁶ Justi, 1771, s. 15–16.

¹⁰⁷ Justi, 1771, s. 40.

¹⁰⁸ Spellman, 1998, s. 30–31.

¹⁰⁹ Justi, 1771, s. 24–26.

¹¹⁰ Bollnow, 1941, s. 394.

¹¹¹ Justi, 1759, Grundriß, s. 53. Der Anfang der Vernunft, oder ein kleines Verstand, wird einfältig, aber unschuldig und ohne Bosheit seyn. Ein mittelmäßiger Verstand hingegen wird nach der Maaße seiner Begierden und Leidenschaften allemal der Bosheit ergeben seyn; und nur ein vollkommener Verstand wird seinen Besitzer billig, gerecht und tugendhaftig machen. Das ist die kurze Vorstellung und die ganze Geschichte des menschlichen Verstandes.

kuitenkaan ole. Valtio on ikään kuin välttämätön kehitysvaihe. Sinne, minne järki ei vielä yllä, täytyy valtion pakkokoneiston ylittää. Siirtyminen viettiolenosta järkiolenoksi on oikeastaan osa samaa kehitystä kuin siirtyminen luonnollisesta vapauden tilasta kansalaiseksi (Bürger).¹¹² Myös Justin valtion välttämättömyyden perimmäinen selitys löytyy ihmisluonnosta. Justin ajattelu on kuitenkin etääntynyt uskonnosta ja on huomattavan sekularisoitunutta.

Justin mukaan ihmiset siirtyvät luonnontilasta sellaisinaan poliittisiin järjestyksiin (bürgerliche Gesellschaften), ”koska valtion järjestys ei muuta ihmisten luonnossa mitään, vaan he siirtyvät koko olemuksensa kanssa poliittisiin järjestyksiin”.¹¹³ Luonnontila oli Hobbesille teoreettinen apuväline, kun hän pyrki selvittämään ihmisen perusluontoa. Perusluonnon selvittäminen oli hänelle tärkeää, koska järkevässä yhteiskunnassa otetaan huomioon ihmisen perusluonto. Tämä tarkoittaa, että poliittisten oikeuksien ja velvollisuuksien tulisi vastata mahdollisimman hyvin ihmisen luonnollisia pyrkimyksiä.¹¹⁴ Hobbesin mukaan valtio on välttämätön paha. Se on olemassa siksi, etteivät ihmiset luonnontilaisina tappaisi toisiaan. Justin selitys valtion olemassaololle on toisenlainen, mikä johtuu suurelta osin Justin ja Hobbesin erilaisista näkemyksistä ihmisen perusluonnosta, jonka myös Justin johtaa luonnontilasta. Justin ei ollut poikkeuksellinen suhtautumisessaan Hobbesiin, sillä Hobbesilla ei ollut juurikaan kannattajia, ja hänen näkemyksiään pidettiin sen kummemmista todistuksista virheellisinä. Tämän vuoksi esimerkiksi Locke ei vaivautunut tarkemmin kritisoimaan Hobbesia, vaan tyytyi toteamaan tämän kirjoitusten virheellisyyden. Hän uskoi lukijoiden poikkeuksetta edustavan samaa kantaa.¹¹⁵

Bollnowin näkemyksen mukaan Justin ajattelu seuraa Wolffia, koska siinäkin viime kädessä tavoitellaan täydellistymistä.¹¹⁶ Justin käsitys täydellistymisestä eroaa kuitenkin Wolffista. Wolffille onnellisuus on seurausta täydellistymisestä. Ihmiset voivat täydellistyä vain elämällä yhteisöllistä elämää.¹¹⁷ Justinille ihminen on ensisijaisesti

¹¹² Brückner, 1977, s. 231.

¹¹³ Justin, 1771, s. 378–379.

¹¹⁴ Pietarinen, 1986, s. 179.

¹¹⁵ Saastamoinen, 1997, s. 65.

¹¹⁶ Bollnow, 1941, s. 399.

¹¹⁷ Wolff, 1736, § 1.

järkiolento eikä sosiaalinen olento. Ihminen toimii siten, että voisi olla mahdollisimman onnellinen. Tätä toimintaa ohjaa järki. Wolffille onnellisuus on vain täydellistymisen sivutuote. Justille onnellisuus taas on koko hänen valtioajattelunsa keskeisin käsite.¹¹⁸

Justi kuvaa myös, miten ensimmäiset valtiot (Republik) ovat todellisuudessa syntyneet. Yhteiskunnan sisäiset rauhattomuudet ovat Justin mukaan valtioiden todellinen syntyisyys, eikä suinkaan pelko ulkoista vihollista kohtaan. Ulkoisen vihollisen uhkan lyömiseen riittäisivät pelkät yhteiskunnat.¹¹⁹ Yhteiskunnan sisäisissä ristiriidoissa yhteiskunnan viisaimmat ja arvostetuimmat jäsenet auttoivat riitojen ja rauhattomuuksien ratkaisemisessa: “haluttiin raivata esteitä perheiden onnellisuuden tieltä, jotta saavutettaisiin suurempi onnellisuus, kuin mikä olisi mahdollista pelkässä luonnollisen vapauden tilassa.”¹²⁰ Tämä saattoi olla tie lakeihin tai tottumuksiin, jotka toimivat lakeina. Vähitellen siirryttiin huomaamatta kohti valtiota. Ensimmäiset valtiot olivat monarkioita. Justi tuomitsee Montesquieun näkemyksen, jonka mukaan aristokratia on yhtä luonnollinen valtiomuoto kuin monarkiakin.¹²¹ Kansa tarvitsi ennen kaikkea tuomarin riitoihin ja levottomuuksiin sekä sotapäällikön vihollista vastaan. Nämä kaksi ominaisuutta yhdistyivät yhdessä persoonassa. Ymmärrys ei ollut vielä kyllin suuri perustamaan valtaa monen henkilön varaan. Vanhin historia osoittaa tämän meille: “Kaikki kreikkalaiset valtiot [Republiken] olivat pieniä kuningaskuntia ennen kuin niistä tuli tasavaltoja [Republiken]”.¹²² Kyseisestä lauseesta paljastuu muutakin kuin se, että Justi uskoi ensimmäisten valtioiden olleen monarkioita. Käsite Republik tarkoittaa samassa lauseessa sekä valtiota että tasavaltaa.

Omaperäisen todisteluketjun kautta Justi pyrki osoittamaan, että valtion alkuperäinen luonto on vapaus. Vapaus on siten yksi periaate, josta johdetaan valtiotieteiden muita totuuksia. Ensimmäinen Justin tekemä johtopäätös on, että sellainen hallitusmuoto, joka vähiten rajoittaa valtion alkuperäistä luontoa eli vapautta, on kaikista paras.¹²³

¹¹⁸ Katso sivut 42–47.

¹¹⁹ Justi, 1759, Grundriß, s. 53.

¹²⁰ Justi, 1759, Grundriß, s. 55.

¹²¹ Justi, 1771, s. 35; Montesquieu, 1962, s. 6.

¹²² Justi, 1771, s. 36. Alle griechische Republiken sind vorher kleine Königreiche gewesen, ehe sie Republiken wurden.

¹²³ Justi, 1771, s. 40.

4.2. Tahtojen ja voimien yhdistyminen – valtio moraalisenä ruumiina

Edellä olen kuvannut, kuinka Justi katsoi valtion syntyneen. Tähän valtion syntymiseen liittyy läheisesti valtion luonto eli vapaus. Määrittäessään oman tehtävänsä Justi kuitenkin sanoi, että valtiotieteiden totuudet on johdettava valtion luonnosta ja olemuksesta. Siten on myös tutkittava, mikä on valtion olemus. Valtion luontoa etsiessään Justi pohdiskeli valtion syntyä (Entstehungsgrund). Kun hän siirtyy pohtimaan valtion olemusta, keskeisimpänä pohdinnan aiheena on valtion perusta (Grund).

Justin mukaan valtiolla on olemassa sekä fyysinen että moraalinen perusta. Valtion fyysinen perusta ovat perheet ja maanpinta. Perheet ovat Justin mukaan valtion perusyksikkö:

Valtiot koostuvat siis perheistä ja ne ovat valtioiden ensimmäinen ja tärkein perusta. Tämä perusta on siksi tärkeä valtioiden olemuksessa. – – perheiden tila määrittää valtion tilaa. Tätä ei pidä epäröidä, sillä miten olisi mahdollista, että kokonaisuus ei olisi osiensa kaltainen.¹²⁴

Perheet ovat siis valtioiden tärkein fyysinen perusta. Justi tekee tästä johtopäätöksen, että valtioiden tila riippuu perheiden tilasta. Siksi kaikkien parannusten täytyy tapahtua yksittäisten perheiden kohdalla.¹²⁵ Etsittäessä individualistisia piirteitä tutkijoita on usein hämähnyt se, että Justin valtio-opissa perhe on Justille rikkomaton elementti, kun taas esimerkiksi Wolffilla avioliitto ja perhe ovat yksilöiden väliseen sopimukseen perustuvia.¹²⁶ Tästä ei pidä tehdä sitä johtopäätöstä, että Wolff olisi edustanut jonkinlaista varhaista feminismiä. Avioliitossa ja perheessä oli Wolffin mukaan kyse samantapaisesta sopimuksesta kuin orjan ja herran välillä. Tällaisessa sopimuksessa herra johdattaa orjaa kohti onnea, koska tämä ei siihen jostain syystä vapaudessa

¹²⁴ Justi, 1771, s. 41. Die Familien sind es also auch, aus welchen die Republiken bestehen; und sie sind mithin der erste und hauptsächliche Grund derselben. Dieser Grund ist demnach von einer großen Wichtigkeit in dem Wesen der Republiken. – – die Beschaffenheit der Familien machen auch die Beschaffenheit des Staats selbst aus. Man kann sich nicht einfallen lassen, hieran zu zweifeln: denn wie sollte das Ganze nicht seinen Theilen ähnlich sein

¹²⁵ Justi, 1771, s. 42–44.

¹²⁶ Ebihara, 1985, 240.

pysty.¹²⁷ Perheenpää (Hausvater) johdattaa perheen onnellisuuteen, kuten herra johdattaa orjan onnellisuuteen. Se, että Justi kirjoittaa perheistä, ei käytännöntasolla ole suuri ero Wolffiin. Justin perhe on samalla tavalla isänvaltainen kuin Wolffinkin. Justin mukaan perheenpää on automaattisesti mies, koska vahvemman eli miehen on hallittava heikompaa eli naista. Luonnossakin on niin, että ruokkija hallitsee ruokittavaa. Perheenpään tehtävänä on johdattaa perheenjäsenet kohti hyvinvointia. Tässä tehtävässä perheenpäällä on oltava oikeus pitää naiset ja palvelusväki kurissa.¹²⁸ Isänvalta on Justin mukaan perheen sisäisissä asioissa rajoittamaton. Vasta kun on kyse perheen hyvinvoinnin ja yhteisöllisen hyvän välisestä kiistatilanteesta, voidaan isänvaltaa alkaa rajoittamaan:

Niin pitkään kuin on kyse perheen erityisestä onnesta, tulee perheenisällä olla täysin vapaat ja sitomattomat kädet, eikä hänen valtansa saa olla millään tavalla rajoitettu. Mutta kun on kyse yksittäisten perheiden riippuvaisuudesta ja yhteydestä yleisen hyvän kanssa, on myös jokainen perheenisä esivallan alainen.¹²⁹

Valtiolla on olemassa myös toinen fyysinen perusta ja se on se maanpinta, jota perheet kansoittavat. Maanpinta on siis valtion toinen perusta. Juutalaiset eivät voi muodostaa valtiota, koska heillä ei ole valtion muodostamiseen tarvittavaa maanpintaa. Jos vihollinen valloittaa maanpinnan, lakkaa valtio samalla olemasta, koska sen toinen fyysinen perusta häviää.¹³⁰

Valtiolla on oltava fyysisen perusta lisäksi moraalinen perusta. Valtion erottaa yhteiskunnasta se, että yhteiskunnassa perheiden tahdot eivät ole vielä yhdistyneet, eikä yhteiskunnassa ole vielä ylintä valtaa (oberste Gewalt). Perheiden tahtojen yhdistyminen on Justin mukaan valtion ensimmäinen moraalinen perusta: ”Valtioiden, jotka ovat moraalisia ruumiita, täytyy pohjautua moraalisiin syihin”.¹³¹ Moraalinen

¹²⁷ Wolff, 1736, § 188.

¹²⁸ Justi, 1771, s. 517, 521–527.

¹²⁹ Justi, 1771, s. 526. So lange es demnach nur um den besondern Wohlstand der Familie zu thun ist; so soll ein Hausvater vollkommen freye und ungebundene Hände haben, und seine Gewalt soll in nichts eingeschränkt seyn. Allein so bald es um den Zusammenhang und die Verbindung des Wohlstandes einer einzeln Familie mit dem gemeinschaftlichen Besten zu thun ist, alsdenn ist auch jeder Hausvater der Obrigkeit unterworfen.

¹³⁰ Justi, 1771, s. 44–46.

¹³¹ Justi, 1771, s. 49. Allein, die Republiken die moralische Körper sind, müssen auch auf moralische Gründe aufgeführt werden.

ruumis tulee ymmärtää Pufendorfin jaon entia physica ja entia moralia mukaan.¹³² Valtion perusta on ensisijaisesti moraalinen ja vasta sitten fyysinen. Valtion olemus on tahtojen yhdistyminen: omasta tahdosta luovutaan ja se liitetään yleiseen tahtoon.

Perheen tahtojen yhdistyminen tarkoittaa Justin ajattelussa käytännössä perheenpäiden tahtojen yhdistymistä, koska perheenpään tahto on myös perheen tahto. Suurin osa ihmisistä ei yhdistänyt omaa tahtoaan itsenäisesti yleistähtoon. Kaikkien isänvallan alla elävien eli naisten, lasten ja palvelusväen tahto oli yhdistynyt jo luonnontilassa perheenpään tahtoon. Susan Moller Okinin ja Carole Patemanin kritiikki Hobbesia ja Lockeaa kohtaan pätee Justiin, kuten lähes kaikkiin 1600- ja 1700-lukujen sopimusteoreetikoihin. Heidän poliittisten teorioidensa lähtökohtana on ajatus kaikkien ihmisten tasa-arvosta. Kuitenkin he sulki naiset poliittisten oikeuksien ulkopuolelle ja puolustivat patriarkaalista perhejärjestelmää.¹³³ Tähän on huomautettava, etteivät ainoastaan naiset olleet suljettuja poliittisten oikeuksien ulkopuolelle. Perheenpään alaiset rengit (Knechte), palvelusväki (Hausgesinde) ja palkkatyöläiset (Lohnarbeiter) eivät hekään osallistuneet perheiden tahtojen yhdistymiseen muutoin kuin perheenpään alaisina. He olivat alamaisia (Untherthanen) mutta eivät kansalaisia (Bürger) suhteessa yleistähtoon. Tässä oli käsitteiden alamainen ja kansalainen ero käytännössä. Perheenpää olivat sekä alamaisia että kansalaisia. Ruhtinas sen sijaan oli ainoastaan kansalainen mutta ei alamainen.¹³⁴ On kuitenkin huomattava, että Justi käyttää käsitettä kansalainen toisaalla teoksessaan myös huomattavasti laajemmassa merkityksessä.¹³⁵

Omasta tahdosta luopuminen ja yhtyminen yleiseen tahtoon ovat valtiota koossa pitävä voima. Valtio säilyy hätätilanteessakin, kunhan tahtojen yhdistyminen säilyy. Koska valtioiden hajoaminen lähtee usein sisältäpäin, ei valtiossa voi olla kaksinaista tai hajonnutta tahtoa.¹³⁶ Yleistähto ei ole siten tahtojen summa, vaan on olemassa yksi yleistähto. Yleistähto oli 1700-luvulla yleisesti käytetty käsite. Se oli tosin vakiintunut jo 1600-luvulla, mutta alun perin se oli merkitykseltään uskonnollinen ja liittyi Jumalan tahtoon. Jos ajateltiin, että Jumala haluaa kaikkien ihmisten pelastuvan, tällöin puhuttiin

¹³² Stollberg-Rilinger, 1986, s. 106.

¹³³ Pietarinen, 1986, s. 176; Pateman, 1988, s. ix.

¹³⁴ Riedel, 1972, 684–685

¹³⁵ Katso sivu 35.

¹³⁶ Justi, 1771, s. 50–51.

yleistahdosta. Yksittäisten ihmisten pelastuminen taas merkitsi Jumalan erityistä tahtoa. Kyse oli siten Jumalan tahdon oikeudenmukaisuudesta.¹³⁷ Justi on voinut omaksua yleistahto-käsitteen Montesquieulta, joka käyttää sitä Lakien hengessä Justin tavoin sekularisoituneessa ja poliittisessa merkityksessä.¹³⁸ Yleistahto yhdistetään usein käsitteenä Rousseau'n teokseen Yhteiskuntasopimuksesta, joka on kuitenkin julkaistu vasta kolme vuotta myöhemmin kuin Justin Natur und Wesen teoksen ensimmäinen painos. Rousseau käytti käsitettä kuitenkin jo aiemmissa teoksissaankin, kuten esimerkiksi Ensyklopediaan kirjoittamassaan artikkelissa *Économie politique* (1755). On siten mahdollista, että Justi on tällä kohdin saanut vaikutteita myös Rousseaulta. Joka tapauksessa tiedämme hänen perehtyneen Rousseau'n ajatteluun.¹³⁹ Rousseau'n mukaan yleistahto ilmaisee suvereenien ihmisten yhteistä intressiä ja se on erotettavissa kaikkien tahdosta.¹⁴⁰ Rousseau käyttää metaforaa valtiosta keinotekoisena moraalisena koneena, jossa vallitsee yhteinen tahto.¹⁴¹

Justin valtion olemuksesta ja luonnosta tekemät johtopäätökset on vaikea yhdistää. Valtion luonto on siis vapaus ja olemus tahtojen yhdistyminen yhdeksi yleistahdoksi. Hyvä hallitus rajoittaa ihmisten vapautta mahdollisimman vähän, mutta jokaisen tahdon on yhdistyttävä yhteiseen tahtoon. Tämä yhdistetty tahto ilmenee lakeina.¹⁴²

Valtion toinen moraalinen perusta on Justille kaikkien perheiden voimien yhdistyminen yhdeksi voimaksi. Jokaisella perheellä on tietty voima. Kun perheet yhdistävät tahtonsa, täytyy niiden voimienkin yhdistyä. Tätä yhtä voimaa, joka syntyy voimien yhdistymisestä, nimitetään ylimmäksi vallaksi (oberste Gewalt). Ylin valta valtiossa on yhdistetyn voiman käyttöä. Valtioruumiin toiminta perustuu täysin sen voimaan: se voi liikkua vain voimiensa mukaisesti. Mikäli valtio käyttää voimiaan väärin, on se tuhon oma. Valtion toiminta ei ole yksistään riippuvainen valtion omasta voimasta, vaan jokaisen valtion voimat on arvioitava naapurin voimien perusteella. Valtioruumis-metafora toimii tällä tavoin myös Justin ulkopoliittisen ajattelun perustana.

¹³⁷ Riley, 1986, s. 3–5.

¹³⁸ Montesquieu, 1962, I, XI, s. 152–153.

¹³⁹ Katso sivu 63.

¹⁴⁰ Tomaselli, 1991, 186–187

¹⁴¹ Stollberg-Rilinger, 1986, s. 107–109.

¹⁴² Justi, 1759, Grundriß, s. 77–78.

Valtioruumiin voima riippuu yhdistetystä voimasta. Tätä yhdistettyä voimaa ohjaa yhteinen tahto.¹⁴³ Tavassa, jolla Justi käyttää valtiota tarkoittavia käsitteitä Republik ja Staat, on havaittavissa joitakin eroja. Republik näyttää ensisijaisesti tarkoittavan valtiota yleistahtona. Staat sen sijaan tarkoittaa yhteisvoimaa.¹⁴⁴ Voimien yhdistymisen seurauksena syntyy poliittinen valtio (der politische Staat). Tahtojen yhdistymisestä kirjoittaessaan Justi käyttää valtiosta käsitettä Republik.¹⁴⁵ Valtioon näyttäisi liittyvän poliittista tahdonmuodostusta, jota kautta syntyy yhteistahto. Valtio ei ole siten pelkkä väkivaltakoneisto.

Tahtojen ja voimien yhdistymisestä syntyneitä valtioruumista Justi kuvaa seuraavasti:

Tahtojen ja voimien yhdistyttyä syntyy yksi ainoa ruumis. – – Valtio on siis yksinkertainen erottamaton ruumis, jonka kaikki osat ovat tarkassa yhteydessä toisiinsa. Tämä on siten periaate, joka tulee huomioida kaikissa hallituksen toimissa. Valtio ei voi kärsiä pienimmässä osassaan, ilman että se vaikuttaa muihin osiin aiheuttaen haittaa kokonaisuudelle. Yhden osan tärvelymisestä seuraa koko valtion tärveltyminen. – – Mitään sellaista ei tule sallia, joka on valtion kokonaisuutta ja erottamattomuutta vastaan – –.¹⁴⁶

Valtioruumis ei ole Justille metafora, jolla hän pyrki kuvaamaan valtion orgaanisesti kasvaneeksi.¹⁴⁷ Justi hyökkää sitä vastaan, kuinka Michel de Montaigne¹⁴⁸ käytti valtioruumis-metaforaa. Montaigne kuvaa valtion inhimilliseksi ruumiiksi, jolle täytyy antaa suonensukuja ja muita vastaavia hoitoja. Justi pitää tätä vertausta horjuvana, eikä se hänen mukaansa todista mitään.¹⁴⁹ Suoneniskentä ei sovi myöskään siihen tapaan,

¹⁴³ Justi, 1771, s. 52–54.

¹⁴⁴ Mager, 1984, s. 579–580.

¹⁴⁵ Justi, 1771, s. 49–54, s. 97.

¹⁴⁶ Justi, 1771, s. 56–57. Durch die Vereinigung der Willen und der Kräfte entstehet ein einziger Körper. – – Die Republik ist also ein einfacher unzertrennlicher Körper, der in allen seinen Theilen den genausten Zusammenhang hat. Dieses ist demnach ein Grundsatz, der in allen Regierungsangelegenheiten ein großes Augenmerk verdienet. Der Staat kann in seinen geringsten Theilen nichts leiden, daß sich nicht die Empfindung davon in alle andre Theile und der Nachteil auf das Ganze erstrecket. Das Verderben, das sich in einem Theile einschleicht, ist allemal auch nach der maaße seines Verhältnisses ein Verderben des Ganzen Staats. – – Man muß nichts zulassen, was dem Zusammenhange und der Unzertrennlichkeit des Körpers entgegen ist – –.

¹⁴⁷ Stollberg-Rilinger, 1986, s. 109 alaviite 19; Brückner, 1977, s. 235 alaviite 25.

¹⁴⁸ Michel de Montaigne (1533–1592) oli ranskalainen filosofi, jota pidetään usein valistusajan edelläkävijänä. Hänen teoksensa lasketaan ranskalaisen kirjallisuuden klassikoihin.

¹⁴⁹ Justi, 1759, Grundriß, s. 68.

jolla Justi käyttää valtioruumis-metforaa teoksessaan *Manufakturen und Fabriken* (1758), jossa hän kuvaa rahan valtioruumiin verenä.¹⁵⁰ Kameralistiseen talouspolitiikkaan ei sovi käsitys, että valtion tulisi aika-ajoin laskea valuuttaa virtaamaan ulkomaille. Justin tarkoituksena tällä vertauksella oli kuvata, kuinka tärkeää on, että veri kiertää maan joka kolkkaan ja virtaa mahdollisimman nopeasti. Kameralistisessa talousajattelussa painottuu sisämarkkinoiden korostaminen.

Justille valtio ruumiina on metafora, jolla hän pyrkii osoittamaan, että kokonaisuus on riippuvainen osista ja päinvastoin. Valtioruumis tarkoitti aikalaiselle periaatteessa samaa kuin valtiosysteemi.¹⁵¹ Ei olekaan ihme, että suuri systemaatikko Justi käytti sitä. Justi käyttää lisäksi metforaa valtiosta koneena rinnakkain valtioruumis-metforan kanssa.

Valtioruumis vanhenee ja rappeutuu, mutta ei luontonsa takia, vaan viallisten rakennelmien, vammojen, epäjärjestyksen ja sattumien takia. Lyhyesti, sattumanvaraisen tärvelymisen takia, jotka siinä ilmenevät. Ihmisen ruumis on ruumiillinen kone, jonka osat välttämättä ja luonnostaan kuluvat käytössä, eikä sen vuoksi voi kestää ikuisesti tai todella pitkiä aikoja. Mutta valtioruumis on moraalinen kone, jos niin voidaan sanoa, jonka yhtenäisyys ja liike riippuvat puhtaasti moraalisesta välineistöstä ja ominaisuuksista, jotka eivät kulu luonnostaan ja jotka voivat kestää pysyvästi tai ainakin niin pitkään kuin sen hetkinen maailman muoto kestä, kunhan estetään välineistön ja ominaisuuksien tärveltyminen.¹⁵²

Ranskalainen materialisti Julien de la Mettrie määrittelee ihmisen koneeksi kuuluisassa teoksessaan *L'Homme Machine* (1747). Hänen mukaansa ihmisellä ei ole lainkaan

¹⁵⁰ Justi, 1758, s. 63.

¹⁵¹ Zedler, 1744, s. 707.

¹⁵² Justi, 1759, Grundriß, s. 391–392. Allein der Staatskörper altert und verfällt, nicht vermöge seiner Natur, sondern vermöge seiner fehlerhaften Einrichtungen und der Gebrechen, Unordnungen und Zufälle, kurz, wegen des zufälligen Verderbens, das bey ihm einreißet. Der körperliche Maschine, menschliche Körper ist eine deren Theile sich nothwendig und ihren Natur nach durch den Gebrauch abnutzen, und diemithin nicht ewig, oder eine sehr lange Zeit dauren kann. Allein, der, Staatskörper ist eine moralische Maschine, wenn man so sagen kann, deren Zusammenhang und Thätigkeit bloß auf moralische Einrichtungen und Eigenschaften beruhen, die sich ihrer Natur nach nicht abnutzen, und die mithin allerdings beständig und wenigstens so lange als die dermalige Gestalt des Weltkörpers dauren kann, wenn man das Verderben in denen moralischen Einrichtungen und Eigenschaften des Staats abwendet.

sielua. Justi on mitä ilmeisimmin tutustunut de la Mettrien tuotantoon. de la Mettrie asui pitkiä aikoja Preussissa Fredrik II:n hovissa.¹⁵³ Justin ihmiskone- ja valtiokone-metaforat eivät ole kuitenkaan luonteeltaan materialistisia. Hän painottaa henkisen todellisuuden riippumattomuutta ja alkuperäisyyttä. Hän toteaa suoraan vastustavansa englantilaisia ja ranskalaisia materialisteja.¹⁵⁴

Valtiotaidossa pohditaan sitä, miten valtio saataisiin mahdollisimman toimivaksi ja kestäväksi. Ensisijaisena näissä pohdinnoissa ovat valtion moraaliset ulottuvuudet. Vaikka tulipalo, tulvat tai rutto voivat tuhota valtion¹⁵⁵, ei niitä pidä sekoittaa valtion sisäiseen tärvelymiseen:

Valtion ymmärtäminen täytyy erottaa onnettomuuksista. Valtio on moraalinen ruumis. Se on kone, jonka yhtenäisyys ja liike riippuvat puhtaasti moraalisesta välineistöstä ja ominaisuuksista. Siten, kun tärveltyminen kohtaa sen, niin täytyy sen kohdistua vain moraaliseen välineistöön ja ominaisuuksiin. Ne, jotka koskevat ruumiillisia asioita, ovat puhtaasti onnettomuuksia.¹⁵⁶

Valtioruumis-metaforassa tulee paremmin esille myös se, mitä Justi tarkoitti kansalaisella. Kansalainen (Bürger) voi tarkoittaa kaikkia poliittisessa järjestyksessä eläviä ihmisiä erotuksena luonnontilaisille ihmisille. Aiemmin Justi mainitsi, että valloittaja voi tuhota valtion ottamalla sen toisen fyysisen perustan eli maanpinnan itselleen. Valloittajalla ei ole kuitenkaan oikeutta toimia mielivaltaisesti:

Hän [valloittaja] voi tuhota valtioruumiin. Hän voi ajaa valtioruumiin jäsenet pois mailtaan muille alueille, mutta oikeutta tappaa hänellä ei ole. Siitä, että hän voi tuhota ja hävittää valtioruumiin, ei seuraa, että hän voisi tuhota ihmiset, jotka sen muodostavat. Kun ihmiset muodostavat valtioruumiin, ovat he sen kansalaisia [Bürger]. Kun valtioruumis tuhoetaan, häviää heidän ominaisuutensa kansalaisena. He eivät kuitenkaan

¹⁵³ Outram, 1995, s. 34.

¹⁵⁴ Justi, 1760, I, 523; Justi, 1760, II, s. 1 ff; Bollnow, 1941, s. 388.

¹⁵⁵ Justi, 1759, Grundriß, s. 394.

¹⁵⁶ Justi, 1759, Grundriß, s. 393. Man muß das Verstehen des Staats von denen Unglücksfällen unterscheiden. Ein Staat ist ein moralischer Körper, es ist eine Maschine, deren Zusammenhang und Thätigkeit blos auf moralischen Einrichtungen und Eigenschaften beruhet. Wenn also ein Verderben in denselben einreißet, so muß es auf die moralische Einrichtungen und Eigenschaften ankommen. Dasjenige, was körperliche Dinge betrifft, sind blos Unglücksfälle.

lakkaa olemasta ihmisiä, ja ihmisinä heille kuuluu ihmisten oikeudet.¹⁵⁷

Kun valloittaja tuhoaa valloittamansa valtion, kuolee tuhotun valtion valtioruumis. Siinä elävät ihmiset menettävät ominaisuutensa kansalaisena, mutta he säilyvät edelleen ihmisinä ja heillä on ihmisten oikeudet. Tämän vuoksi heitä ei saa tappaa, eikä ottaa orjiksi. Justin mukaan orjaksi ei saa ryhtyä myöskään vapaaehtoisesti:

Elämä ja vapaus ovat ihmiselle arvokkaimpia asioita, jotka Jumala ja luonto ovat hänelle antaneet. Hän ei voi ottaa niitä pois sen enempää kuin on niiden luojakaan. Elämä kuuluu valtiolle ja Jumalalle. Jokaisen kansalaisen vapaus muodostaa osan kaikkien julkisesta vapaudesta, siksi kansalaisella ei ole itsellä valtaa kumpaankaan.¹⁵⁸

Vapaaehtoisen orjaksi ryhtymisen ja itsemurhan välillä on analogia. Ihminen ei saa tappaa itseään, koska on saanut elämän Jumalalta, eikä ole oikeutettu siitä luopumaan. Samalla tavoin vapaus kuuluu valtiolle eikä ihminen ole oikeutettu luopumaan omasta vapaudestaan. Jokaisen kansalaisen vapaus tekee osan valtioruumiin kokonaisvapaudesta, joten siitä ei saa luopua.

¹⁵⁷ Justi, 1759, Grundriß, s. 44–45. Er kann den Staatskörper zerstören, er kann die Mitglieder dieses Staatskörpers aus dem Lande treiben, er kann sie in andre Gegenden führen; allein das Recht zu tödten hat er nicht. Daraus, daß er den Staatskörper zerstören und vernichten kann, folget nicht, daß er auch die Menschen, die denselben ausmachen, vernichten kann. Wenn die Menschen Staatskörper ausmachen : so sind sie Bürger desselben. Wenn demnach dieser Staatskörper vernichtet wird; so wird die Eigenschaft der Bürger vernichtet; allein sie hören deshalb nicht auf Menschen zu seyn, und alle Rechte derselben zu haben.

¹⁵⁸ Justi, 1759, Grundriß, s. 44–45. Das Leben und die Freyheit sind die kostbarsten Güter der Menschen, die ihm Gott und die Natur gegeben hat, und die er sich so wenig nehmen kann, als wenig er selbst der Urheber davon ist. Das Leben gehöret Gott und dem Staate zu; und die Freyheit eines jeden Bürgers macht ein Theilder öffentlichen Freyheit aus. Der Bürger hat demnach so wenig über eines, als über das andre Gewalt.

4.3. Valtiosopimuksesta ja kansansuvereenisuudesta

Tutkijoiden välillä on ollut kiistaa siitä, mikä oli Justin käsitys sopimuksen tärkeydestä valtion synnyn ja ylimmän vallan muodostamisen yhteydessä. Tähän liittyy myös kiista siitä, oliko Justi kansansuvereenisuuden kannattaja. Eroavia näkemyksiä on myös ollut siitä, kannattiko hän kansan oikeutta aktiiviseen vastarintaan. Muun muassa Wilhelm katsoo, että Justi kannatti valtiosopimusteoriaa. Kansalla olisi ollut sopimukseen vedoten eräänlainen lievennetty oikeus aktiiviseen vastarintaan.¹⁵⁹ Wilhelm ja Obert tulkitsevat Justin olleen myös kansansuvereenisuuden kannattaja.¹⁶⁰ Toinen tutkijoiden keskuudessa suosittu näkemys on ollut se, että Justi kielsi historiallisen sopimuksen olemassaolon, mutta ei kieltänyt jonkinlaisen huomaamatta syntyneen sopimuksen olemassaoloa.¹⁶¹ Ylimmän vallan ja kansalaisten väliset suhteet määrää sopimus, mutta siitä ei seuraa aktiivisen ja oikeutetun vastarinnan mahdollisuutta. Ainoaksi vastarinnan mahdollisuudeksi jää lopulta oikeus maasta poistumiseen. Alamaiset eivät voi toimia ylintä valtaa vastaan, koska tällöin he toimisivat samalla itseään vastaan.¹⁶² On myös tutkijoita, kuten Ebihara, jotka katsovat, että Justi hylkäsi valtiosopimuksen täysin.¹⁶³ Justi näyttäisi kannattaneen sopimusteoriaa. Lähinnä hän pohtii sitä, onko sopimus syntynyt huomaamatta, vai onko kyseessä todellinen historiallinen sopimus. Kansansuvereenisuuden ja aktiivisen vastarinnan kannattajana Justia ei voi pitää, kuten seuraavassa osoitan.

Teoksessaan Grundriß Justi ilmaisee selkeästi, että kansa luovuttaa yhdistyneiden voimien käytön ylimmälle vallalle, ja tähän siirtoon liittyy sopimus. Kansa tekee ylimmän vallan ottajan kanssa sopimuksen siitä, miten ylintä valtaa tulee käyttää. Kansa ei voi toimia ylimmän vallan tuomarina, vaan riidat arvioidaan sopimuksen luonnon mukaisesti.¹⁶⁴ Vuotta myöhemmin kirjoitetussa Natur und Wesen teoksessaan Justi kuvaa valtion syntymisen siten, että valtioon siirrytään vähitellen huomaamatta, eikä valtion syntyyn liity varsinaisen sopimuksen tekemistä.¹⁶⁵ Ilmeisesti Ebiharan on

¹⁵⁹ Wilhelm, 1995, s. 132–133.

¹⁶⁰ Obert, 1992, s. 147–150.

¹⁶¹ Becher, 1978, s. 86.

¹⁶² Brückner, 1977, s. 237–238.

¹⁶³ Ebihara, 1985, s. 245.

¹⁶⁴ Justi, 1759, Grundriß, s. 5–8.

¹⁶⁵ Justi, 1771, s. 36.

tarkoitus viitata tähän kohtaan Justin kirjoituksissa, kun hän katsoo, ettei Justi kannattanut lainkaan valtiosopimusta. Tässä kohden Justi kuitenkin pohtii sitä, onko valtiosopimus todella historiallinen tosiseikka. Vaikka Justi kieltäisikin valtiosopimuksen historiallisuuden, ei tämä vielä tarkoita, ettei hän olisi ollut valtiosopimusteorian kannattaja. Jos valtiosopimuksen historiallisuuden kieltäminen tarkoittaisi automaattisesti valtiosopimusteorian hylkäämistä, tällöin myöskään 1600-luvun merkittävät sopimusteoreetikot Grotius, Hobbes, Pufendorf ja Locke eivät olisi olleet valtiosopimusteoreetikkoja. Näinhän asia ei tietysti voi olla. 1600-luvun sopimusteoreetikot eivät olettaneet, että heidän kuvauksellaan valtion perustana olevasta sopimuksesta olisi joku historiallinen vastine. Kyseessä oli vain ajatuskoe, jonka avulla oli mahdollista selvittää valtiollisen käskyvallan luonne ja rajat.¹⁶⁶

Justi näyttää uskoneen jonkinlaisen sopimuksen olemassaoloon myös jälkimmäisessä teoksessaan. Hän toteaa hallitsijan ottavan sopimuksella kansan vallan, joka on perustavaa laatua.¹⁶⁷ Justi katsoo, että suurin osa oppineista on kuvannut valtion synnyn toisella tavalla kuin hän. Suurin osa häntä edeltäneistä teoreetikoista oli Justin mukaan kuvannut valtion synnyn siten, että ihmiset olisivat ensin tehneet keskenään sopimuksen, että he haluavat asua yhdessä. Tämän jälkeen he tekevät päätöksen, että kaikki pyrkivät tukemaan yhteistä onnellisuutta. Tämän jälkeen on tehty toinen päätös ylimmän vallan asettamisesta itselle. Justi toteaa, että mitä ilmeisimmin valtio on syntynyt ” – – huomaamatta, ilman että olisi tehty todellinen päätös, niinpä tuskin siinä on mietitty sopimuksia tai dekreettejä.”¹⁶⁸ Justin mukaan tilannetta kuvaisi paremmin malli, jossa olisi ensin kansalaisten keskenään tekemä sopimus ja sitä seuraisi kaksi muuta sopimusta eli sopimukset yhteisen hyvän tavoittelusta ja ylimmän vallan asettamisesta itselleen. Natur und Wesen teoksen toimittaja Scheidenmantel huomauttaa alaviitteessään, etteivät Justin ja Justin epäedullisessa valossa esittämät Pufendorfin näkemykset juurikaan olennaisesti poikkea toisistaan. Kiistaa on vain siitä, kuinka sopimukset ovat syntyneet. Sekä Pufendorfin että Justin esittämässä mallissa on olemassa yhdistyminen (Vereinigung) ja alistuminen (Unterwerfung) eli Pufendorfin

¹⁶⁶ Saastamoinen, 1999, s. 277.

¹⁶⁷ Justi, 1771, s. 300.

¹⁶⁸ Justi, 1771, s. 55. – – unvermerkt, ohne deshalb gefaßten ordentlichen Entschluß entstanden sind, so daß man dabey scwerlich weder an einem Vertrag, noch an Decrete gedacht hat;

termein ensimmäinen (pactus primum) ja toinen sopimus (pactus secundum).¹⁶⁹ Tällainen Pufendorfin näkemyksiin pohjaava kaksi- tai vaihtoehtoisesti kolmiportainen sopimusteoria oli vallitsevana Saksassa aina 1800-luvun alkupuolelle asti.¹⁷⁰

Justi kiistää historiallisen sopimuksen toteamalla, että todennäköisesti valtio on syntynyt huomaamatta. Valtion synnyssä on kyse evolutionäärisestä prosessista. Kuitenkin hän toteaa, että periaatteessa kuvioon sopii myös kahden sopimuksen malli. Grundriß teoksessa Justi ei kiellä edes historiallista sopimusta, vaan toteaa ylimmän vallan siirtyneen sopimuksen välityksellä. Joka tapauksessa ylimmän vallan ja kansan välillä on olemassa sopimus.

Valtiosopimukseen liittyy kysymys kansansuverenisuudesta ja oikeudesta aktiiviseen vastarintaan. Kansansuvereniteettiopissa asetetaan hallitsijan valtaoikeuksille tietyt rajat. Mikäli hallitsija ylittää asetetut rajat, on kansalla oikeus kaataa hallitsija. Kansansuvereniteettioppi yhdistetään usein Lockeen. Locken kannattama oppi ihmisten luonnollisesta vapaudesta ja kansansuverenisuudesta oli kuitenkin tunnettu jo keskiajalla. Poliittisesti erityisen merkittäväksi se muodostui 1500-luvun puolivälin jälkeen, kun vainotut kalvinistit Ranskassa ja Skotlannissa muotoilivat sen pohjalta oikeutetun vastarinnan teoriansa.¹⁷¹ Locken kalvinisteilta omaksumat radikaalit näkemykset eivät kuitenkaan saaneet kannattajia Saksassa. Locken poliittisesta filosofiasta eivät olleet kiinnostuneita edes ne harvat 1700-luvun saksalaiset filosofit, jotka olivat muuten omaksuneet hänen näkemyksiään. Paljon enemmän kiinnostusta osoitettiin tietoisesti kansansuverenisuutta ja vastarinnan oikeutta vastustaneita Hobbesia ja Pufendorfia kohtaan.¹⁷² Locken ja kalvinistien edustamat näkemykset näyttävät olleen liian radikaaleja myös Justille.

Justin näkemys on, että valta tulee kansalta. Kansa ei ole kuitenkaan kyllin etevä käyttämään yhdistettyä voimaa itse. Siksi sen on säädettävä, kuinka yhteistä voimaa tulee käyttää, ja kenen sitä täytyy käyttää. Näistä kansan säädöksistä syntyy varsinainen toimiva ylin valta. Siten Justin mukaan ei ole epäilystäkään siitä, ettei valta tulisi

¹⁶⁹ Justi, 1771, s. 54. Katso alaviitteet.

¹⁷⁰ Kersting, 1990, s. 922–923.

¹⁷¹ Saastamoinen, 1997, s. 61–62.

¹⁷² Fischer, 1975, s. 441; Saastamoinen, 1999, s. 274–275.

kansalta.¹⁷³ Yhdenkään monarkin valta ei voi olla niin rajoittamaton, että se voisi puuttua kansan tekemiin alkuperäisiin säädöksiin. Esimerkiksi hallitusmuodon vaihtaminen, hallituksen seuraajan määrääminen ja uskonnosta päättäminen ovat hallitsijan vallan ulkopuolella. Valtiossa on olemassa ylin valta (oberste Gewalt) ja kansan valta (Grundgewalt des gesamten Volkes), joka on perustavaa laatua olevaa. Jälkimmäinen pysyy levossa, ellei valtiota uhkaa tuho tai ellei aiota muuttaa alkuperäisiä säädöksiä, kuten hallitusmuotoa tai uskontoa.¹⁷⁴ Koska ylimmän vallan luovuttamisessa hallitsijalle on kyse sopimuksesta, on molempien osapuolien noudatettava sopimusta. Sopimus lakkaa olemasta, jos hallitsija rikkoo omalta puoleltaan sopimuksen ehtoja.¹⁷⁵ Justi siis katsoo kansansuvereniteettiopin kannattajien tavoin, että valta tulee kansalta. Hän myös katsoo, että hallitsijalle tulee asettaa rajat, joiden puitteissa hän voi toimia. Justin teoriassa ongelmalliseksi muodostuu kuitenkin se, mitä kansa voi tehdä, ellei hallitsija kunnioita hänelle asetettuja rajoja.

Siitä, että valta on peräisin kansalta, ei pidä Justin mukaan tehdä kuitenkaan liian pitkälle vietyjä johtopäätöksiä. Kansa on lainsäätäjä vain asettaessaan alkuperäistä järjestystä. Ainoa, mitä kansa voi tehdä tilanteessa, jossa alkuperäistä järjestystä eli esimerkiksi uskontoa uhataan, on ottaa ylin valta takaisin itselleen. “Kaikki, mitä kansa voi perusvaltansa pohjalta tehdä, kun toimiva ylin valta toimii valtion periaatteita ja päämääriä vastaan, on, että se ottaa ylimmän vallan suorittamisen tehtävän takaisin”.¹⁷⁶ Kansan valta voi muuttua aktiiviseksi, kun hallitsija kuolee. Kansa voi valita myös kokonaan uuden hallitusmuodon, mikäli niin haluaa. Ruotsissa kansa oli muuttanut hallitusmuotoa Kaarle kahdennentoista kuoltua.¹⁷⁷ Erilaisten luonnonoikeudellisten ja kansansuvereniteettiteorioiden vaikutus Ruotsin vuosina 1719 ja 1720 muotoiltuun hallitusmuotoon on kiistelty. Tiedossa on, että hallitusmuodon muotoilijat olivat hyvin perillä esimerkiksi Pufendorfin käsityksistä. Ei ole kuitenkaan näyttöä, että tämä olisi vaikuttanut suoraan tapahtumien kulkuun. Joka tapauksessa vuosien 1719 ja 1720

¹⁷³ Justi, 1771, s. 97–98.

¹⁷⁴ Justi, 1771, s. 99–100.

¹⁷⁵ Justi, 1771, 300–301.

¹⁷⁶ Justi, 1771, s. 103. Alles, was das Volk vermöge seiner Grundgewalt thun kann, wenn die thätige oberste Gewalt denen Grundsetzen und dem Endzweck der Republiken offenbar entgegen handelt, ist, daß es den Auftrag von der Ausübung der obersten Gewalt wieder zurück nimmt;

¹⁷⁷ Justi 1771, s. 100. Vermöge dieser Grundgewalt wählet das Volk von neuen, wenn sein Regent ausstirbt, oder nimmt eine gänzliche Aenderung in der Regierungsform vor, wie die Schweden bey Absterben Karl des Zwölften thaten.

hallitusmuodon synty on malliesimerkki Pufendorfin kaksiportaisesta valtiosopimusteoriasta. Erityisesti 1730-luvulla Hattu-puolueen jäsenet pyrkivät oikeuttamaan vallitsevaa järjestystä luonnonoikeudellisiin teorioihin vetoamalla. He esittivät, että yksinvaltiaan kuoltua kansa oli ottanut vallan takaisin itselleen. Tämän jälkeen kansa oli kokoontunut valtiopäiville ja tehnyt yhteiskuntasopimuksen. Yhteiskuntasopimuksen jälkeen kansalaiset olivat luovuttaneet ylimmän vallan edelleen eteenpäin toisella sopimuksella.¹⁷⁸ Ruotsin tapahtumat olivat Justille ainutlaatuinen esimerkki siitä, kuinka valta oli palannut takaisin kansalle. Se, että hän sovelsi Ruotsin tilannetta omaan ajatteluunsa, ei tee hänestä kuitenkaan Ruotsin säätyvallan ajan valtiomuodon kannattajaa. Hän suhtautuu erittäin kielteisesti hallitsijan vallan rajoittamiseen siinä muodossa, miten se oli tehty Ruotsissa.¹⁷⁹ Ruotsin tapahtumat kuitenkin sopivat esimerkiksi vallan kaksiportaisesta siirtymisestä kansalta hallitsijalle.

Tuomitsemaan kansa ei saa kuitenkaan ryhtyä. Hallitsijan persoonan täytyy Justin mukaan säilyä koskemattomana, eikä häntä saa vetää teoistaan vastuuseen:

Sitä vastoin olisi suuri erhe, jos tästä pääteltäisiin, että kansan perusvalta on toimivaa ylintä valtaa ylempi ja että sillä on oikeus riittävän tärkeissä tilanteissa viedä jälkimmäinen oikeuteen. Englantilaiset tekivät kansan perusvallasta ja majesteetista tämän äärimmäisen virheellisen päätelmän, kun he asettivat edellisellä vuosisadalla kuningas Kaarle ensimmäisen oikeuden eteen, tuomitsivat ja teloittivat. He aiheuttivat sitä kautta ikuisen mustan tahrn historiaansa. Virhe on pääasiassa se, että kuvitellaan, että kansa voisi perusvaltansa pohjalta antaa ylimmälle vallalle tehtäviä laeilla ja käskyillä samaan tapaan kuin herra käskee alamaistaan.¹⁸⁰

Justin mukaan niin sanotut monarcomachit, joita on nimitetty myös kuninkaan

¹⁷⁸ Lindroth, 1978, s. 532–537.

¹⁷⁹ Katso sivut 67–69.

¹⁸⁰ Justi, 1771, s. 102. Unterdessen würde man sich doch gar sehr irren, wenn man hieraus schließen wollte, daß die Grundgewalt des Volkes über die thätige oberste Gewalt erhaben und dannenhero befugt sey, in genugsam wichtigen fällen sich einer richterlichen Erkenntnis und Gewalt über die letztere anzumaaßen. Die Engländer machten aus der Grundgewalt und Majestät des Volkes diesen höchst irrigen Schluß, als sie im vorigen Jahrhundert ihren König Karl den Ersten vor Gericht zogen, verurtheilten und denselben wirklich hinrichten ließen, aber dadurch einen ewig schwarzen Fleck in ihrer Geschichte verursachten. Der Fehler liegt hauptsächlich darinnen, daß man sich vorstellt, das Volk trage vermöge seiner Grundgewalt jemand die thätige oberste Gewalt Gesetz- oder Befehlsweise auf, so wie ein Herr seinem Unterthan etwas auszurichten anbefielet.

tappajiksi (king killers)¹⁸¹, ovat väärässä, kun he tekevät sen johtopäätöksen, että kansa voi vetää kuninkaan teoistaan vastuuseen. William Barclay käytti ilmeisesti ensimmäisenä nimitystä *monarchomach* teoksessaan *De regno et regali potestate* (1600) ja hän tarkoitti sillä kirjoittajia, jotka puolustivat kansan oikeutta vastarintaan.¹⁸² He opettavat Justin mukaan oikeaa oppia kansan perustavaa laatua koskevasta vallasta, mutta tekevät siitä väärän johtopäätöksen.¹⁸³ Justi jättää tässä kohdin mainitsematta, että Fredrik II edusti aivan samanlaista käsitystä kuninkaan tappajista teoksessaan *Antimachiavelli*.¹⁸⁴

Yhteenvedon voi todeta, että Justi uskoi valtiosopimuksen olemassaoloon. Täysin varma hän ei ollut siitä, oliko kyseessä konkreettinen historiallinen sopimus. Justi ei ollut kansansuvereenisuuden kannattaja. Valta tuli kansalta (*Grundgewalt des Volkes*), mutta se ei ollut kansansuvereenisuuden (*Volkssouverenität*) pohjalla, kuten Fenske on asian onnistuneesti muotoillut.¹⁸⁵ Justi ei kannattanut oikeutta aktiiviseen vastarintaan. Luonnonoikeusajattelu eroaa kansansuvereenisuusajattelusta siinä, että luonnonoikeusajattelijat uskovat ainoastaan passiivisen vastarinnan oikeutukseen. Vastarinta oli heidän mukaansa oikeutettua ainoastaan epäoikeudenmukaisuuksia kohtaan. Tässä suhteessa Justi on syytä laskea luonnonoikeusajattelijaksi.¹⁸⁶ Justi ajattelee, että järkevä ihminen vastustaa harvoin hallitusta, koska hän tietää, että hallituksen vastustamisesta seuraa yleensä sisällissotia ja muita onnettomuuksia.¹⁸⁷ Yhteiskuntarauhan säilyttäminen oli Justille niin tärkeää, ettei hän ollut valmis antamaan kansalle oikeutta aktiiviseen vastarintaan. Justi seuraa paljolti Pufendorfin ajattelua. Pufendorfin katsoi, että hallitsijan vallalle olisi asetettava rajat, mutta hän ei halunnut antaa kansalaisille juuri minkäänlaisia oikeuksia valtaoikeutensa ylittävää hallitsijaa vastaan. Pufendorf hyökkäsikin Hobbesin tavoin juuri kansansuvereniteettiä puolustaneita vastaan.¹⁸⁸ Justin ja Pufendorfin näkemykset

¹⁸¹ Skinner, 2000, s. 301.

¹⁸² Sabine, 1973, s. 369, alaviite 1.

¹⁸³ Justi, 1771, s. 104. Die Monarchomachi berufen sich hauptsächlich auf die Grundgewalt des Volkes, wodurch die oberste gewalt errichtet wird; und ihre ersten Sätze sind offenbare Wahrheiten, --- Der Fehler liegt aber darin, daß sie aus diesen ersten Wahrheiten falsche Schlüsse machen.

¹⁸⁴ Frensdorff, 1903, s. 473.

¹⁸⁵ Fenske, 1975, s. 939.

¹⁸⁶ Egglmaier, 2001.

¹⁸⁷ Justi, 1762, s. 210.

¹⁸⁸ Saastamoinen, 1999, s. 274–275.

kansansuvereniteettiopista ja vastarinnan oikeudesta selittyvät mitä ilmeisimmin Saksan poliittisilla oloilla. Absolutistisissa valtioissa olisi ollut vaarallista kirjoittaa kansansuvereenisuuden puolesta.

5. Valtion päämäärä – onnellisuus

5.1. Rikkaus, turvallisuus ja vapaus

Valtion olemus eli tahtojen yhdistyminen yhdeksi näyttää olevan Justille tärkeämmässä asemassa kuin valtion luonto eli vapaus. Valtiokoneen osasten eli ihmisten on luovuttava omasta tahdostaan yleistahdon hyväksi:

Oman tahdon vapaus on luonnollisen vapauden olennainen piirre. Tästä erityisestä tahdosta luopuminen ja yhdistyminen kanssakansalaisten kanssa yhteiseen tahtoon, on kansalaisjärjestyksen ominaispiirre.¹⁸⁹

Tahtojen yhdistyminen asettaa yhteisen päämäärän. Jotta tämä päämäärä voisi olla kaikille yhteinen, täytyy kaikkien haluta samaa asiaa. Hänen mukaansa lopullinen päämäärä seuraa ihmisten luonnosta. Jokaisella ihmisellä on itsesuojeluvietti, ja jokainen ihminen rakastaa itseään. Kaikki ihmiset tavoittelevat onnellisuutta, joten yhteisellä tahdolla ei voi olla muuta päämäärää kuin onnellisuus.¹⁹⁰

Tämä lopullinen päämäärä ei voi olla mikään muu kuin yleinen hyvä, ja kaikkien ja jokaisen perheen hyvinvointi, jotka toisiinsa sillä tavoin yhdistyvät. Lyhyesti, koko valtion yhteinen onnellisuus.¹⁹¹

Onnellisuutta tarkoittava saksan sana Glückseligkeit on erikoinen kohteliaisuusmuoto

¹⁸⁹ Justi, 1771, s. 49–50. Die Freyheit des eignen Willens ist der wesentliche Charakter der natürlichen Freyheit. Die Aufgebung dieses besondern Willens und die Vereinigung mit seinen Mitbürgern in einer einzigen Willen, ist der unterscheidende Charakter der bürgerlichen Verfassung.

¹⁹⁰ Justi, 1771, s. 61–62.

¹⁹¹ Justi, 1771, s. 61. Dieser Endzweck kann kein anderer seyn als das allgemeine Beste, die Wohlfahrt aller und jeder Familien, die sich solchergestalt mit einander vereinigen, kurz, die gemeinschaftliche Glückseligkeit des gesammten Staats.

sanasta Glück, joka tarkoittaa onnea.¹⁹² Kant kutsui onnellisuutta kaikki maailman ongelmat ratkaisevaksi sanaksi (Losungswort aller Welt) ja suhtautui siihen suurella epäilyksellä. Onnellisuuteen liittyy ajatus, että valtio ohjaa yksilön ja kokonaisuuden intressit yhteen.¹⁹³ Justi kutsuu tätä esteiden poistamiseksi onnellisuuden tieltä.¹⁹⁴ Kuten kaikki kameralistit, Justi lähtee siitä optimistisesta ajatuksesta, että kansalaisen ja valtion intressit ovat periaatteessa yhteensopivia.¹⁹⁵ Onnellisuus on suurempi nautinto, kuin mikä olisi ollut luonnollisessa vapauden tilassa mahdollista.¹⁹⁶ Siten vaikka ihmisen järjen kasvu ei olisikaan ollut väistämätöntä, on elämä valtiossa arvokkaampaa kuin luonnontilassa.

Onnellisuus koostuu rikkaudesta, vapaudesta ja turvallisuudesta. Turvallisuus on vanha luonnonoikeudellinen kategoria. Pufendorfin luonnonoikeusteoriassa turvallisuus oli ensimmäisellä sijalla ennen täydellistymistä ja onnellisuutta. Vasta Thomasiuksella ja Wolffilla väkivallaton elämä alkoi olla toissijaisessa asemassa.¹⁹⁷ Justin käsitys valtion päämäärästä muistuttaa suuresti Wolffin näkemystä, jonka mukaan valtion päämäärä on yhteinen onnellisuus (gemeinschaftliche Glückseligkeit).¹⁹⁸ Justi käyttää valtion onnellisuutta kuitenkin ensimmäisenä Saksassa valtiotieteen peruslauseena. Wolffin teoriassa onnellisuus on vain seuraus täydellistymiseen orientoituneesta elämänasenteesta.¹⁹⁹

Justin teoria on Wolffiin verrattuna huomattavasti materiaalisemmin painottunut. Justillakaan onnellisuus-käsite ei ole pelkästään materiaallinen, mutta onnellisin valtio on se, jossa on vähiten köyhiä.²⁰⁰ Rikkaus edustaa onnellisuudessa merkantilistista elementtiä, joka on molemmansuuntaisessa riippuvuussuhteessa onnellisuuden kanssa. Tätä riippuvuutta korostamalla Justi pyrki yhdistämään luonnonoikeudellisen diskurssin kameralistiseen. Tällä tavoin hän yritti yhdistää kaksi erilaista poliittista kieltä, mikä ei onnistunut häneltä vakuuttavasti. Vanhaa kameralistista perinnettä, jonka keskiössä oli

¹⁹² Engelhardt, 1981, s. 37.

¹⁹³ Engelhardt, 1981, s. 38.

¹⁹⁴ Justi, 1759, Grundriß, s. 54.

¹⁹⁵ Engelhardt, 1981, s. 54.

¹⁹⁶ Ebihara, 1985, s. 241.

¹⁹⁷ Sandl, 1999, s. 51. Katso Sandlin alaviite 38.

¹⁹⁸ Frensdorff, 1903, s. 465; Brückner, 1977, s. 232.

¹⁹⁹ Sandl, 1999, s. 49.

²⁰⁰ Engelhardt, 1981, s. 60.

ruhtinaan kassa, oli vaikea yhdistää luonnonoikeudelliseen ajatteluun.²⁰¹ Kameralismi oli ollut empiirisesti painottunutta, kun taas luonnonoikeus on rationaalista. Justi pyrkiin käytännön ja teorian yhdistämiseen. Sandlin tulkinta on, että tässä on kysymys paradigman vaihdoksesta. Käytännöllinen filosofia ei kyennyt enää käsitteellistämään poliittis-ekonomisia prosesseja. Seurauksena oli kriisi, joka oli ratkaiseva katalysaattori siirryttäessä seuraavaan paradigmaan. Kuhnin mukaan peräkkäiset paradigmat ovat toistensa kanssa yhteismitattomia ja yhteensopimattomia. Ne edustavat kokonaan erilaisia käsitejärjestelmiä. Ainoa yhtymäkohta niiden välillä on pinttynyt anomalia eli ratkaisematon ongelma, joka aiheutti edellisen paradigman ajautumisen kriisiin. Paradigmojen välillä on aina kriisitieteen aika, jolloin etsitään mahdollisia ratkaisuja anomaliaan.²⁰² Justi edustaa pikemminkin tätä kriisitiedettä kuin uutta paradigmaa. Hänen systeeminsä, joka koostuu kameralismin ja luonnonoikeusajattelun yhdistämisestä, edustaa tuskin uutta paradigmaa kuhnilaisessa mielessä, koska se ei edusta millään tavalla uutta käsitejärjestelmää. Päinvastoin se koostuu kahdesta varhemmasta käsitejärjestelmästä, jotka Justi yrittää liimata yhteen. Justia voi helposti luonnehtia tässä suhteessa eklektikoksi.

Engelhardt keskittyy tutkimuksessaan Justin onnellisuus-käsityksestä rikkauteen ja turvallisuuteen. Tämä selittyy sillä, että hän on tutkinut ensisijaisesti Justin varhaistuotantoa. Niinpä hän on kiinnittänyt vähemmän huomiota vapauteen. Onnellisuus tarkoittaa Justille valtion turvallisuuden ja rikkauden lisäksi vapautta.²⁰³ Tämän kolmannen elementin mukaan ottaminen sekoittaa Justin järjestelmää entisestään. Vapaus onnellisuuden kolmantena keskeisenä osatekijänä ilmestyy Justin teksteihin vasta vuosina 1756 ja 1757, jolloin hän perehtyi syvällisemmin Montesquieun Lakien henkeen. Siten Justi yhdistää kameralismin ja luonnonoikeuden perinteeseen vielä Montesquieu-vaikutteita. Justin mukaan on olemassa kahdenlaista vapautta. Poliittinen vapaus on valtion vapautta suhteessa toisiin valtioihin (Freyheit des Staats). Toinen vapauden muoto on kansalaisten vapaus (bürgerliche Freyheit).²⁰⁴ Justi määrittelee kansalaisten vapauden seuraavasti:

²⁰¹ Sandl, 1999, s. 49–53.

²⁰² Kuhn, 1970, 52–92.

²⁰³ Sandl, 1999, s. 49–53.

²⁰⁴ Justi, 1759, Grundriß, s. 92–93.

Vapaus on oman tahdon vapaata harjoittamista. Kansalaiset, jotka muodostavat valtion, ovat yhdistäneet erityisen tahtonsa yhteen tahtoon. Tämä tahto voi ilmetä vain lakien kautta. Kansalaiset eivät voi haluta muuta kuin, mikä on lakien mukaista ja kansalaisten vapaus on siten oman tahdon vapaata harjoittamista kaikissa kysymyksissä, joita lait eivät kiellä.²⁰⁵

Niin pitkään kun kansalaisten täytyy totella vain yhteiseksi hyväksi määrättyjä lakeja, ovat he todella vapaita. Tämä on kansalaisten vapauden oleellinen luonteenpiirre. Kaikissa perustuslaissa täytyy siten kansalaisten vapauden olla päämääränä.²⁰⁶

Justin kansalaisten vapauden määritelmään sisältyy eräänlainen kehäpäätelmä. Kansalaisten vapaus (bürgerliche Freyheit) vallitsee siellä, missä lait on johdettu lopullisesta päämäärästä eli onnellisuudesta. Lopullinen päämäärä koostuu osaksi vapaudesta eli kansalaisten vapaudesta ja poliittisesta vapaudesta. Justi ei onnistu siten määrittämään kunnolla kansalaisten vapautta, koska käsite sisältyy omaan määritelmäänsä. Tätä perusongelmaa Justi ei onnistu missään vaiheessa ratkaisemaan.²⁰⁷

Justin vapauskäsityksen muotoilu on jakanut tutkijat kahteen leiriin. Jako on sama kuin kiistassa, joka koskee Justin näkemystä valtion toimivaltuuksien laajuudesta. Valtion lopullinen päämäärä on siis valtion onnellisuus, mikä on Justille sama asia kuin yleinen hyvä ja kaikkien perheiden hyvinvointi. Valtion tehtävä on esteiden poistaminen onnellisuuden tieltä. Tutkijoiden välillä on suurta kiistaa siitä, onko kyseessä valtion oikeuksien rajoittaminen ja poliittisten vapauksien lisääminen vai valtion oikeuksien laajentaminen ja poliittisten vapauksien rajoittaminen.

Wilhelmin mukaan Justin tavoitteena oli redusoida valtion tehtävä yksilön hyvän

²⁰⁵ Justi, 1759, Grundriß, s. 77–78. Die Freyheit bestehet in der ungehinderten Ausübung seines Willens. Allein die Bürger, die einen Staat ausmachen, haben ihre besondere Willen in einen einzigen Willen vereinigt. Dieser einzige Wille kann sich auf keine andre Art kund thun, als durch die Gesetze. Die Bürger eines Staats können demnach nichts wollen, als was denen Gesetzen gemäß ist; und die bürgerliche Freyheit ist demnach die ungehinderte Ausübung des Willens in allen Dingen, welche die Gesetze nicht verbiethen.

²⁰⁶ Justi, 1771, s. 532. So lange aber die Bürger nur denen zu der gemeinschaftlichen Glückseligkeit gegebenen Gesetzen zu gehorchen haben; so sind sie wirklich frey. Dieses ist der wesentliche Charakter der bürgerlichen Freyheit. Bey allen Grundgesetzen muß also die bürgerliche Freyheit der hauptsächlichste Endzweck seyn.

²⁰⁷ Stollberg-Rilinger, 1986, s. 146.

synkronoimiseen yhteisen hyvän kanssa.²⁰⁸ Voidaan kuitenkin kysyä, onko kyse valtion tehtävien vähentämisestä. Justilla valtion ja yksilön hyvän yhteensovitus ei tapahdu kuitenkaan omalla painollaan, kuten myöhemmin liberalismiin kannattajat asian muotoilivat, vaan ratkaisuna on valtion toiminta. Hallitsijan tehtävä on sovittaa yksilöiden tai oikeammin perheiden onnellisuus yhteiseen hyvään harjoittamalla hyvää hallintoa (gute Policey). Klippelin mukaan kyse on laajasta valtiollisesta pakkotoiminnasta eikä suinkaan valtioneuvoston tiukasta rajaamisesta.²⁰⁹ Klippelin suhteen päinvastaista kantaa edustavan Unruh mukaan hyvä hallinto merkityksessään 'gute Policey' on välttämätöntä. Jokaisen valtion täytyy tässä mielessä olla poliisivaltio, jotta se voi suojella kansalaistensa oikeuksia.²¹⁰ Policey eli Polizei on juuri se kameraalitieteiden osa-alue, joka vastaa yksilön hyvinvoinnin ja yhteisen parhaan yhteensovittamisesta.²¹¹ Klippelin tavoin Preu edustaa täysin vastakkaista kantaa kuin Unruh ja Wilhelm. Hänen mukaansa Justin määritelmä kansalaisen vapaudesta ei tarkoita muuta, kuin että kansalaisten on noudatettava lakeja. Se, että yksilöaspektit otetaan huomioon yhteistä onnellisuutta pohdittaessa, johtaa ainoastaan kansalaisten vapauksien rajoittamiseen yhteisen hyvän nimissä.²¹² Unruh katsoo, että ihmiset eivät voi olla vapaita ilman hyvää hallintoa. Klippel ja Preu uskovat, että Justin kuvaama hallinto ainoastaan rajoittaa ihmisten vapautta.

Dreitzelin näkemys on, että Justin valtiokone-metafora kuvastaa sitä, kuinka valtiokoneessa suhteellisen autonomiset osat toimivat yhdessä yhden lain alla samaan tapaan, kuin ihmisruumiin organismit toimivat ihmisen ruumiissa.²¹³ Siten valtiokoneen ja luonnon säännönmukaisuus ei näyttäytynyt Justille ja hänen aikalaisilleen vapauden rajoittamisena. Säännönmukaisuus luonnossa ja valtiossa oli pikemminkin edellytys niiden osien vapaudelle. Tämä unohtuu helposti, koska konemetaforan historia on ollut 1800-luvun alusta lähtien sen kritiikin historiaa.²¹⁴

1700-luvun jälkipuoliskolla ennen Ranskan vallankumousta Saksassa oli vallalla kaksi

²⁰⁸ Wilhelm, 1991, s. 432.

²⁰⁹ Klippel, 1976, s. 62.

²¹⁰ Unruh, 1983, s. 417.

²¹¹ Maier, 1966, s. 222–223.

²¹² Preu, 1983, s. 115, 151.

²¹³ Dreitzel, 1992, s. 112.

²¹⁴ Dreitzel, 1992, s. 112. Katso alaviite 31.

hallitsevaa käsitystä kansalaisten vapaudesta (bürgerliche Freyheit). Toisessa näkemyksessä kyse ei ollut niinkään kansalaisten kuin porvarien vapaudesta. Bürgerliche Freyheit ymmärrettiin porvarillisena vapautena. Tämän vapauskäsitteksen piirissä vaalittiin perinteisiä korporatiivisia vapauksia. Porvarin vapaudet eivät kuuluneet hänelle kansalaisena, vaan tietyn killan tai sosiaalisen aseman ansiosta. Toinen vallalla ollut näkemys määritteli kansalaisen vapauden yksilön henkilökohtaiseksi vapaudeksi tyranniasta ja sorrosta. Tällaisen kansalaisen vapauden takasivat lait ja hallitsijan valistuneisuus. Justi oli selvästikin tämän vapauskäsitteksen kannattaja, kun hän määritteli kansalaisen vapauden heidän kuuliaisuutenaan hyvälle laelle, jotka edistivät yhteistä onnellisuutta. Justin edustamaan suuntaukseen liittyi vahvan keskusvallan kaipuu. Kansalaisen vapaus ei ollut niinkään vapautta johonkin kuin vapautta jostakin.²¹⁵ Justia voi pitää negatiivisen vapaus-käsitteksen kannattajana. Tässä mielessä hänellä on yhteys liberaalin poliittisen ajattelun perinteeseen.

5.2. Ylin valta ja onnellisuus

Yksi tapa tarkastella Justin poliisivaltion luonnetta sekä hänen käsitystään vapaudesta on perehtyä Justin käsitykseen ylimmästä vallasta. Valtion yhdistettyihin voimiin kuuluvat kaikki hyödykkeet. Myös sellaiset hyödykkeet, jotka eivät ole välittömästi ylimmän vallan käytettävissä, kuuluvat yhdistettyihin voimiin. Tällaisia ovat esimerkiksi kansalaisten yksityisomaisuus ja kansalaisten taidot. Nämä kaikki sijaitsevat yksittäisissä perheissä. Voimien yhdistymisessä yhdeksi voimaksi on kyse juuri perheiden voimien yhdistymisestä. Valtiolle kuuluvat siis myös kansalaisten henkilökohtaiset ominaisuudet.²¹⁶

Yksilöaspektien huomioonottaminen ulottaa valtion vallan entistä laajemmaksi. Valtio ja ylin valta eivät ole kuitenkaan samaa tarkoittavia käsitteitä:

Valtiolla on ylin omistusoikeus kaikkiin yksityishenkilöiden hyödykkeisiin. Sillä täytyy olla se, koska se on yksinkertainen

²¹⁵ Oz-Salzberger, 2002, s. 215–217.

²¹⁶ Justi, 1771, s. 105–106. Zu denen vereinigten Kräften des Staats gehören demnach nicht allein diejenigen Güter, welche der obersten Gewalt unmittelbar vorbehalten sind, und worauf der Staat in Ansehung der Kosten eigentlich fundiret ist; sondern auch alle Arten von Gütern, die in dem Privateigenthume der Unterthanen sind; ja die Fähigkeiten und Geschicklichkeiten der Unterthanen selbst sind dahin zu rechnen.

moraalinen ruumis, joka muodostuu useiden perheiden yhdistetyistä tahdoista ja voimista, ja näihin voimiin kuuluvat epäilemättä näiden perheiden hyveet. Asiat ovat kuitenkin toisin, mitä ylimpään valtaan tulee. Se ei ole itse valtio, vaan se kuuluu valtioon.²¹⁷

Kun ylimmän vallan ja valtion välinen suhde ymmärretään väärin, seurauksena on despotia. Ylin valta käyttää yhteistä voimaa, minkä sana Gebrauch Justin mielestä osoittaa. Ylin valta itse ei ole valtio. Valta on pohjimmiltaan valtion eikä ruhtinaan. Ylin valta ei saa käyttää yhteistä voimaa väärin.²¹⁸ Ruhtinas ei ole siten enää Justin valtiossa ylimmän voiman omistaja (Träger der Macht).²¹⁹ Hallitsija on ”valtioruumiin koneen hallitsija” ja häntä voi siten verrata koneenkäyttäjään.²²⁰

Erityisen huolestunut Justi oli tilanteesta, jossa hallitsijan onnellisuus on valtion onnellisuutta tärkeämpi. Alamaisten hyvinvointi ei saa olla vain hallitsijan sivutavoite. Päinvastoin sen täytyy olla hänen päätavoitteensa ja on hallitsijan onnellisuuden sivutavoite. Hallitsijan hyvinvointi on sivutavoite ja päätavoite on alamaisten onnellisuus.²²¹ Ihmisillä ei ole koskaan voinut olla halua alistua vapaaehtoisesti mielivaltaisen vallan alle. Niin tehdessään heillä ei olisi voinut olla järkeä lainkaan.²²²

Despootti ja jokainen hallitus, joka pakottaa alamaisia mielivaltaisesti ja oman tahtonsa mukaan, harjoittaa tyranniaa, koska se käyttää valtaa, jota ei ole sille koskaan luotettu ja joka on sitä tahtoa ja päämäärää vastaan, jonka vuoksi ihmiset elävät valtioissa.²²³

²¹⁷ Justi, 1771, s. 108. Wahrscheinlich hat der Urheber dieser Meynung den Staat, und die oberste Gewalt im Staate vor gleichbedeutende Begriffe gehalten, die doch gar sehr von einander unterschieden sind. Der gesammte Staat hat das Obereigenthum über alle Güter der Privatpersonen; und er muß freylich dasselbe haben, weil er ein einfacher moralischer Körper ist, der aus den vereinigten Willen und Kräften vieler einzeln Familien entstanden ist, zu denen Kräften aber gehören wohl ohne Zweifel auch die Güter dieser Familien. Allein ganz anders verhält es sich in Ansehung der obersten Gewalt. Diese ist nicht der Staat selbst; sie gehöret nur zum Staate.

²¹⁸ Justi, 1771, s. 109–110.

²¹⁹ Sandl, 1999, s. 51.

²²⁰ Justi, 1759, Grundriß, s. 329–333.

²²¹ Justi, 1771, s. 73–76.

²²² Justi, 1771, s. 67–69.

²²³ Justi, 1771, s. 69. Der Despote und eine jede Regierung, welche die Unthertanen bloß nach ihrem Willkühr und Eigensinn zwinget, übet also eine wahre Tyranny aus, weil er sich einer Gewalt anmaßet, die man ihm niemals anvertraut hat, und welche den Willen und Endzweck, weshalb die Menschen in bürgerlichen Verfassungen leben, gerade entgegen ist.

Taistelu despotismia vastaan oli Saksan valistuksen poliittisia keskusteluja yhdistävä tekijä. Ajan kuluessa despotia alkoi tarkoittaa samaa kuin tyrannia, ja näistä käsitteistä tuli lähes vaihdettavia.²²⁴ Fredrik II:n Antimachiavellia aikalaiset lukivat nimenomaan sanoutumisena irti despotiasta.²²⁵ Justin teksteissä on tapahtunut despotian samaistuminen tyrannian kanssa, kuten lainauksesta näkyy. Justi uskoo, että Machiavelli on kirjoittanut Ruhtinaan satiiriksi. Hän näkee Machiavellin miehenä, joka on muissa kirjoituksissaan osoittanut järkevyyttä ja näkemystä sekä olevansa tyrannian vastustaja.²²⁶

Alamaisten onnellisuus, valtion voima ja hyvinvointi sekä hallitsijan suuruus ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa, mutta on silti mahdollista erottaa, onko hallitsijan päämäärä alamaisten onnellisuus. Esimerkiksi turhien sotien päämäärä ei voi koskaan olla alamaisten onnellisuus. Tällaisesta on esimerkkinä Espanjan perimyssota. Ludvig XIV halusi ainoastaan veljenpoikansa Espanjan kuninkaaksi. Hän ajoi maansa sotaan, joka oli vahingollinen alamaisten. Ludvigin tavoitteena oli hallitsijasukunsa voiman lisääminen eikä alamaisten onnellisuus.²²⁷

Onnellisuus osoittautuu oivaksi välineeksi despotian vastustamisessa. Justille valtion onnellisuus on käsite, jolla hän pyrkii pitämään harmoniaa yllä yksilön (tai pikemminkin perheiden) ja yhteiskunnan tavoitteiden välillä. Jokaisen hallituksen pitää tehdä suunnitelma²²⁸, kuinka onnellisuuden tavoite saavutetaan. Tämä kuuluu valtiotaidon alaan ja on hallituksen moraalinen velvollisuus.²²⁹ Justin valtiotieteiden kaikki osa-alueet kohtaavat onnellisuuden periaatteessa.²³⁰ Siinä kohtaavat myös alamaisten onnellisuus, valtion voima sekä hallitsijan hyvinvointi ja suuruus. Kaikki

²²⁴ Dreitzel, 1992, s. 100.

²²⁵ Dreitzel, 1992, s. 100–101.

²²⁶ Justi, 1771, s. 70–71.

²²⁷ Justi, 1771, s. 76–80. Sivun 80 on vahingossa merkitty sivuksi 82 eli sitä seuraavat sivut 81 ja 82.

²²⁸ Kochin Justi-tutkimuksesta saa sen vaikutelman, että Justilla olisi ollut sama päämäärä kuin sosialisteilla. Hänen mukaan Justin tavoite oli muuttaa maailmaa järjen ja suunnittelevan tahdon avulla. Koch, 1980, s. 182.

²²⁹ Justi, 1771, s. 92, 95–96.

²³⁰ Brückner, 1977, s. 246.

nämä ovat Justin valtioruumiissa riippuvaisia toisistaan.²³¹ Taitava hallitus osaa ottaa ne kaikki yhtä aikaa huomioon. Huono hallitus laskee onnellisuuden silmistään tai toimii pelkästään yhden osan onnellisuuden hyväksi. Onnellisuuskäsite auttaa arvioimaan hallituksen toimia. Juuri tätä Bödeker tarkoittaa, kun hän kirjoittaa, että Justi teki kameraalitieteistä kritiikin välineen.²³² Kyse ei ollut enää pelkästä teoriasta ja asioiden kuvaamisesta, vaan Justi antoi välineet harjoitetun politiikan arvioimiseen. Mikäli hallitus ei toimi alamaisten onnellisuuden hyväksi, voidaan sitä arvostella. Saman tulkinnan tekee myös Dreitzel, kun hän toteaa Justin edenneen politiikan opettamisesta politiikan arviointiin. Niinpä valtiotaito (Staatskunst) ei ollut kameraalitieteiden osa-alueena enää hovin tai ministerien salatiede.²³³ Justin henkilöhistoriasta voi kuitenkin päätellä, ettei kritiikkiin suhtauduttu suopeasti.

6. Hallitusmuotojen hyveet onnellisuuden saavuttamiseksi – valtiokoneen työntövoimat

6. 1. Luonnollinen isänmaanrakkaus

Justi määrittelee hallitusmuodon seuraavasti:

Hallitusmuoto on se tapa, miten ylintä valtaa hallitaan ja käytetään; ja valtion perustuslait tai pitkän ajan kuluessa muotoutuneet tavat, jotka pätevät perustuslakien asemasta, määräävät hallinnan tavan ja muodon.²³⁴

Justin mukaan on olemassa neljänlaisia hallitusmuotoja: monarkia, aristokratia, demokratia ja sellaiset, jotka koostuvat näiden erilaisista yhdistelmistä. Justi ei pidä despotiaa Montesquieun tavoin hallitusmuotona, koska despotiassa on Justin mukaan kyse hallitusmuodon väärinkäytöstä eikä hallitusmuodosta. Aristokratiaakin voidaan käyttää väärin, mutta tämä ei tee siitä uutta hallitusmuotoa.²³⁵

²³¹ Justi, 1771, s. 76–77.

²³² Bödeker, 1985, s. 152

²³³ Dreitzel, 1987, s. 167.

²³⁴ Justi, 1771, s. 137. Man verstehet unter der Regierungsform, die Art und weise, wie die oberste Gewalt ausgeübet und verwaltet wird; und die Grundgesetze Staats, oder eine von langen Zeiten eingeführte Gewohnheit, die statt der Grundgesetze gilt, sind es, welche die Art und Weise der Verwaltung bestimmen.

²³⁵ Justi, 1771, s. 142–144.

Justi katsoo, että ihmisillä on luonnostaan taipumus rakastaa itseään. Rakkaus itseään kohtaan saa ihmisen toimimaan. Koska valtio on moraalinen ruumis, ei sekään liiku, ellei sillä ole syytä liikkeeseen. Jokaisella valtiolla täytyy olla erityinen syy toimintaansa. Ellei tätä erityistä syytä ole, valtion ruumiista tulee tehoton, kuollut tai vähintäänkin väsynyt.²³⁶ Ihmisten täytyy rakastaa omaa hallitusmuotoaan samalla tavalla, kuin he rakastavat itseään. Valtioruumiin toiminnan perusta on sama kuin ihmisillä:

Ihmisen kaiken moraalisen toiminnan perusta on itserakkaus. Valtiolla ei moraalisena ruumiina voi olla muuta syytä toimintaansa kuin rakkaus itseensä tai luontoonsa tai muotoonsa. Tämän rakkauden, joka on luonnollinen, täytyy täyttää hallitsevat ja hallitut. Tätä kautta tulevat kaikki valtoruumiin osat eloisiksi.²³⁷

Koska kaikilla valtoruumiin osilla syy toimintaan on rakkaus itseään kohtaan, on valtionkin toiminnan syyn oltava rakkaus itseään kohtaan ja nimenomaan hallitusmuotoaan kohtaan. Ihmisten ei ole vaikea rakastaa hallitusmuotoaan, koska valtio on syntynyt ihmisten omasta luonnosta ja olemuksesta ihmisten oman liikkeen seurauksena. Jokainen rakastaa omien kätensä töitä, joten ihmiset rakastavat omaa hallitusmuotoaan. Rakkaus hallitusmuotoa kohtaan on valtion rakkautta muotoaan kohtaan. Rakkaus isänmaata (Vaterland) kohtaan tarkoittaa mitä ilmeisimmin valtion rakkautta itseään kohtaan.²³⁸ Ihmisellä on taipumus rakastaa isänmaataan samalla tavalla kuin itseään:

Juuri sama itserakkaus, joka aiheuttaa sen, että jokainen ihminen pitää omaa pientä luista, lihasta ja verisuonista koostuvaa

²³⁶ Justi, 1771, s. 225. Ein Staat ist ein einfacher moralischer Körper. Seine Natur verursacht es, warum er sich so und auf keine andre Art bewegen kann. Allein, diese Natur ist nicht selbst der Grund seiner Bewegung. Ein jeder Staat muß also noch einen besondren Grund der Thätigkeit in sich selbst haben. Außerdem wird er ein unwirksamer, todter, oder wenigstes matter und kranker Körper seyn, nach der Maaße, wie der Grund seiner Thätigkeit verdorben ist.

²³⁷ Justi, 1759, Grundriß, s. 10. Der Grund aller moralischen Handlungen der Menschen ist die Selbstliebe und der Staat als ein moralischer Körper kann keinen andern Grund der Thätigkeit haben, als die Liebe zu sich selbst, oder zu seinem Wesen und Form. Diese Liebe, die an sich so natürlich ist muß Regierende und Gehorchende erfüllen, und dadurch werden alle Theile des Staatskörpers belebet.

²³⁸ Justi, 1771, s. 226–228.

konetta ja sen kanssa yhdistynyttä ajattelemaan kykenevää olentoa kaikkein arvokkaimpana, onnistuneimpana ja edullisimpana asiana, hallitsee myös kansoja.²³⁹

Jokaisella on luonnostaan taipumus rakastaa isänmaataan. Käsitteet ja asiat, joihin olemme tottuneet lapsuudestamme saakka, vaikuttavat meissä niin syvästi, että ne miellyttävät meitä koko elinikäemme ajan. Hallituksen, joka kykenee sammuttamaan isänmaanrakkauden, täytyy olla varmasti todella paha.²⁴⁰

Seitsenvuotinen sota, jonka aikana Justi kirjoitti tutkittavanani olevat teokset, voimisti kansallisuustunnetta sotaa käyvissä maissa. Isänmaasta (Vaterland) tuli Justin ajan muotikäsite. Se oli käsitteenä erittäin avoin, ja sitä käytettiin mitä erilaisimpiin käyttötarkoituksiin. Isänmaasta puhuttiin suurella ylpeydellä, vaikka oli hyvin epäselvää, mihin isänmaalla viitattiin. Sillä saatettiin viitata kotikaupunkiin, ruhtinasvaltioon tai koko valtakuntaan.²⁴¹ Toisaalta juuri käsitteen avoimuus teki mahdolliseksi sen monipuolisen hyödyntämisen. Justin mukaan isämaanrakkaus tai rakkaus hallitusmuotoa kohtaan on valtion säilymisen kannalta (Selbsterhaltung) välttämätöntä. Justin katsoi, että seitsenvuotisessa sodassa oli Preussin osalta kyse sodasta itsensä säilyttämiseksi.²⁴² Itsensä säilyttämisen kannalta isämaanrakkaus on keskeisessä asemassa.

Justi toteaa, että koska ketään ei ole pakotettu jäämään sinne, missä on syntynyt, hän on ilmeisestikin valinnut sen hallitusmuodon, jossa hän elää.²⁴³ Käsite, jonka mukaan Justi olisi kannattanut kansalaisten oikeutta aktiiviseen vastarintaan²⁴⁴, näyttää edellisen valossa epätodennäköiseltä. Lisävalaistusta tuo Brücknerin näkemys, jonka mukaan

²³⁹ Justi, 1762, esipuhe, sivulla 2. Eben diejenige Eigenliebe, welche verursacht, daß ein jeder Mensch seine kleine, aus Knochen, Fleisch und Blutgefäßen bestehende Maschine, und das mit derselben vereinigte, des Denkens fähige Wesen vor das allerschätzbarste, vortrefflichste und vorzüglichste Ding anziehet, beherrscht auch die Völker.

²⁴⁰ Justi, 1771, s. 228. Ein jeder ist schon genug von Natur geneigt sein Vaterland zu lieben. Die Begriffe und Dinge, die wir von Kindheit an gewohnt haben, drücken sich so tief bey uns ein, daß sie uns unsre ganze Lebenszeit gefallen. Eine Regierung also, welche die Liebe des Vaterlandes auszulöschen vermögend ist, muß gewiß sehr böse sein.

²⁴¹ Blitz, 2000, s. 196, 399.

²⁴² Justi, 1771, s. 289–291.

²⁴³ Justi, 1771, s. 227.

²⁴⁴ Wilhelm, 1991, s. 422–42, 426, 441.

Justille kansalaisen ainoa vastarinnan keino oli lopulta muuttaa pois maasta.²⁴⁵ Toisaalta Justi painottaa, että hallituksen on hallittava lopullisesta päämäärästä johdettujen periaatteiden mukaan, jotta alamaiset rakastaisivat hallitusmuotoaan ja valtioruumiin toiminta olisi eloisaa.²⁴⁶ Justin mukaan hallitusmuodon vaihtaminen on mahdollista. Kansan on varmasti vaikea rakastaa uutta hallitusmuotoa, koska se on tottunut vanhan tapoihin. Justi kuitenkin kuvaa, miten ihminen rakastaa aina omien kätensä töitä. Uusi hallitusmuotokin on ihmisten omien kätensä työtä. Siten uutta hallitusmuotoa voi rakastaa kuten vanhaakin.

6. 2. Poliittinen hyve valtion työntövoimana²⁴⁷

Rakkaus hallitusmuotoa kohtaan antaa valtioruumiille eloa ja liikettä, jotka ovat sen säilymisen (Selbsterhaltung²⁴⁸) kannalta välttämättömiä, mutta se pelkästään ei riitä. Se riittää valtion olemassaolon turvaamiseen, mutta ei sen onnelliseksi tekemiseen:

Vaikka itserakkaus onkin kaiken ihmisten moraalisen toiminnan perusta, tarvitsee itserakkaus erittäin järkevän johdon, jotta ihminen tosiasiallisesti saavuttaisi onnellisuuden.²⁴⁹

Kone, joka liikkuu, ei ole vielä kykenevä saamaan sitä voimaa ulos, jota siltä odotetaan.²⁵⁰

Rakkaus isänmaata kohtaan on vasta toissijainen intohimo. Jokainen ihminen rakastaa kuitenkin itseään enemmän kuin isänmaataan. Ellei tätä itserakkautta ohjata jollakin keinoin, on siitä haittaa valtion onnellisuudelle. Valtio tarvitsee työntövoiman²⁵¹

²⁴⁵ Brückner, 1977, s. 238. Tähänkin oikeuteen Justi asetti rajoituksia esimerkiksi manufaktuurien työntekijöille. Katso Brücknerin viite 47.

²⁴⁶ Justi, 1771, s. 227–228.

²⁴⁷ Katso liite II.

²⁴⁸ Justin mukaan sota on sallittu, mikäli siinä on kyse itsensä säilyttämisestä. Seitsenvuotisessa sodassa oli Justin mukaan kyse Preussin osalta taistelusta itsensä säilyttämiseksi tilanteessa, jossa muut olivat liittoutuneet sitä vastaan. Tämän itsensä säilymisen kannalta isänmaanrakkaus on välttämätöntä. Katso Justi, 1771, s. 289–292.

²⁴⁹ Justi, 1759, Grundriß, s. 10. Obzwar die Selbstliebe der Grund aller moralischen Handlungen der Menschen ist; so erfordert doch diese Selbstliebe eine sehr vernünftige Leitung, wenn der Mensch in der That seine Glückseligkeit erreichen soll.

²⁵⁰ Justi, 1771, s. 228–229.

²⁵¹ Justi käyttää käsitettä Triebfeder niillä paikoilla, jossa Montesquieu käyttää käsitettä principe de gouvernement tai ressort.

(Triebfeder), jotta kaikki voimat valtiossa saadaan käyttöön. Samalla pyritään estämään ihmisten itserakkauden huonot seuraukset. Työntövoimaa tarkoittava Triebfeder on sana, joka keksittiin 1700-luvulla fysiikan kehityksen seurauksena.²⁵² Grimmin sanakirjan mukaan sillä tarkoitettiin 1700-luvulla elastista joustaa, joka ohjaa konetta tai panee sen liikkeeseen. Triebfeder voi tarkoittaa myös ohjaavaa voimaa suuressa organismissa.²⁵³ Justille se on jousi, joka jännittää liikkeen ja johtaa sen kohti päämäärää.²⁵⁴

Thomas Abbt kuvasi isänmaanrakkauden vuonna 1761 ilmestyneessä teoksessaan *Vom Tode für das Vaterland* valtiokoneen yleiseksi työntövoimaksi. Abbtin mukaan isänmaanrakkaus ilmenee hyveenä. Se on sitoutumista järkevään hallitusmuotoon. Järkevä hallitusmuoto on sellainen, joka rajoittaa kansalaisten vapautta mahdollisimman vähän. Tällaisessa hallitusmuodossa määrätään vain sellaisia lakeja, jotka ovat välttämättömiä yleisen hyvän saavuttamiseksi. Valtiota, jossa on tällainen hallitusmuoto, Abbt on valmis kutsumaan isänmaakseen.²⁵⁵ Abbtilla on samanlainen vapauskäsitelmä kuin Justillakin, ja he molemmat yhdistävät isänmaanrakkauden nimenomaan järkevään hallitusmuotoon. Tästä löytyy lopulta selitys Justin tavalle käyttää rakkautta hallitusmuotoa ja isänmaata kohtaan toistensa vaihtoehtoina. Justin ja Abbtin tavat käyttää valtiokone-metaforaa ja kirjoittaa valtiokoneen työntövoimista muistuttavat toisiaan. On hyvinkin mahdollista, että he ovat perehtyneet toistensa tuotantoon. Voi olla, että Abbt on omaksunut Justin aiemmin käyttämät metaforat.

Justi ei katso Abbtin tavoin, että isänmaanrakkaus olisi valtiokoneen työntövoima. Koska päämääriä kaikilla valtioilla on vain yksi, on työntövoimiakin oltava vain yksi, ja se on hyve (Tugend). Justin mukaan kaikissa hallitusmuodoissa liikkeelle panevana voimana on hyve. Hyveen on vallittava muissakin hallitusmuodoissa kuin demokratiassa. Montesquieun mukaan ainoastaan demokratia tarvitsee poliittisen hyveen.²⁵⁶ Tämän hyveen Justi määrittelee velvollisuuksien täyttämiseksi valtiota ja toisia ihmisiä kohtaan. Vasta tämän jälkeen seuraa velvollisuus itseään kohtaan. Justin

²⁵² Stedje, 2001, s. 142.

²⁵³ Grimm, 1952, s. 452–454.

²⁵⁴ Justi, 1771, s. 229.

²⁵⁵ Blitz, 2000, s. 305 alaviite 102, s. 311–312.

²⁵⁶ Montesquieu, I, 20–21.

sekularisoituneisuutta kuvaa se, ettei hän käsittele lainkaan velvollisuuksia Jumalaa kohtaan. Justi määrittelee tämän hyveen yhdellä sanalla oikeudenmukaisuudeksi:

Tässä mielessä oikeudenmukaisuus on kaikkien niiden hyveiden kuningatar ja ruumiillistuma, joita valtio voi meiltä vaatia. Sillä, joka on oikeudenmukainen – – on kaikki ne ominaisuudet, joita kansalaiselta voidaan vaatia, kun valtio pyrkii saavuttamaan päämääräänsä ja hyvyn suuriin tekoihin.²⁵⁷

Justille poliittinen hyve (oikeudenmukaisuus) on voima, joka ohjaa valtiokonetta kohti onnellisuutta. Hyve pitää ihmisen itserakkauden oikeudenmukaisissa rajoissa.²⁵⁸ Valtion onnellisuus ei siten olekaan Justin ajattelussa pelkän ruhtinaallisen hallinnon tulosta.²⁵⁹ Toisaalta poliittinen hyve liittyy kiinteästi tehokkuusajatteluun. Kun kaikki toteuttavat velvollisuutensa, saadaan valtiokoneesta kaikki voimat ulos.

Olellainen osa Justin oikeudenmukaisuuden määritelmää ovat velvollisuudet. Justin systeemiin kuuluukin kokonainen velvollisuusoppi. Hänen mukaansa sielun onnellisuus tulee velvollisuuksien toteuttamisesta.²⁶⁰ Justi erottaa poliittisen hyveen moraalisesta hyveestä (sittliche Tugend). Hänen mukaansa ei kuitenkaan ole mahdollista, että joku olisi hyvä kansalainen mutta huono ihminen. Poliittisen hyveen vallitessa ihmiset ovat hyviä kansalaisia (gute Bürger).²⁶¹

Justin mukaan isänmaanrakkaus ja poliittinen hyve ovat läheisessä sukulaissuhteessa keskenään. Justi kirjoittaa, että isänmaanrakkaus on tavallaan poliittisen hyveen lähde. Ihminen ei kykene täyttämään velvollisuuksiaan valtiota ja toisia ihmisiä kohtaan, ellei hän rakasta isänmaataan. Lakien voima ja vaikutus on siten suuresti riippuvainen isänmaanrakkaudesta.²⁶² Abbtin mukaan isänmaanrakkaus ilmenee hyveenä. Siten hänen ja Justin näkemykset ovat lähellä toisiaan, vaikka heidän metaforinen

²⁵⁷ Justi, 1771, s. 240–241. In diesem Verstande ist die Gerechtigkeit die Königin und der Inbegriff aller Tugenden, die der Staat von uns fordern kann. Derjenige, welcher gerecht ist, – –, er wird alle Eigensschaften haben, welche von Bürgern erfordert werden, wenn der Staat den Endzweck seiner Glückseligkeit erreichen und zu großen Dingen Geschick seyn soll.

²⁵⁸ Justi, 1771, s. 230.

²⁵⁹ Brückner, 1977, s. 241.

²⁶⁰ Engelhardt, 1981, s. 63.

²⁶¹ Justi, 1771, s. 235

²⁶² Justi, 1771, s. 361.

kielenkäyttönsä hieman eroakin toisistaan. Hans-Martin Blitz esittää teoksensa *Aus dem Liebe zum Vaterland* (2000) päätännössä teesin, että isänmaanrakkaudesta olisi ollut kehittymässä eräänlainen sijaisuskonto (Ersatzreligion) 1700-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Uskonnolla ja isänmaanrakkaudella on Justin mukaan samanlainen lainkuuliaisuutta vaaliva tehtävä. Ainakaan rahvaan kohdalla Justi ei ole kuitenkaan valmis korvaamaan uskontoa isänmaanrakkaudella:

Karkeat käsitykset, jotka sillä [kansalla] on uskonnosta, korvaavat hyveen isänmaanrakkauden, kunnian ja jopa itse uskonnon. Jos kansalta ottaa nämä pois, ottaa kaiken voiman heidän kunnioitukseltaan lain edessä ja tuhoaa koko poliittista järjestystä koossa pitävän siteen.²⁶³

Justi näkee uskonnon merkityksen lähinnä valtion järjestyksen ylläpitäjänä. Rahvas (Pöbel) tarvitsee oman karkean uskonsa, jotta se kunnioittaisi lakia.

6. 3. Hallitusmuotojen erityiset työntövoimat

Justi nimittää oikeudenmukaisuutta valtion työntövoimaksi. Jokaisella hallitusmuodolla on oltava se. Tämän lisäksi jokaisella hallitusmuodolla on oltava oma erityinen työntövoimansa.²⁶⁴ ”Kaikki hallitusmuodot ovat yhtä hyviä niin pitkään, kuin niiden toiminnan perusta ja työntövoimat täydessä voimassaan ovat olemassa.”²⁶⁵

Hallitusmuotojen erot Justi kuvaa samanlaisiksi kuin ihmisluonteiden erot:

Hallitusmuodot vaikuttavat tietyllä tavoin eri tavalla valtion onnellisuuteen. Tämä ero on sama, joka havaitaan ihmisten temperamenttien välillä, jotka voivat olla yhtä onnellisia vaikkakin eri tavalla ja eripituisin askelin edeten. Monarkia on kuin tulinen koleerikko, joka saavuttaa onnellisuutensa nopeasti, mutta vihollistensa takia onnellisuus ei ole vakaata ja kestävä. Aristokratia etenee kuten mielteliäs melankolikko hitaasti ja sitäkin varmemmin ja kestävämmiin kohti onnellisuutta. Demokratia on kuin huoleton sangviinikko, joka kiireettä etenee

²⁶³ Justi, 1771, s. 363. *Unterdessen müssen doch die groben Begriffe, die er von der Religion hat, die Tugend, die Liebe des Vaterlandes, die Ehre und die Religion selbst ersetzen. Man nehme dem Pöbel diese Begriffe, so wird man nicht allein in Ansehung seiner denen Gesetzen alle Kraft benehmen; sondern man wird auch das ganze Band zerreißen, womit er an der bürgerlichen Gesellschaft Zusammen hängt.*

²⁶⁴ Justi, 1771, s. 243–244. Katso liite II.

²⁶⁵ Justi, 1759, *Grundriß*, s. 11–12. *Alle Regierungsformen sind gleich gut, so lange der Grund der Thätigkeit und die Triebfedern in ihrer vollkommenen Stärke vorhanden sind.*

radallaan kohti onnellisuutta, ilman että rasittuisi ja antaisi pienten ikävien sivuseikkojen vaikuttaa itseensä.²⁶⁶

Jokainen hallitusmuoto saavuttaa onnellisuuden eri tavalla. Niinpä ne tarvitsevat kaikki erilaiset työntövoimat. Montesquieu oli Lakien hengessä hänkin vertaillut eri valtiomuotoja ja yrittänyt paljastaa niiden johtavat ”periaatteet”. Montesquieun jaottelussa monarkian prinssiippi on kunnia, aristokratian maltti, demokratian hyve ja despotian pelko.²⁶⁷ Justin malli seuraa Montesquieuta monarkian ja aristokratian osalta.

Monarkian työntövoima on Justin mukaan kunnia. Justi vertaakin monarkiaa magneettiin, sillä kaikki pyörii monarkin ympärillä. Monarkkia lähellä olevat kiinnittyvät suoraan magneettiin ja näitä lähellä olevat taas edellisiin ja niin edelleen. Kaikki ovat lopulta yhtä tiukasti kiinni toisissaan. Kuninkaan tehtävä on edistää ahkeruutta palkinnoin. Maaorja haluaa maanvuokraajaksi ja kauppias haluaa aateliseksi:

Tätä kautta syntyy toiminta, ahkeruus, joka on koko valtiolle äärimmäisen edullinen. Jokainen ajattelee omaa etuaan ja ajattelee työskentelevänsä omaksi edukseen. Silti hän työskentelee samanaikaisesti valtion parhaimman eteen. – – Niinpä mikään ei voi olla onnellisempi valtio kuin monarkia, jonka työntövoima on aito kunnia.²⁶⁸

Säätykierron mahdollisuus tekee monarkiasta tehokkaan. Monarkiassa on Justin mukaan kolme pääluokkaa, jotka ovat papiston edustajat, aatelisto ja porvarit. Talonpoika ei ole tässä hallitusmuodossa minkään arvoinen, koska heille ei ole koskaan suotu kunniaa.²⁶⁹

²⁶⁶ Justi, 1759, Grundriß, s. 12. Wenn es ja einigen Unterschieden der Wirkung der Regierungsformen in Ansehung der Glückseligkeit des Staats giebt; so wird es kein anderer seyn, als den wir bey denen Temperamenten der Menschen bemerken, die, obwohl auf verschiedene Art und mit Ungleichen Schritten, dennoch alle gleich glücklich seyn können. Die Monarchie wird wie ein feuriger Cholericus ihre Glückseligkeit geschwinde, aber wegen der wider sich erregten Feinde nicht versichert und dauerhaftig genug erreichen. Die Aristocratie wird, wie ein bedachtsamer Melancholicus langsam, aber desto sicherer und dauerhaftiger zu ihrer Glückseligkeit fortgehen; und die Democratie wird als ein unbekümmerter Sanguineus mit Gemächlichkeit auf ihrer Bahn zur Glückseligkeit fortwandern, ohne das Beschwerliche davon und kleine verdrütliche Nebenumstände sehr zu Herzen zu nehmen.

²⁶⁷ Montesquieu, I, s. 19–28. Haikala, 2002, s. 120.

²⁶⁸ Justi, 1771, s. 249. Dadurch entsteht eine Thätigkeit, ein Fleiß, der dem gesammten Staate ungemein vortheilhaftig ist. Ein jeder denkt nur seines eigenen Vortheils, nur seines eigenen Vorzugs halber zu arbeiten und dennoch arbeitet er zugleich vor das beste des Staats. – – so kann kein Glücklicherer Staat seyn, als die Monarchie, und seine Triebfeder ist die wahre Ehre.

²⁶⁹ Justi, 1759, Grundriß, s. 19.

Justi puolustaa monarkiaa myös kone-metaforan avulla. Koska monarkia on luonnollisin ja erittäin yksinkertainen kone, on se myös kestävin. Monarkki voi puhalttaa tulta ja eloisuutta joka paikkaan, mikä tekee koneesta tehokkaan:

Monarkkinen valtio on erittäin yksinkertainen kone, joka on vähiten keinotekoinen. Kuitenkin tiedetään, että tällaiset koneet voivat sekä osoittaa suurta voimaa että olla kestävimpiä. Ne voivat todella osoittaa paljon suurempaa voimaa ja toimintaa kuin muut saman sisäisen voiman omaavat valtioruumiit. Monarkki antaa kaikkiin valtioruumiin osiin tietyn tulen ja eloisuutta, joka puuttuu toisista hallitusmuodoista. Kaikilla muilla hallitusmuodoilla, joiden perusta on keinotekoisempi, on puolueiden kautta syy turmeltumiseen, joka monarkilla on vain todella heikon hallituksen alla.²⁷⁰

Justille monarkki on valtioruumiin (valtiokoneen) sielu ja koneenkäyttäjä. Hän on se, joka ohjaa kunnian työntövoimaa. Justin ideaalina näyttäisi olevan eräänlainen filosofikuningas²⁷¹, joka osaa pitää kokonaisuutta silmällä, eikä laske valtion päämäärää silmistään. Monarkia sallii yhteiskunnallisen epätasa-arvon, mutta toisin kuin muissa hallitusmuodoissa tästä ei seuraa minkään ryhmän alistamista. Monarkiassa ei synny puolueita, jotka alkaisivat alistaa toisia.²⁷² Justin mukaan monarkia voi säilyä äärimmäisen pitkään, koska se on tarveltyömätön kone. Kuitenkin käytännössä tällainen on äärimmäisen harvinaista.²⁷³

Wilhelm, joka tulkitsee Justin varhaisliberaaliksi, katsoo osoittaneensa, että Justin tavoitteena olisi ollut absolutistisesta monarkiasta luopuminen.²⁷⁴ Wilhelm esittää, että monarkian etusija Justilla on pelkästään praktinen eikä moraalinen. Monarkiassa valtio

²⁷⁰ Justi, 1771, s. 161–162. Der monarchiche Staat ist eine sehr einfache Maschine, die am wenigsten gekünstelt ist. Man weis aber, daß diese Art von Maschinen so wohl eine große Kraft zeigen können, als die dauerhaftigsten sind, und in der That eine viel größere Kraft und Thätigkeit zu erkennen geben, als ein anderer Staatskörper von gleicher innerlicher Stärke. Der Monarch giebt hier allen Theilen des Staatskörpers ein gewisses Feuer, eine Munterkeit, die andern Regierungsformen ermangelt. Alle andre Staaten, deren Grundverfassungen mehr gekünstelt sind, haben durch die Parteyen, die in ihnen allemal vermeidlich sind, einen Grund des Verderbens, den die Monarchien niemals als unter sehr schwachen Regierung haben.

²⁷¹ Brückner, 1977, s. 235.

²⁷² Dreitzel. 1992. s. 111.

²⁷³ Justi, 1771, s. 161–162.

²⁷⁴ Wilhelm, 1991, s. 417, 426, 441.

voi toimia nopeammin ja tehokkaammin.²⁷⁵ Oma näkemykseni on, että tämä tehokkuusajattelu edustaa Justin ajattelun kameralistista puolta. Käytännön tasolla Justin pohdinnoissa valtio on aina kameraalivaltio (Kammerstaat).²⁷⁶ On vaikea kuvitella, kuinka Justi voi käytännöntasolla ajatella kameralismin kategorioiden kautta, mutta pyrki eroon absoluuttisesta monarkiasta. Olen samalla kannalla Dreitzelin kanssa siitä, että Justi toi ”liberaaleja” teemoja julkiseen keskusteluun Saksassa, mutta oli sidoksissa absolutistiseen maailmaan.²⁷⁷

Justi on selvästikin sitä mieltä, että monarkia on Saksaan parhaiten soveltuva hallitusmuoto. Justi arvostelee Montesquieuta, että tämä kirjoittaessaan yleisesti valtiotieteistä otti liiaksi huomioon Ranskan näkökulman.²⁷⁸ Silti, kun Justi ottaa esille käytännön esimerkkejä, on hän selvästikin monarkian puolustaja.

Aristokratiaan Justi suhtautuu hallitusmuodoista kielteisimmin:

Aristokratia on eläin, jonka päässä on erittäin paljon kiemuroita ja osastoja, ja jonka ruumis lepää lukemattomalla määrällä jalkoja. Koska sen pään liikkeessä on tuhansia vaikeuksia, ja sen jalkojen eteenpäin panemisessa tuhansia esteitä, niin se voi vain hitaasti laahustaa eteenpäin.²⁷⁹

Aristokratia on Justin mielestä huonoin hallitusmuoto. Sen työntövoimana Justi pitää Montesquieun tavoin malttia.²⁸⁰ Justin kielteinen suhtautuminen aristokratiaan on helppo ymmärtää hänen syntytaustansa ja asemansa kontekstissa. Hän ei ollut syntyperältään aatelin, eikä hänellä ollut missään vaiheessa taattua virkauraa. Hän ei pitänyt perinnöllistä aatelistoa monarkian ylläpitämisen kannalta välttämättömänä. Justi kannattikin perinnöllisen aateliston korvaamista kykyjen perusteella muodostetulla aatelistolla.²⁸¹ Hän näki ilmeisesti itsensä tässä esikuvana. Lisäksi on ymmärrettävä

²⁷⁵ Wilhelm, 1995, s. 122.

²⁷⁶ Brückner, 1977, s. 242–243.

²⁷⁷ Dreitzel, 1987, s. 159.

²⁷⁸ Justi, 1771, esim. s. 151.

²⁷⁹ Justi, 1771, s. 251. Die Aristocratie ist ein Thier, dessen Kopf sehr viele Ringel und Abteilungen hat, und dessen Körper auf unzählbaren Füßen ruhet. Da es also in der Bewegung seines Kopfes tausend Hindernisse findet; so kann es nur sehr langsam fortschleichen.

²⁸⁰ Ibid.

²⁸¹ Justi, 1771, s. 152.

hänen asemansa valtion hallinnossa. Tarkoituksena oli nimenomaan yhtenäistää hallintoa ja korvata säätyläisvirkamiehiä valtion virkamiehillä.²⁸² Justi oli omana aikanaan poikkeuksellisen kova aateliston vastustaja. Jos aatelisto saa liikaa valtaa, voi se Justin mukaan tuhota minkä tahansa valtiomuodon.²⁸³ Aristokratia on sitä parempi, mitä enemmän se lähenee demokratiaa.²⁸⁴ Ilmeisesti Justi olisi kuitenkin saattanut kannattaa sellaista aristokraattista hallitusmuotoa, jossa valtaa ei käyttäisi aristokraattinen sääty, vaan hänen kannattamansa kykyaateliston miehittämä neuvosto.

Demokratiaan Justi suhtautuu huomattavasti myönteisemmin kuin aristokratiaan. Demokratian työntövoimana on oltava rakkaus tasa-arvoa (Gleichheit)²⁸⁵ kohtaan. Justi näkee demokratian kuitenkin ulkoisen uhan edessä helposti haavoittuvana hallitusmuotona. Heti, kun demokratiassa kadotetaan rakkaus tasa-arvoa kohtaan, uhkaa sitä joutuminen vieraan vallan ikeen alle.²⁸⁶ Demokratia on Justille selvästikin vieras hallitusmuoto. Yleensä hän määrittelee turvallisuuden sisäiseltä vaaralta suojautumisen valossa. Demokratiassa vaara tulee kuitenkin lähinnä ulkoa. Tässä on esimerkki siitä, kuinka Justi katsoo asioita luonnostaan monarkian näkökulmasta. Justi ei antaisi äänioikeutta monarkiassa kaikkein köyhimmille, joilla ei ole ymmärrystä eikä tahtoa osallistua valtion asioihin. Lisäksi monarkiassa on vaarallista tarkkaan, ettei kansa ala käyttäytyä intohimojensa mukaisesti ja innostu liian helposti.²⁸⁷

Despotiaa Justi ei pidä Montesquieun tavoin hallitusmuotona, koska siinä valtioruumis kuolee. Kukaan ei voi rakastaa despotiaa. Koska despotia ei ole hallitusmuoto, ei sillä voi olla hallitusmuodon erityistä työntövoimaa.²⁸⁸ Justi näkee paljon vaivaa selittääkseen monarkian ja despotian eron. Monarkia on todellinen valtioruumis. Despootti tuhoaa valtioruumiin ja polkee kansalaisten oikeudet jalkoihinsa:

Hän sitoo koko valtion ja kaikki yhteiskunnan oikeudet omaan persoonaansa. Hänen alaisuudessaan yhteinen onnellisuus ei ole

²⁸² Egglmaier.

²⁸³ Justi, 1759, Grundriß, s. 156; Justi, 1771, s. 143; Justi, 1762, s. 190, 466; Dreitzel, 1992, s. 107.

²⁸⁴ Justi, 1771, s. 184–186.

²⁸⁵ Justi ei tarkoita tasa-arvolla kovin laajaa tasa-arvoa. Hän soisi sen ”talojen päille”.

²⁸⁶ Justi, 1771, s. 253–256.

²⁸⁷ Justi, 1771, s. 204, 208.

²⁸⁸ Justi, 1771, s. 269–271; Montesquieu, s. 26–27.

enää päämäärä, joka tekee toki valtion olemuksen, vaan hänen oman onnellisuutensa hän on tehnyt kaikkien alaisuudessaan elävien ihmisten päämääräksi. Siksi ei ole olemassa enää yksityisomaisuutta, koska hän on tehnyt omasta persoonastaan koko valtioruumiin, jolla oli aiemmin yliomistusoikeus yksityisomaisuuteen.²⁸⁹

Despotiassa ihmiset ovat orjia, kun taas monarkiassa kansalaisia (Bürger). Despotiassa kaikki lait ovat riippuvaisia despootin mielivallasta ja omapäisyydestä. Valtio ja kansa ovat sidottuja despootin persoonaan. Niinpä hän muuttaa asetettuja perimysjärjestyksiä ja asettaa omia kruununperillisiä. Lisäksi hän pakottaa kansalaiset omaan uskoonsa.²⁹⁰

7. Justin ihannevaltiot – unelma kuolemattomasta valtiokoneesta

7.1. Ihminen kuolemattoman valtiokoneen rakentajana

Justi esittää teoksessaan Grundriß hartaan toivomuksen sen puolesta, että hallitusmuotoja on saatava pohtia ja perustuslakeja paranneltava.²⁹¹ Justi on tilanteesta sangen huolissaan myös myöhemmässä teoksessaan Vergleichen:

Ihmisen suvun onneton kohtalo on se, että valistuneimpien aikojen ymmärtämystä ei koskaan käytetä valtioiden rakentamiseen täydelliseksi. Hirvittävä despotia on usein sellaisten aikojen seuraus. Tämän todistavat kreikkalaiset ja roomalaiset, joista tuli inhimillisen ymmärryksen lakipisteessä despotian kurjia orjia. Syyt tähän tapahtumaan ovat jossain määrin havaittavissa. Alamaisten sen ajan hyvä ymmärtämys tekee selväksi, että asettuminen hallitusta vastaan johtaa vain sisällissotiin ja onnettomuuksiin. Sama ymmärtämys antaa myös hallitsijoille entistä enemmän hallituksentaitoja ja keinoja pitää

²⁸⁹ Justi, 1771, s. 162–163. Den ganzen Staat, alle rechte der Gesellschaft hat er an seine einzige Person gebunden. Daher ist unter ihm kein Endzweck einer gemeinschaftlichen Glückseligkeit mehr vorhanden, der doch das Wesen aller Staaten ausmacht; seine eigne Glückseligkeit macht er zu dem Endzwecke aller unter ihm lebenden Menschen. Daher ist kein Eigenthum der Privatpersonen unter ihm vorhanden, weil er seine Person zum ganzen Staatskörper gemacht hat, der vorher das Obereigenthum über die Privatgüther hatte.

²⁹⁰ Justi, 1771, s. 162–164.

²⁹¹ Justi, 1759, Grundriß, s. 440.

alamaiset riippuvaisina.²⁹²

Justi oli havaitsevinaan omassa ajassaan ympäri Eurooppaa merkkejä ajautumisesta kohti despotiaa. Hallitsijoiden saamien uusien hallitsemiskeinojen ja kansalaisten pidättyvyyden lisäksi kasvava hekumallisuus sekä sen aiheuttama omanvoitonpyyntö tukahduttavat rakkauden yhteiseen hyvään ja ajavat valtioita kohti despotiaa. Justi kieltää olevansa mikään Rousseau'n kannattaja, mutta uskoo hänen tavoin, että sivistyksen kasvaessa myös itsekkyyks lisääntyy.

Uhkaavan vaaran takia Justi näki entistä tärkeämmäksi pohtia eri hallitusmuotoja ja valtiojärjestyksiä. Inhimillisen hengen heikkoudet sekoittuvat välttämättä valtiojärjestelmään ja hallitukseen. Valtioiden tuhoutuminen näyttää olevan juuri inhimillisen heikkouden seurausta. Ne ovat aina valtiossa läsnä, mutta silti jotain on tehtävissä:

Inhimillisiä heikkouksia ei voi erottaa valtiokoneesta niin, että olisi olemassa valtio, jota hallittaisiin täydellisellä viisaudella. Valtion perusta ja laitokset voidaan kuitenkin rakentaa sillä tavalla, että inhimilliset heikkoudet eivät voi koskaan saada niin paljon vaikutusvaltaa, että ne aiheuttaisivat koko valtion tarveltymisen tai tuhon. Valtio voi todellakin olla erittäin kestävä kone, joka uhmaa inhimillisiä heikkouksia ja sattumia.²⁹³

Justilla on kaksi esimerkkiä tällaisesta onnistuneesti rakennetusta valtiokoneesta. Toinen niistä on Englanti. Englantilaiset ovat onnistuneet hahmottamaan valtioruumiin

²⁹² Justi, 1762, s. 210–211. Es ist ein sehr unglückliches Schicksal des menschlichen Geschlechts, daß die Einsicht der erleuchteten Zeiten niemals darzu angewendet wird, die bürgerlichen Verfassungen in ihrer möglichen Vollkommenheit einzurichten. Vielmehr ist ein ungeheuer Despotismus fast allemal die Folge solcher Zeiten. Dieses beweisen die Griechen und Römern, die in den höchsten Zeitpunkte des menschlichen Verstandes elende Slaven der Despoterey wurden. Die Ursache dieses Erfolges ist einigermassen einzusehen. Indem die gute Einsicht der Zeiten denen Untherthanen begreiflich macht, daß die Widersetzung gegen die Regierung nichts als bürgerliche Kriege und Unglück nach sich ziehet; so giebt eben diese Einsicht denen Regierenden destomehr Regierungskünste und Mittel an die Hand, die Untherthanen in der Abhängigkeit zu erhalten.

²⁹³ Justi, 1759, Grundriß, s. 392. Allein, obzwar die menschlichen Schwachheiten von der Wirkung der Staatsmaschine unzertrennlich sind, so, daß niemals ein Staat vorhanden seyn kann, der mit vollkommener Weißheit regieret wird; so kann doch die Verfassung und Einrichtungen des Staats dergestalt beschaffen seyn, daß die menschlichen Schwachheiten niemals so viel Einfluß haben können, das Verderben und den Untergang des Staats zu verursachen. Wahrhaftig! Ein Staat kann eine sehr dauerhafte Maschine seyn, die allen menschlichen Schwachheiten und Zufällen Trotz bieten kann.

eri osasten riippuvuuden toisistaan.²⁹⁴ Englantilaisten lisäksi kiinalaiset ovat onnistuneet erinomaisesti valtiokoneen rakentamisessa siten, ettei se ole riippuvainen inhimillisistä heikkouksista. Tämän osoittaa se, että Kiinan valtio on kestänyt jo yli neljä tuhatta vuotta.²⁹⁵ Jos valtio tuhoutuu, se ei lopulta johdu ihmisten heikkoudesta ihmisinä, vaan heidän epäonnistumisestaan valtiokoneen rakentamisessa. Ihmisen ruumis eli ruumiillinen kone kuolee väistämättä, mutta valtiokone on mahdollista rakentaa ikuisiksi. Kyse ei ole ihmisestä materiaalina vaan rakentajana. Valtioruumis on mahdollista rakentaa sellaiseksi, etteivät inhimilliset heikkoudet pääse sitä tuhoamaan. Samanlaisen käsityksen ovat esittäneet Hobbes Leviathanissa ja Rousseau teoksessaan Yhteiskuntasopimuksesta. Hallitusmuoto on ikään kuin itse oman kestopensa tae.²⁹⁶

Justi on esittänyt ainakin kolme ideaalivaltiota koskevaa mallia, jotka sisältävät ristiriitaisuuksia toistensa suhteen.²⁹⁷ Tämä on vaikeuttanut tutkijoiden tehtävää ja saanut aikaan toisistaan suuresti poikkeavia tulkintoja. Teoksissa Grunriß, Natur und Wesen ja Vergleichen esiintyy kaikissa kaksi vaihtoehtoista mallia parhaaksi valtiomuodoksi, joiden välillä Justin on ollut vaikea tehdä päätöstä. Valtiomuoto voi olla luonnostaan hyvä. Tällaisen valtiomuodon esikuva on Justille Englanti. Valtio voi olla hyvä myös itsensä hillitsemisen kautta. Tällainen valtiomuoto oli Justin mukaan vallalla Kiinassa. Kiina-muoto oli suosittua Euroopassa 1600-luvulta lähtien ja se voimistui 1700-luvulla. Kiinasta tuli malli Euroopalle onnellisesta valtiosta.²⁹⁸ Justi on milloin anglofiili ja milloin sinofiili.

7.2. Luonnostaan hyvä valtio – rajoitettu ylin valta

Justin mukaan on olemassa ylin valta, joka on rajoittamaton. Tällöin valta on yhden henkilön käsissä. Sen sijaan, kun ylin valta on rajoitettu, jakautuu se useampiin käsiin. Ero despotian ja rajoittamattoman vallan välillä on se, että despootti alkaa käyttää valtaansa yli perustuslakien.²⁹⁹ Koska kaikilla ihmisillä on taipumusta laajentaa

²⁹⁴ Justi, 1759, Grundriß, s. 321.

²⁹⁵ Justi, 1762, s. 392.

²⁹⁶ Hobbes, 1985, s. 363; Rousseau, 1988, s. 144–146; Stollberg-Rilinger, 1986, s. 190–191.

²⁹⁷ Dreitzel, 1992, s. 107, alaviite 17.

²⁹⁸ Lindroth, 1978, s. 135.

²⁹⁹ Justi, 1771, s. 117–118.

valtaansa niin pitkälle kuin mahdollista, on rajoittamaton valta usein haitallinen valtiolle ja ylimmälle vallalle itselleen. Siksi onkin parempi, ettei kansa anna ylintä valtaa rajoittamattomana yksittäiselle henkilölle.³⁰⁰ Justin ajattelu seuraa tässä kohdin Montesquieuta, jonka lähtökohta on, että kaikilla, joilla on valtaa, on taipumus käyttää sitä väärin:

– – sillä mikään ei laajene maailmassa yhtä helposti kuin valta. Jokainen on taipuvainen, vieläpä viisaat ja hyveellisetkin, ulottamaan valtaansa yhä laajemmalle. Jokainen menee niin pitkälle, kunnes rajat tulevat vastaan.³⁰¹

Jokainen ihminen on taipuvainen käyttämään valtaansa väärin. Hän menee niin pitkälle, kunnes hän kohtaa vastarintaa ja rajat tulevat vastaan.³⁰²

Vallan väärinkäytön taustalla on itserakkaus. Jopa hyvillä ja viisailta ihmisillä on tämä taipumus, koska hekin rakastavat itseään. Tämän vuoksi Montesquieu esitti, että lainsäädäntö-, toimeenpano- ja tuomiovalta on jaettava siten, että vallanpitäjät pitäisivät toistensa vallanhalun kurissa. Esikuvana Montesquieu piti brittejä. Montesquieun teos *Lakien henki* levittikin poliittista anglofiliaa mantereella enemmän kuin yksikään muu teos.³⁰³ Vaikka Justi onkin saanut paljon vaikutteita Montesquieulta, ei hän silti seuraa häntä orjallisesti. Esimerkiksi Montesquieun ”ilmastoteorian” Justi tuomitsi täysin. Justin mukaan ilmastolla ei ole vaikutusta tapoihin, ahkeruuteen tai hallitusmuotoon. Samalla tavalla uskonto ei liity ilmastoon eikä hallitusmuotoon.³⁰⁴ Justia onkin pidetty ensimmäisenä saksankielisenä kirjoittajana, joka käy kriittistä keskustelua Montesquieun kanssa.³⁰⁵ Joskin on todettava, että Justin kirjoituksiin sisältyy paljon Montesquieun ihailua. Justi, joka näki viitteet tarpeettomina, viittaa Montesquieun teoksessaan *Grundriß* lähes sata kertaa.³⁰⁶

³⁰⁰ Justi, 1771, s. 129.

³⁰¹ Justi, 1771, s. 127. – – da nichts in der Welt so leicht immer ausdehnet wird, als die Gewalt. Ein jeder, und so gar auch die Weisen und Tugendhaften, sind geneigt ihre Gewalt immer weiter zu erstrecken. Ein jeder gehet so weit, bis er Schranken findet.

³⁰² Justi, 1759, *Grundriß*, s. 213. Ein jeder Mensch ist geneigt seine Gewalt zu mißbrauchen. Er gehet so weit, bis er Widerstand und Schranken findet.

³⁰³ Haikala, 1985, s. 39–40; Haikala, 2002, s. 120.

³⁰⁴ Justi, 1771, s. 464, 503, 505; Herdmann, 1990, s. 179; Wilhelm, 1995, s. 127.

³⁰⁵ Klueting, 1986, s. 97; Obert, 1992, s. 52.

³⁰⁶ Herdmann, 1990, s. 174–180.

Kaikki hallitusmuodot ovat Justin mukaan yhtä hyviä, kunhan niiden työntövoimat ovat kunnossa. Ne, jotka ovat luonnostaan hyviä, ovat siksi hyviä, että ne estävät ylimmän vallan väärinkäytön. Tällaisilla hallitusmuodoilla on luonnostaan vaikutus hallituksen hyvyyteen.³⁰⁷ Montesquieusta poiketen Justi tekee vallan kaksijaon pohtiessaan, millainen luonnostaan hyvä valtio on rakenteeltaan. Ylin valta jakaantuu kahtia toimeenpanevaan ja lakiasäättävään valtaan. Lainsäädäntövalta kuuluu kansalle, kun taas toimeenpaneva valta kuuluu monarkille. Tuomiovalta kuuluu aristokratialle, mutta sen rooli on vähäisempi. Tuomiovalta on Justin mielestä toimeenpanevan vallan osa. Siksi Montesquieu teki Justin mukaan väärin tehdessään vallan kolmijaon. Tuomiovallan täytyy olla riippuvainen lakiasäättävästä vallasta ja noudattaa uusia lakeja, joita lakejasäättävä valta määrää. Lakien toteutumisen seuraamisessa tuomiovallan täytyy olla toimeenpanovallan alainen. Tällaisessa yhdistelmässä Justin mukaan on ideana, että aatelisto ei saa pilata sitä hyvää, joka monarkian ja demokratian yhdistämisestä seuraa. Demokratiasta, monarkiasta ja aristokratiasta koostuva hallitusmuoto voi olla paras mahdollinen, mutta heti, jos aatelisto saa haalituksi lisää valtaa, siitä tulee huonoin hallitusmuoto.³⁰⁸

Ongelmana monarkiasta, demokratiasta ja aristokratiasta koostuvassa hallitusmuodossa on se, että kaikkien vallanjakajien tavoitteena on pyrkiä lisäämään omaa valtaansa, jolloin toiminta ei tapahdu kaikkien parhaaksi ja onnellisuus on lyhytkestoista. Siksi vallanpitäjät on tehtävä riippuvaisiksi toisistaan niin, ettei toinen voi ottaa ilman toista askeltakaan.³⁰⁹ Ensinnäkin on oltava sellainen perustuslaki, johon lakiasäättävällä vallalla ei ole oikeutta koskea. Lakiasäättävällä vallalla on luonnostaan ylimmän vallan tärkeämpi osa. Niinpä sillä on luonnostaan suurempi painoarvo. Siksi toimeenpanevalle vallalla täytyy olla oikeus estää lakiasäättävää valtaa, jos se aikoo muuttaa perustuslakia tai ei toimi valtion hyvinvoinnin nimissä. Tasapainon ylläpitämiseksi sillä täytyy olla myös oikeus kutsua lakiasäättävä elin kokoon ja samoin hajottaa se. Lakien säätäminen ei ole loputtomasti ja kaikkina aikoina välttämätöntä. Lakia säättävällä elimellä ei saa olla oikeutta kutsua itseään kokoon eikä itsensä hajottamiseen. Jos sillä olisi oikeus itsensä hajottamiseen, se ei kenties koskaan lakkaisi toimimasta. Tästä on esimerkkinä

³⁰⁷ Justi, 1759, Grundriß, s. 131–133.

³⁰⁸ Justi, 1759, Grundriß, s. 148–150, 155–156.

³⁰⁹ Justi, 1759, Grundriß, s. 152–153.

Englannin pitkä parlamentti.³¹⁰

Toimeenpanevan vallan pitää olla kuninkaalla. Luonnostaan hyvässä rajoitetussa valtiossa täytyy säilyä eloisuus ja nopeus, jotka ovat monarkian hyveitä.³¹¹ Ylimmän vallan täytyy rajoituksista huolimatta kyetä puolustamaan valtion turvallisuutta ja hyvinvointia nopeasti. Tämä on ensimmäinen huomautus, joka Justin mukaan on otettava huomioon luonnostaan hyvää valtiota käsiteltäessä. Vastaesimerkkinä Justilla on Puola, jonka perustuslaki on sellainen, ettei mitään saada aikaiseksi. Toiseksi on tuettava valtion hyvinvointia ja kansalaisten vapautta, mutta ei siten kuten Ruotsissa. Ruotsissa jokainen fraktio, jolla on enemmistö valtiopäivillä, katsoo olevansa oikeutettu tyrannisoimaan kansalaisia ja myymään Ruotsin todellisen intressin ja hyvinvoinnin ulkovalloille. Tällä tavalla Ruotsi ajaa itsensä tuhoisiin sotiin.³¹² Kolmas ominaisuus, joka luonnostaan hyvältä hallitusmuodolta vaaditaan, on, että siinä asetetaan rajat ihmisen halulle laajentaa valtaansa. Tämä tapahtuu asettamalla rajat ylimmän vallan osille:

Nämä kaikki kolme ominaisuutta riippuvat siitä, että ylimmän vallan kaksi eri haaraa, lakiasäättävä ja toimeenpaneva valta ovat oikeudenmukaisessa tasapainossa keskenään sillä tavalla, että toisella on aina oikeus estää toista, jos se sulkee valtion perustuslain ja hyvinvoinnin katseensa ulkopuolelle. Koska tällä tavoin toinen ei voi tehdä ilman toista mitään tärkeää; jännittyvät työntövoimat; ja koska kukaan ei voi toimia valtansa laajentamiseksi, näkevät molemmat välttämättömäksi toimia valtion parhaaksi. Englannin perustuslaissa on kaikki nämä kolme ominaisuutta, ja se on varmasti paras malli viisaasti rajoitetusta vallasta, jonka inhimillinen järki voi keksiä.³¹³

³¹⁰ Justi, 1759, Grundriß, s. 164.

³¹¹ Justi, 1759, Grundriß, s. 161, 163–165.

³¹² Justi, 1771, s. 130.

³¹³ Justi, 1771, s. 131. Alle diese drey Beschaffenheiten aber kommen hauptsächlich darauf an, daß die zwey Hauptzweige der obersten Gewalt, die gesetzgebende und vollziehende Macht in ein gerechtes Gleichgewicht mit einander gesetzt werden, dergestalt, daß eine immer das Recht hat, die andere zu verhindern, wenn sie die Wohlfahrt und die Grundverfassungen des Staats außer Augen setzen will. Da auf diese Art keine ohne die andere etwas Wichtiges thun kann; so werden die Triebfedern gespannt, und da keine zu Erweiterung ihrer Macht etwas vornehmen kann; so sehen sich beyde genöthiget, zum Besten des Staats zu arbeiten. Die Grundverfassung von England hat alle diese dreyerley Beschaffenheiten an sich; und sie ist gewiß das vorteflichste Muster, von einer weislich eingeschränkten obersten Gewalt, das je die menschliche Klugheit erfinden kann.

Ruotsin valtiomuotoa Justi piti erittäin huonona. Ruotsissa oli Justin mukaan tapahtunut se, mitä monarkiasta, aristokratiasta ja demokratiasta koostuvassa hallitusmuodossa voi pahimmillaan tapahtua. Aatelisto oli pilannut sen hyvän, joka monarkian ja demokratian yhdistymisestä seuraa:

Kun kolme valtaa valtiossa eivät ole oikeudenmukaisessa tasapainossa keskenään, voi myös sellainen sekoitettu hallitusmuoto, joka koostuu kaikista kolmesta hallitusmuodosta olla erittäin huono. Ruotsi on myös monarkiasta, aristokratiasta ja demokratiasta muodostettu hallitus. Sillä on kuningas ja aatelinen valtakunnanneuvosto ja aatelinen sääty valtiopäivillä ja kolme muuta kansan säätyä: papisto, porvarit ja talonpojat. Kuten eri tavoilla olen osoittanut täydellinen tasapainon puute eri vallan haltijoiden välillä aiheuttaa sen, että Ruotsilla on erittäin huono hallitusmuoto.³¹⁴

Kun halutaan nähdä kuinka tärkeää on antaa nykyisissä hallitusmuodoissa aatelistolle oikea paikka, niin ei tarvitse kuin verrata Englantia ja Ruotsia. – – Englanti on onnistunein hallitusmuoto auringon alla, koska aatelistolle ei ole annettu enempää valtaa kuin sille yllä osoitetulla tavalla kuuluu. Ruotsi on sitä vastoin ehkä kaikista huonoin, koska aatelinen valtakunnanneuvosto käyttää yksin kuninkaan nimissä toimeenpanevaa valtaa, ja lakiasäättävä valta noudattaa sen tahtoa valtiopäivillä.³¹⁵

Justin aristokratian ja aateliston vastainen asennoituminen tulee tässä hyvin esille. Justi toivoi, että Ruotsissa tapahtuisi ”onnellinen vallankumous”. Justi oli ilmeisesti tietoinen, että Ruotsissa oli vuonna 1756 suunniteltu vallankaappaus hallitsijan vallan lisäämiseksi. Erityisesti kuningatar Lovisa Ulriikka, Preussin kuningas Fredrik II:n

³¹⁴ Justi, 1771, s. 219. Allein, wenn die drey Gewalten im Staate nicht in einem gerechten Gleichgewichte mit einander stehen, so kann auch eine solche vermischte, aus allen drey Regierungsformen zusammengesetzte Regierung sehr schlecht seyn. Schweden ist gleichfalls eine aus der Monarchie, Aristocratie und Democratie zusammengesetzte Regierung. Es hat einen König, es hat einen adelichen Reichsrat und einen adelichen Stand auf dem Reichstage noch drey andere Stände des Volkes an Geistlichen, Bürgern und Bauern. Allein der gänzliche Mangel des Gleichgewichtes unter denen verschiedenen Gewalten verursachet, daß, wie ich schon verschiedentlich gezeigt habe, Schweden eine sehr schlecht Regeirungsart hat.

³¹⁵ Justi, 1759, Grundriß, s. 151–152. Will man aber den Unterschied sehen, wie viel in der gegenwärtigen Regierungsform darauf ankommt, dem Adel seine Rechte Stelle zu geben; so darf man nur England und Schweden gegen einander halten. Beyde sind Regierungsform, die zugleich monarchisch, aristocratisch und democratisch sind. England ist die vortrefflichste Regierungsform unter der Sonnen, weil man dem Adel nicht mehr Gewalt gegeben hat, als ihm obgezeigter Maaßen gebühret. Schweden hingegen ist vielleicht die allerschlechteste, weil der adeliche Reichsrat unter dem Namen des Königs die königliche oder vollziehende Gewalt allein ausübet, und die gesetgebende Gewalt auf dem Reichstage zu seinen Willen hat.

sisar, oli kiinnostunut toimimaan kuninkaan vallan lisäämiseksi. Vuoden 1756 vallankaappausyrityksessä hän ei kuitenkaan ollut mukana. Hallitsijan vallan lisäämistä suunnittelevia piirejä oli Ruotsissa vielä vallankaappausyrityksen jälkeenkin.³¹⁶ Puolalle, jossa ei myöskään vallinnut vallan tasapaino, Justi ennusti pikaista loppua.³¹⁷ Jatkuva kritiikki Ruotsin hallitusmuotoa kohtaan aiheutti sen, että Justin kirjoitukset kiellettiin Ruotsissa.³¹⁸

Justi arvosti Englannin valtiomuotoa suuresti. Montesquieu perusteli Britannian mallin sopivuutta Manner-Eurooppaan epäsuorasti Tacitukseen vedoten, että brittien vapauden juuret palautuvat germaanien metsiin.³¹⁹ Aikalaiset yhtyivät usein kernaasti näkemykseen.³²⁰ Justin suhtautuminen on ollut vaihtelevampaa. Teoksessaan Grundriß Justi toteaa, ettei usko Englannin vapauden juurien olevan Saksassa. Selvin osoitus tästä Justin mukaan on se, että Saksassa ei ollut lainkaan havaittavissa merkkejä vapaudesta.³²¹ Vergleichen-teoksessa Justi toteaa germaanisten kansojen vapauden syntyneen Saksan metsissä, mutta valittaa nykyistä heikkoa tilannetta:

Mitä rajoittamattomaan valtaan tulee, täytyy eurooppalaisista kuninkaista suurimman osan kunniaksi myöntää, etteivät he ole tässä asiassa antaneet kiinalaisille ja aasialaisille monarkeille pienintäkään etuoikeutta. Vaikka suurimman osan Euroopan kuningaskunnista ovat perustaneet saksalaiset kansat, jotka arvostivat vapautta yli kaiken, eivätkä tunteneet kuninkaiden rajoittamatonta valtaa. He antoivat Tacituksen nimenomaisen todistuksen mukaisesti hallita itseään kuninkaiden ja ruhtinaidensa esimerkillä, eikä heidän käskyillään. Hallitsijat ovat kuitenkin kaikkialla työskennelleet lujasti kansojensa orjuuttamiseksi. Jos Englanti jätetään lukuun ottamatta, niin saksalaisten perustamissa valtakunnissa ei ole vähäistäkään jälkeä alkuperäisestä vapaudesta. Itse Saksassa tässä kansojen vapauden alkukodissa ja asuinpaikassa, on tämä vapaus poljettu jalkoihin. Vähäisinkin ruhtinas, jolla on tuskin kymmentätuhatta alamaista katsoo olevansa oikeutettu rajoittamattomaan ja

³¹⁶ Karonen, 1999, s. 397–399. Valtaneuvos Carl Fredrik Scheffer ehdotti vuonna 1764 Montesquieun vallan kolmijakoon perustuvaa järjestelmää. Seurauksena olisi ollut säätyjen vallan heikkeneminen. Kun myssyt nousivat valtaan seuraavana vuonna, hautautui Scheffererin suunnitelma. Lopulta valtaan päässyt puolue ei ollut valmis säätyjen aseman heikentämiseen.

³¹⁷ Wilhelm, 1995, s. 142. Molemmat profetiati sattuivat aika hyvin kohdalleen.

³¹⁸ Wilhelm, 1995, s. 142. Alaviite 98.

³¹⁹ Montesquieu, I, s. 161

³²⁰ Haikala, 2002, s. 121–122.

³²¹ Justi, 1759, Grundriß, s. 175–176.

despoottiseen valtaan.³²²

Justi on siis joka tapauksessa sitä mieltä, että Saksassa ei ole juuri merkkiäkään vapaudesta. Vapautta ei ole joko koskaan ollutkaan Saksassa tai sitten se on hävinnyt kokonaan. Hänen ajatuksensa ydin on sama, vaikka argumentaatio onkin erilaista eri teoksissa. *Vergleichungen*-teos on luonteeltaan satiirisempi, mikä kenties selittää teoksessa esitetyn pidemmän ja ivallisemmän muotoilun.

Justin teoksissa on runsaasti patriarkaalisia absolutistisia puolia, mutta silti hän on vallantasapainoteorian kannalla. Tutkimuksessa on ollut vallalla käsitys, jonka mukaan Montesquieun saksalaiset seuraajat eivät omaksuneet hänen teoriaansa eri valtiovaltojen välisestä tasapainosta. Ranskan suureen vallankumoukseen asti, ja osittain vielä kauemminkin, Saksassa luotettiin hyvään ruhtinaaseen parhaana hallitusmuotona ja parhaana takuuna saksalaiselle vapaudelle. Vallanjaon vastustus polemisoitui kritiikkinä Montesquieuta vastaan. Häntä pidettiin usein liian pinnallisena tai poliittisena.³²³ Justi näyttäisi muodostavan tässä suhteessa poikkeuksen. Hän onkin ensimmäisenä Saksassa omaksunut Montesquieun opin vallantasapainosta. Hän oli ensimmäinen, joka käytti tasapainovertausta (*Gleichgewicht*) saksankielisellä alueella sen varsinaisessa merkityksessään.³²⁴ Justin näkemykset eivät kuitenkaan saaneet suurta suosiota. Syynä on pidetty sitä, että vallanjako-opilla ei ollut ennen Ranskan vallankumousta riittävästi kosketuspintaa saksalaisten silloiseen poliittiseen todellisuuteen.³²⁵

³²² Justi, 1762, s. 26–27. Was die unumschränkte Gewalt anbetrifft: so muß man zur Ehre der meisten Könige von Europa gestehen, daß sie hierinnen dem Sinesischen und allen andern Asiatischen Monarchen nicht den geringsten Vorzug übrig lassen. Ohngeachtet die meisten Europäischen Königreiche von teutschen Völkern gestiftet sind, die ihre Freyheit über alles schätzen, die gar keinen Begriff von der unumschränkten Gewalt ihrer Könige hatten, und die sich nach dem ausdrücklichen Zeugnis des Tacitus mehr durch das Beyspiel ihrer Könige und Fürsten, als durch ihre Befehle regieren ließen; so haben doch die Regenten fast allenthalben mit so glücklichen Erfolg an der Knechtschaft ihrer völker gearbeitet, daß wenn man Engelland ausnimmt, in allen diesen von teutschen Völkern gestifteten Reichen von der ursprünglichen Freyheit nicht die geringste Spuhr mehr übrig ist. Selbst in Teutschland in dieser Hauptquelle und eigentlichen Wohnplatz der Freyheit der völker, ist diese Freyheit mit Strumpf und Stiel ausgerottet. Der geringste Fürst, der kaum zehen Tausend Unterthanen hat, glaubet zu einer unumschränkten und despotischen Gewalt berechtiget zu seyn.

³²³ Oz-Salzberger, 2002, s. 215.

³²⁴ Fenske, 1975, s. 938–939.

³²⁵ Haikala, 1985, s. 42; Vierhaus, 1987, s. 23.

7.3. Hillitsemisen kautta hyvä valtio – rajoittamaton ylin valta

Vapauden puute tukahduttaa Justin mukaan ahkeruuden.³²⁶ Vapaudessa on kuitenkin myös vaaransa. Vaikka Iso-Britanniassa valta on jakaantunut oikeudenmukaisesti, ja vaikka se on paras hallitusmuoto, joka on koskaan maan päällä ollut olemassa, niin siitä huolimatta siinä on vikoja. Ei kannata myöskään uskoa, että se olisi täydellisin hallitusmuoto, joka tullaan koskaan keksimään. Iso-Britannian hallitusmuodon heikkoutena on vapaus, joka on sen ominaispiirre. Vapaus ja sen seuraukset aiheuttavat kansassa heikumallisuutta ja mässäilyä. Nämä voivat vaikuttaa kielteisesti kansan rohkeuteen ja todelliseen onnellisuuteen.³²⁷

Yksi suurimmista ongelmista hallitusmuodoissa, joille vapaus on ominaista, muodostuu puolueista. Puolueet ovat heikon hallituksen merkki. Monarkiassa ei saa koskaan olla puolueita. Viisaan hallitsijan ei tule sallia hovissaan minkäänlaisia jakaantumisia. Ne ovat hänen heikkoutensa merkki. Varsinaisissa tasavalloissa ja sekoitetuissa hallitusmuodoissa on kuitenkin kestettävä puolueita. Jos niissä ei ole puolueita, se on merkki niiden huonosta tilasta. Tärkeintä on pitää huolta siitä, että yksikään puolue ei pääse sortamaan ja tyrannisoimaan toista. Ruotsissa on epäonnistuttu tässä tehtävässä.³²⁸

On olemassa toinen vaihtoehto ihannevaltioksi, johon ei liity puolueiden kaltaisia vaaroja. Valtio voi olla hyvä myös rajoittamalla itse itseään. Valtio voi olla luonnostaan hyvä tai siten, että niistä tulee hyviä oman hillintänsä kautta. Kaikki hallitusmuodot ovat yhtä hyviä, jos niiden työntövoimat ovat hyviä. Itseään rajoittavassa valtiossa ruhtinaan valtaa ei rajoita kukaan muu kuin ruhtinas itse. Rajoittamaton valta on valtiolle ja kansalle erittäin kauhea, ellei se ole kaikkein suurimman ymmärryksen omaavan henkilön käsissä. Järkevä henkilö huomaa, että rajoittamaton valta on hänelle itselleenkin vaarallista. Jopa hyvillä ja viisailakin ihmisillä on taipumus käyttää valtaansa väärin, koska hekin rakastavat itseään. Kauhistuttava despotia perustuu juuri rajoittamattomaan valtaan. Rajoitettujen valtioiden etu on, että ne eivät ole riippuvaisia

³²⁶ Justi, 1759, Grundriß, s. 218–219.

³²⁷ Justi, 1759, Grundriß, s. 180. Die Freyheit, welch dieser Regierungsform eigen ist, wenn der Reichthum der Nation und dessen Folgen, die zu hochgetriebene Ueppigkeit und Schwelgerey hinzukommen, kann so wohl auf den Muth des Volkes, als auf dessen wahre Glückseligkeit eine nachtheilige Wirkung haben.

³²⁸ Justi, 1759, Grundriß, s. 102–103.

hallitsijan tahdosta, vaan asetetuista laeista.³²⁹

Myös hallitsijalle itselleen rajoittamaton valta on vaarallista:

Hallitsija, joka käyttää täysin rajoittamatonta valtaa, muistuttaa perheenpäättä, joka ei toimi järjen mukaisesti, vaan hänen toimiaan ohjaa mielihaluja väkivalta, ja kuka epäilisi, ettei tällainen käytös tule tuhansissa tapauksissa talonpäälle kalliiksi. – – Hallitsija ja alamainen ovat saman ruumiin osia. Mistä yksi osa kärsii, täytyy toistenkin osien kärsiä, mikä johtuu kaikkein läheisimmästä riippuvuussuhteesta. Tämän seurauksena hallitsijalla ei voi olla kansan hyvinvoinnista poikkeavaa intressiä, vaan hänen onnellisuutensa perustuu lopulta hänen alamaistensa onnellisuuteen. Molemmat ovat erottamattomia ja menevät samoin askelin eteenpäin.³³⁰

Hallitsijan on rajoitettava ja hillittävä valtaa omasta tahdostaan. Rajoittamattoman vallan väärinkäyttö on tahdon väärinkäyttöä. Niinpä kun hallitsija rajoittaa omasta tahdostaan valtaansa, ei tämä merkitse, että hän toimisi oman tahdon vapautensa vastaisesti. Koko asian ideana on, että tahto asetetaan järjen alaiseksi. Järkeä sanoo, että hallitsijan tulee luopua rajoittamattomasta vallasta. Hyvä hallitsija hallitsee seuraamalla järkeään. Hän erottaa hallitsijan tahdon omasta tahdostaan. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että hallitsija ei saa esimerkiksi tehdä omasta uskostaan kansansa uskontoa. Hänen henkilökohtainen tahtonsa varmasti olisi kääntänyt kansa, mutta se ei saa olla hänen hallitsijan tahtonsa.³³¹

Dreizelin mukaan se, että Justi kirjoittaa yhtä paljon absolutistisen monarkian reformista kuin yhdistetyistä hallitusmuodoista, vastaa Saksan silloista tilannetta ja on osoitus Justin realiteettien tajusta. Ilmeisesti hänen ajatuksensa vallantasapainosta eivät

³²⁹ Justi, 1759, Grundriß, 212–216.

³³⁰ Justi, 1759, Grundriß, s. 220. Ein Regent, der sich einer ganz uneingeschränkten Gewalt gebraucht, ist einem Hausvater ähnlich, der sich nicht durch die Vernunft leitet, sondern der sich in allen seinen Handlungen von der Gewalt der Leidenschaften hinreißen läßt; und wer wird wohl zweifeln, daß ein solches Verfahren diesem Hausvater in tausenderley Fällen äußerst schädlich fallen wird. – – Der Regent und die Unterthanen sind Theile eines einzigen Körpers. Was demnach der eine Theil leidet, das muß vermöge der allerengsten Zusammenhanges, der zwischen ihnen ist, auch der andre Theil empfinden. Der Regent kann folglich kein, von der Wohlfahrt des Volks abgesondertes Interesse haben; sondern seine Glückseligkeit gründet sich lediglich auf die Glückseligkeit seines Volks. Beyde sind unzertrennlich, und gehen mit gleichen Schritten fort.

³³¹ Justi, 1759, Grundriß, s. 221–226.

saaneet lukevalta yleisöltä suurta vastakaikua. Viimeisessä hallituksentieteitä käsittelevässä teoksessaan *Vergleichungen* Justi pohtii ennen kaikkea absolutismin reformoimista.³³²

Justi kirjoittaa *Vergleichungen*-teoksessaan, että monarkiassa ihmiset voivat elää turvallisimmin, mutta pitää järjettömänä, ettei monarkian väärinkäytön mahdollisuutta vastaan tehdä mitään. Justi pitää tätä naurettavana.³³³ Hän ei kuitenkaan usko, että rajoittamalla kuninkaan valtaa voitettaisiin mitään. Seurauksena kuninkaan vallan rajoittamisesta on ollut vain harvainvaltaa. Esimerkkeinä siitä, kuinka kuninkaan vallan rajoittaminen johtaa harvainvaltaan, ovat Puola ja Ruotsi. Justi ei usko, että edes hänen suuresti ihailemansa Englanti olisi hyötynyt kuninkaan vallan rajoittamisesta:

En usko, että edes Englannille olisi ollut etua rajoitetusta hallitusmuodostaan, vaikkakin sen perustuslaki on kenties viisain, jonka ihmiset voivat keksiä, kun se ei halua jättäytyä kuninkaan rajoittamattoman mielivallan alle. Vaakakuppiin on asetettava järkyttävät sisäiset levottomuudet ja verenvuodatus, jotka ovat aiheutuneet kuninkaiden yrityksistä vapautua rajoitetusta vallastaan, samoin ne kauhistuttavat rahamäärät, joita kuninkaat ovat käyttäneet parlamentin jäsenten lahjomiseen ollakseen varmoja enemmistön äänistä. Rahamäärät, jotka kansa on joutunut maksamaan. Niinpä epäilen, saisivatko toisessa vaakakupissa olevat hallitusmuodon edut aikaan tasapainon.³³⁴

Justin ajatuksen kulku vaikuttaa ristiriitaiselta. On järjetöntä jättää rajoittamaton valta kuninkaalle, eikä tehdä mitään sen varalle, että kuningas alkaa käyttää valtaansa väärin. Toisaalta kuninkaan vallan rajoittaminen johtaa harvainvaltaan, levottomuuksiin ja kansan riistämiseen. Justin mukaan on olemassa kolmas tie. Hän toteaaakin, ettei puhunut itseään edellä pussiin.

³³² Dreitzel, 1995, s. 111.

³³³ Justi, 1762, s. 5.

³³⁴ Justi, 1762, s. 7–8. Ich glaube nicht einmal, daß Engelland von seiner eingeschränkten Regierungsform großen Vortheil gehabt hat: ohngeachtet seine Verfassung vielleicht die weiseste ist, welche die Menschen erfinden können, wenn sie sich nicht uneingeschränket der Willkühr ihrer Könige überlassen wollen. Man lege nur eine Waagschale die erschrecklichen innerlichen Unruhen und das Blutvergießen, welche die Versuche ihrer Könige, sich von dieser Einschränkung zu befreien, verursacht haben; desgleichen die erstaunlichen Summen, welche die Könige zu Bestechung der Parlamentsglieder aufgewendet haben, um der meisten Stimmen allezeit versichert zu seyn, Summen, welche das Volk in denen desto reichlicher verwilligten Subsidien alle hat tragen müssen; so zweifle ich, daß alle in der anderen Waagschale liegenden Vortheile dieser Staatsverfassung jener das Gleichwichte hatten können.

On olemassa kolmas tie, jota kansat voivat seurata, nimittäin, että he jättävät kuninkaalle rajoittamattoman vallan, mutta asettavat sen sellaisiin olosuhteisiin ja antavat sille sellaisia työntövoimia, että se omasta liikkeestään käyttää kaikkia voimiaan hallitakseen hyvydellä ja viisaudella ja tehdäkseen kansoistaan onnellisia. Silloin vältetään kaikki epäedulliset seuraukset, joita sekä rajoitettu että rajoittamaton kuninkaan valta aiheuttavat.³³⁵

Esimerkkinä tällaisen kolmannen tien onnistuneesta toteutumisesta Justi mainitsee Kiinan. Kiinassa hallitsijalla on rajoittamaton valta, mutta hän käyttää rajoittamatonta valtaansa maltillisesti. Justi ei ollut ensimmäinen saksalainen, joka teki tämän havainnon. Jesuiitta Louis Le Comten kertomukset (1697) Kiinan matkaltaan olivat herättäneet Saksassa suurta innostusta. Esimerkiksi Wolffia kiinnosti konfutselaisuus uskontona, koska konfutselaiset olivat löytäneet uskonsa järjen avulla.³³⁶ Samalla tavoin Justi yritti etsiä kiinalaisten esimerkistä perusteita rajoittaa monarkiaa ilman kristillistä etiikkaa. Keskeisimpänä keinona Justi näki prinssin kasvatuksen, jota kiinalaiset pitivät tärkeänä. Tulevaa hallitsijaa olisi kasvatettava jo lapsena.³³⁷ Kasvatuksen rooli nousee merkittäväksi Justin ajattelussa: “Lapset syntyvät ilman käsitteitä. Synnyttäisi käsitteitä ei ole olemassa – – Saavutamme kaikki käsitteemme aistiemme avulla”.³³⁸ Ja edelleen “Koska lapset syntyvät ilman käsitteitä; siitä seuraa kiistatta, että voimme opettaa lapsille niitä käsitteitä joita haluamme.”³³⁹ Pahat teot kumpuavat vääristä käsitteistä. Niinpä lapset, jotka ovat oppineet oikeat käsitteet, eivät voi tehdä pahaa. Ihminen, joka toimii täysin järjen mukaisesti, toimii aina oikein.³⁴⁰ Kasvatuksella ihmisestä voidaan tehdä, mitä halutaan. Epäjärjestys ja pahuus maailmassa ovatkin

³³⁵ Justi, 1762, s. 8-9. Es giebt noch einen dritten Weg, dessen sich die Völker bedienen können; nämlich, daß sie zwar ihren Königen alle uneingeschränkte Gewalt lassen; aber sie in solche Umstände setzen, und ihnen solche Triebfedern geben, daß sie aus eigener Bewegung alle ihre Kräfte anwenden, um mit Güte und Weißheit zu herrschen und ihre Völker glücklich zu machen. Alsdenn werden alle nachteiligen Folgen, welche sowohl die uneingeschränkte Gewalt der Könige, als die eingeschränkten Regierungsformen zu begleiten pflegen, glücklich zu vermeiden. Alles kommt demnach darauf an, ob es solch mächtig Triebfedern giebt, welch die Könige vermögen können, daß sie aus eigener Bewegung gütige und weiße Regenten werden.

³³⁶ Fränksmyr, 1975, s. 654.

³³⁷ Menzel, 1956, s. 305.

³³⁸ Justi, 1760, II 207. Die Kinder werden ohne alle Begriffe gebohren. Die eingeborenen Begriffe sind ein Unding – – Alle Begriffe erlangen wir durch sinnliche Werkzeuge. Myös Bollnow, 1941, s. 401.

³³⁹ Justi, 1760, II 209. Weil die Kinder ohne alle Begriffe gebohren werden: so folgt unstreitig, daß wir ihnen Begriffe beybringen können, welche wir wollen.

³⁴⁰ Bollnow, 1941, s. 397

seurausta huonosta kasvatuksesta.³⁴¹ Justi uskoi, että väärä toiminta on seurausta vääristä käsitteistä. Hän siis uskoi, että ihminen toimii aina oikein, jos hän tietää mikä on oikein. Hän kannatti eettistä intellektualismia. Niinpä hallitsija, jolle on jo lapsena opetettu oikeat käsitteet, toimii oikein. Justilla oli myös uskomus, että Kiinan hallintokoneisto oli rakennettu siten, että se takasi väistämättä hyvän hallituksen. Euroopassa kaikki riippui siitä, toimiko kukin yksittäinen byrokraatti yleisen onnellisuuden hyväksi. Kiinassa instituutiot ja lait takasivat sen, että kaikki toimivat yhteisen hyvän edistämiseksi. Justin kuvaus Kiinasta vastasi hänen kuvitelmaansa valtiosta tehokkaana ja automaattisena koneena. Kiinassa oli myös niin hyvin rakennettu hallintokoneisto, että kaikki toimivat väistämättä yleisen onnellisuuden hyväksi.³⁴²

Justi-tutkijoiden välillä on ollut kiistaa tämän kolmannen tien merkityksestä Justin ajattelussa. Obertin mukaan Justi esittää tämän ehdotuksen, koska hänen kahdessa aiemmassa teoksessaan olleet näkemykset olisivat olleet liian radikaaleja Saksan oloihin.³⁴³ Rudolf Vierhaus suhtautuu Justin kolmannen tien ohjelmaan paljon vakavammin. Hän katsoo Montesquieun teosten vastaanottoa Saksassa tutkivassa artikkelissaan, että tämä Justin kolmas tie on oikeastaan valistuneen itsevaltiuden ohjelmanjulistus. Vierhausin mukaan Justi on saanut paljon vaikutteita Montesquieulta, mutta sanoutuu irti vallanjako-opista.³⁴⁴

Oman näkemykseni mukaan sekä Vierhausin että Obertin tulkinnat ovat liian yksinkertaistavia. Justin tarkoituksena oli pohtia parasta mahdollista hallitusmuotoa. Hänellä näyttää olleen kaksi suosikkia, joiden välillä hän ei oikein osannut päättää. On mahdollista, että Justi käsitteli absolutistisen monarkian rajoittamista nimenomaan, koska tämä oli Saksan kohdalla realistisempaa kuin Englannin kaltaisen valtiomuodon toteutuminen. On kuitenkin huomattava, että rajallinen monarkia ei ollut aikalaisajattelussa ainoa hyvä hallitusmuodon vaihtoehto. Valistunut itsevaltius oli Manner-Euroopassa 1700-luvun uusi ilmiö, ja reformisuutensa vuoksi se nostatti useilla tahoilla innostusta. Monet uskoivat vilpittömästi valistuksen ja itsevaltiuden liiton

³⁴¹ Justi, 1760, II 214.

³⁴² Menzel, 1956, s. 309.

³⁴³ Obert, 1992, s.55, 247f..

³⁴⁴ Vierhaus, 1987, s. 23–24.

mahdollisuuteen.³⁴⁵ Olihan Kiina esimerkkinä tämän liiton mahdollisuudesta.

On myös täysin mahdollista, että Justi uskoi täydellisyyden olevan tavoitettavissa erilaisin keinoin. David Hume käyttää täydellisen valtion luonnetta pohtiessaan epämääräistä artikkelia (a Perfect Commonwealth). Hän ei pyri kuvaamaan ainoaa mahdollista täydellistä valtiota. Tähän liittyy ajatus, että täydellisyys ei olekaan singulaarista, vaan että esimerkiksi valtio voi tulla täydelliseksi monin eri tavoin.³⁴⁶ Justi uskookin, että kansalaisvapaus (bürgerliche Freyheit) voidaan saavuttaa eri tavoin eri hallitusmuodoissa. Hallitusmuodon valinta riippuu puolestaan kansan tilasta ja ominaisuuksista. Justiltakaan eivät siis täysin puutu Montesquieun ilmastoteorian kaltaiset pohdiskelut. Justi ei kuitenkaan pohdi kulttuurin ja uskonnon vaikutusta hallitusmuotoon, vaan hänelle merkittävintä on valtion sijainti ja suuruus. Suurelle kansalle monarkia on eduksi, koska monarkiassa se voi saavuttaa riittävän nopeuden. Pienelle kansalle taas tasavalta on edullinen. Keskimääräistä suurempi kansa, joka asuu saarella tai rajoittuu mereen ja jonka tavoitteet ovat kaupankäynnissä ja merenkäynnissä, tavoittaa onnellisuutensa parhaiten antamalla toimeenpanevan vallan monarkille ja lakiasäättävän kansalle. Merkittävä kansa, jolla on hedelmälliset maat, tarvitsee monarkian. Kansa voi rauhassa keskittyä viljelyyn, koska monarkilla on laaja sotajoukko.³⁴⁷ Keskimääräistä suuremmalla kansalla, joka rajoittuu mereen, Justi tarkoittaa mitä ilmeisimmin Britanniaa. Merkittävä kansa, jolla on hedelmälliset maat, on luultavimmin Preussi.

³⁴⁵ Haikala, 2002, s. 127–128.

³⁴⁶ Koikkalainen, 2002, s. 144.

³⁴⁷ Justi, 1771, s. 532–534.

8. Myöhäiskameralistinen valtiokäsitys

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Johann Heinrich Gottlob von Justin käsitystä valtiosta. Olen lähestynyt aihetta aatehistoriallisella metodilla ja pyrkimyksenäni on ollut välttää jälkiviisaita tulkintoja. Justi pohti ennen kaikkea eri valtiojärjestyksiä ja hallitusmuotoja. Hänen tarkoituksena oli löytää vastaus kysymykseen, millainen on hyvin järjestetty valtio. Hyvin järjestetty valtio on Justin mukaan tehokas. Parhaiten valtion tehokkuus tulee turvatuksi monarkiassa. Monarkian vaarana on ajautuminen kohti despotiaa. Hyvin järjestetyn valtion kuuluukin olla sellainen, joka estää despotian syntymisen. Justin valtiokäsitys muotoutuu näiden kahden vaatimuksen mukaisesti.

Kahdessa viimeisimmässä Justin-monografiassa hänet on luokiteltu liberaaliksi ajattelijaksi, koska niiden kirjoittajien mukaansa Justi kannatti kansansuvereniteettiä, vastarinnanoikeutta ja valtion oikeuksien kaventamista. Itse en katso Justin kannattaneen näitä oppeja, enkä luokittele häntä liberaaliksi, vaan kameralistiksi. En tosin luokittelisi häntä liberaaliksi, vaikka hän noita oppeja olisi kannattanutkin. Obertista ja Wilhelmistä poiketen olen pyrkinyt ottamaan valistuksen kansalliset erityispiirteet huomioon, sikäli kun ne ovat olleet merkityksellisiä.

Justin valtiokäsityksen ymmärtämisen kannalta olen pitänyt välttämättömänä hänen tieteenihanteensa ymmärtämistä. Justin tieteenihanne oli matemaattinen. Tästä ei pidä kuitenkaan vielä tehdä sitä johtopäätöstä, että hän olisi ollut automaattisesti wolffilaisen metodin kannattaja. Justi pyrki johtamaan aksiomaattisesta peruslauseesta päätelmiä. Lähde, josta näitä päätelmiä valtiotaidon saralla saatettiin johtaa, oli Justin mukaan valtion luonto ja olemus. Niinpä hän ensimmäiseksi pyrki osoittamaan, mitä ovat valtion luonto ja olemus. Minkään luonnon ja olemuksen takaisen asian pohtimista Justi piti tarpeettomana ja hyödyttömänä oppineisuutena. Tässä hänen kritiikkinsä kohdistui juuri Christian Wolffiin. Valtion luonnosta ja olemuksesta Justi johti valtiotaidon perusteet ja näistä perusteista hän johti edelleen toisten kameraalitieteiden perusteet. Siten valtion luonto ja olemus ovat koko Justin valtiokäsityksen alkuperäislähde. Justi toteutti matemaattisen mallin ihannetta kameraalitieteiden saralla. Hänen metodinsa

seuraa pitkälti Christian Wolffin metodia, vaikka Justin ja Wolffin välillä olikin kiistoja. Periaatteessa Justi pyrki samaan kameraalitieteiden saralla, mihin Wolff pyrki filosofiassa. Molempien tavoitteena oli eri tieteiden välisten rajojen selventäminen. Justin suurimpana ansiona onkin pidetty hallintotieteiden itsenäistämistä. Tämä saavutus on mitä ilmeisimmin juuri hänen käyttämänsä metodin ansiota. Justi ei omaksunut wolffilaisuutta sellaisenaan, mutta Wolffilla ja Justilla oli molemmilla sama matemaattinen tieteenihanne.

Etsiessään valtion luontoa ja olemusta Justi seuraa pitkälti luonnonoikeudellista ajattelua, jossa uskotaan, että järjen avulla on löydettävissä valtiota ja yhteiskuntaa koskevia lainalaisuuksia samaan tapaan kuin luonnontieteissä. Justin ajattelussa on myös antropologisia vaikutteita, jotka ovat mitä ilmeisimmin Montesquieulta omaksuttuja. Justi uskoi, että ihmiset ovat alun perin todella eläneet luonnontilassa. Luonnontilan kanssa täysin vastakkainen olotila on valtio. Ihmisen ajoi kohti valtiota järjen kasvu, eikä suinkaan mikään ihmiseen asetettu tarve yhteisölliseen elämään tai toisten alistamiseen. Justi vastustaa sekä Wolffia että Hobbesia, joista ensimmäinen piti ihmistä luonnostaan yhteiskunnallisena olentona ja jälkimmäinen uskoi, että ihmisillä on taipumus toisten alistamiseen. Justin mukaan emme voi nykyisessä tilassamme tietää, oliko ihmisellä luonnontilassa tarve yhteisölliseen elämään. Hän hyökkää Hobbesia vastaan, koska katsoo, ettei ihmisellä, jolla on luonnontilassa vähän tarpeita, voi olla tarvetta toisen alistamiseen. Halu hallita toisia on vasta seuraus tarpeiden kasvusta. Justi katsoi, että ihmiset saattoivat järjellä havaita hyötyvänsä yhdessä elämisestä. Justilla ei ole luonnontilan ja valtion välillä minkäänlaista välitilaa tai vaihtoehtoa. Hänen kirjoituksissaan on vahva valtion olemassaolon oikeuttamisen tendenssi. Toisaalta, kun Justi selittää valtion synnyn järjen avulla, asettuu hän jyrkästi vastustamaan despotiaa. Ihmisellä, joka heittäytyy vapaaehtoisesti despotian alaisuuteen, ei voi olla järkeä ollenkaan.

Justi perustelee valtion olemassaolon syntiinlankeemus-vertauksella. 1600-luvulla ajateltiin yleisesti, että valtio on olemassa, koska ihmiset ovat syntisiä. Sekularisoitunut Justi ei kuitenkaan katso, että valtio olisi seurausta ihmisten syntisyydestä. Valtio on olemassa, koska ihmisten järki on kasvanut. Järjen kasvun myötä kasvavat tarpeet.

Toisaalta järki ei ole täydellinen, minkä takia valtion täytyy olla ohjaamassa ihmisiä järkevään toimintaan. Valtio on seurausta ihmisen puutteellisuudesta. Kyse ei ole kuitenkaan ihmisen syntisyydestä, vaan ihmisen puutteellisuudesta järkiolentona.

Justin valtioruumis-metafora kuvaa hyvin hänen käsitystään valtion perustasta. Valtion fyysisenä perustana Justi pitää perheitä ja maata. Koko valtion hyvinvointi perustuu perheiden hyvinvointiin. Perhe on Justille valtion perusyksikkö, eikä hän liiku niinkään yksilötasolla. Valtion fyysistä perustaa tärkeämpi on kuitenkin valtion moraalinen perusta. Valtion moraalisen perustan muodostavat perheiden tahtojen ja voimien yhdistyminen yhdeksi. Tahtojen ja voimien yhdistymisen kautta syntyy valtion moraalinen ruumis, jota Justi nimittää myös valtiokoneeksi. Valtiot ovat siis ensisijaisesti moraalisia entiteettejä. Niiden olemassaolo on vasta toissijaisesti fyysinen asia. Justin valtioruumis ei ole orgaanisesti kasvanut, vaan kyseessä on todellakin metafora, jolla on Justin kirjoituksissa lukuisia käyttötarkoituksia. Justi ei ollut myöskään materialisti. Useimmin Justi käyttää valtiokone- ja valtioruumis-metaforia kuvaamaan, kuinka kaikki vaikuttaa kaikkeen.³⁴⁸ Yhden osan hyvinvointi vaikuttaa yleiseen hyvinvointiin ja päinvastoin.

Valtioruumista koossapitävistä voimista tärkein on tahtojen yhdistyminen yhdeksi tahdoksi. Justin yleistähto-käsite on sekularisoitunut ja politisoitunut. Justin suhtautuminen valtiosopimukseen on suhteellisen häilyvää, eikä ole täysin selvää millaiseksi hän katsoo sopimuksen roolin tahtojen yhdistymisessä. Hän toteaa toisaalta valtion syntyneen vähitellen huomaamatta. Toisaalta hän kirjoittaa useamman kerran ylimmän vallan siirtyvän kansalta hallitsijalle sopimuksella. Ylimmän vallan ja kansalaisten välillä on Justin oppirakennelmassa jonkinlainen sopimus. Epäselväksi jää, kuinka tämä sopimus on syntynyt konkreettisesti. Justin mukaan valta tulee kansalta, mutta hänen näkemyksensä on, ettei kansalla ole oikeutta ryhtyä tuomariksi. Kansa voi ainoastaan vedota valtiosopimukseen ja ottaa ylimmän vallan itselleen takaisin. Justi tuomitsee jyrkästi näkemykset, jotka oikeuttavat hallitsijan tuomisen oikeuden eteen. Oikeus vastarintaan on siten olemassa vain epäoikeudenmukaisuuksia kohtaan. Justi uskoo, että järkevät ihmiset eivät nouse hallitusta vastaan, koska tästä seuraa

³⁴⁸ Katso liite III.

sisällissotia ja muita onnettomuuksia. Justi noudattaa käsityksissään valtiosopimuksesta, kansansuvereniteetistä ja oikeudesta vastarintaan suurelta osin jo Pufendorfin muotoilemia luonnonoikeudellisia näkemyksiä. Pufendorfin oppiin sisältyy useampiportainen valtiosopimus ja oikeus vastarintaan epäoikeudenmukaisuuksia kohtaan. Justin oman erityislaadun korostaminen on kenties palvellut hänen kirjojensa myyntiä ja oman maineen kasvattamista. Myös Justin valtiosopimukseen liittyy argumentointia despotiaa vastaan. Kansalla on oikeus ottaa ylin valta takaisin itselleen, mikäli hallitsija alkaa muuttaa kansan uskontoa, hallitusmuotoa tai perimysjärjestystä. Justi ei käsittele millään tavalla Jumalan roolia valtiosopimuksen synnyssä. Tämä vahvistaa näkemystä Justin valtiokäsityksen sekularisoituneisuudesta.

Valtion päämääränä Justi piti onnellisuutta. Koska jokaisen ihmisen eli ruumiillisen koneen päämäärä on onnellisuus, täytyy sen olla valtioruumiinkin eli moraalisen koneen päämäärä. Justin mukaan onnellisuus koostuu kolmesta tekijästä. Onnellisuuteen kuuluvat rikkaus, turvallisuus ja vapaus. Justi yhdistää monta toisistaan eroavaa diskurssia onnellisuus-käsitteen alle. Rikkaus on perinteisesti ollut kameralistien tavoitteena. Kameralistien tehtävänä oli alun perin varojen kerääminen ruhtinaan kassaan. Rikkaus edustaa onnellisuus-käsitteessä Justin ajattelun kameralistista elementtiä. Turvallisuus on puolestaan vanha luonnonoikeudellinen kategoria, johon liittyy läheisesti myös oma voima. Vapaus-käsite ilmestyy Justin kirjoituksiin sen jälkeen, kun hän oli tutustunut lähemmin Montesquieun tuotantoon. Justi jakoi vapauden poliittiseen vapauteen ja kansalaisten vapauteen. Poliittisella vapaudella Justi tarkoitti valtion vapautta suhteessa toisiin valtioihin. Kansalaisten vapaus puolestaan oli oikeutta tehdä sitä, mitä lait eivät kiellä. Kansalaisten täytyi olla vapaita despotiasta ja painostuksesta. Justille vapaus määrittyi siis negatiivisesti. Vapaus on vapautta jostakin, eikä vapautta johonkin. Perinteisesti liberaalien suuntien edustajat ovat kannattaneet negatiivista vapautta. Tämä selittää osaltaan, miksi jotkut tutkijat ovat halunneet tulkita Justin varhaisliberaaliksi. Justi ei kuitenkaan usko myöhempien liberaalien tapaan, että yksilön ja yhteiskunnan tavoitteiden yhteensovittaminen tapahtuisi automaattisesti. Justi päinvastoin kannattaa valtion voimakasta toimintaa yksilöiden ja valtion intressien yhteensovittamiseksi.

Marcus Sandlin mukaan Justi muotoili kameraalitieteiden uuden paradigman, kun hän yhdisti luonnonoikeuden ja kameralismin kielet. Kuhnin määritelmän mukaan uusi paradigma tarkoittaa kokonaan uutta käsitejärjestelmää, joka on yhteensopimaton ja yhteenkuulumaton edeltäneen paradigman kanssa. Ainakaan tällaisesta paradigman muutoksesta ei Justin kohdalla voi olla kyse. Hänhän yhdistää kaksi vanhaa käsitejärjestelmää onnellisuus-periaatteen alle. Onnellisuus-käsitteen Justi on puolestaan omaksunut Wollffilta. Erona Justin ja Wolffin välillä on kuitenkin se, että onnellisuus on Wollffille ainoastaan sivutuote, joka seuraa täydellistymisen tavoittelemisesta. Onnellisuus on siten Justilla ensimmäisenä Saksassa valtio-opin ylimpänä oppilauseena. Ylimpänä oppilauseena on onnellisuus, josta johdetaan muut totuudet, kuten rikkaus, turvallisuus ja vapaus. Siten tämäkin oppirakennelma noudattaa Justin tieteenihannetta. Justia voidaan hyvin perustein pitää eklektikkona. Hän yhdisti taloudellisen ja poliittisen diskurssin yhdeksi kameralistiseksi diskurssiksi.

Justi tekee erittäin jyrkän eron ylimmän vallan käyttämisen ja ylimmän vallan välille. Hallitsija ainoastaan käyttää ylintä valtaa. Hallitsija on valtiokoneen koneenkäyttäjä tai vaihtoehtoisesti valtioruumiin sielu. Despootti on sellainen henkilö, joka sekoittaa ylimmän vallan ja ylimmän vallan käyttämisen käsitteet. Despootti ei irrota hallitsijan tahtoa omasta tahdostaan. Siksi hän saattaa esimerkiksi alkaa kääntäytyä kansaa omaan uskoonsa. Onnellisuus-käsite auttaa selvittämään, onko hallitsija despootti. Despootti toimii ainoastaan omaksi parhaakseen, eikä välitä valtion tai alamaisten hyvinvoinnista. Hyvän hallitsijan pitäisi osata ottaa kaikkien hyvinvointi samanaikaisesti huomioon. Koska valtio on Justin mukaan kuin ruumis, jossa kaikki riippuu kaikesta, on hallituksen osattava ottaa kaikki valtion osat yhtä aikaa huomioon. Tällä tavoin Justi loi perustan hallituksen ja hallitsijan harjoittaman politiikan arvioimiseen. Hallitsijan on otettava kaikkien onnellisuus huomioon, eikä hän saa laskea valtion päämäärää eli onnellisuutta koskaan silmistään. Jos hän ei toimi näin, voidaan hänen harjoittamaansa politiikkaa moittia.

Hallitusmuoto on se tapa, miten ylintä valtaa käytetään. Justin mukaan paras hallitusmuoto on se, joka rajoittaa vähiten ihmisten vapautta. Eri hallitusmuodot saavuttavat onnellisuutensa eri tavoin aivan kuten erilaiset ihmisetkin. Jotta

hallitusmuoto voisi säilyä, on ihmisten rakastettava omaa hallitusmuotoaan. Tämä ei ole Justin mukaan vaikeaa, koska ihmisillä on taipumus rakastaa omien kättensä töitä. Vain erittäin huono hallitus voi tuhota ihmisten rakkauden hallitusmuotoaan kohtaan. Hallitusmuoto ei silti ole staattinen, vaan se voidaan vaihtaa. Justin mukaan esimerkiksi ruotsalaiset ovat muuttaneet hallitusmuotoaan.

Kaikilla hallitusmuodoilla on oltava poliittinen hyve. Tällä poliittisella hyveellä Justi tarkoitti oikeudenmukaisuutta, jonka hän puolestaan määritteli velvollisuuksien täyttämiseksi. Kansalaisilla on kansalaisten velvollisuudet ja hallitsijalla omansa. Justi muotoili mielenkiintoisen vapauskäsitteen, jonka perustana oli ihmisten luontainen taipumus ajaa omaa etuaan. Rajat tälle vapaudelle Justi löysi velvollisuuksista muita ihmisiä ja valtiota kohtaan. Velvollisuus itseään kohtaan tulikin Justin mielestä vasta näiden jälkeen. Mielenkiintoista on, että tämä sama vapauden määrittely koski myös hallitsijaa. Hallitsijalla on ensin velvollisuuksia valtiota ja alamaisiaan kohtaan, ja vasta näiden jälkeen tulee hänen oma etunsa. Justi ei käsittele lainkaan velvollisuuksia Jumalaa kohtaan.

Justi seuraa Montesquieuta käsitellessään eri hallitusmuotojen työntövoimia. Käsitellessään valtion työntövoimia Justi käyttää erityisen paljon valtiokone-metaphoria. Kyse on siitä, miten valtiosta tehdään mahdollisimman tehokas kone. Monarkian työntövoima on kunnia. Monarkian etuja ovat nimenomaan sen yksinkertaisuus ja tehokkuus. Aristokratian työntövoima on puolestaan maltti ja demokratian tasa-arvo. Ainoa ero Justin ja Montesquieun välillä on käsitys despotian työntövoimasta. Montesquieun mukaan despotian työntövoima on pelko. Justin mukaan sellaista ei voi olla olemassa, koska despotia ei ole hallitusmuoto. Justi kuitenkin muuten seuraa Montesquieun ajatuskulkua.

Yksi merkittävä ero Montesquieun ja Justin välillä on suhtautuminen aristokratiaan. Justi on poikkeuksellisen kiivas aristokratian vastustaja. Hän ei voi uskoa ensimmäisten valtioiden olleen aristokratioita. Tällöinhän aristokratia olisi ensimmäinen ja luonnollisin hallitusmuoto. Justin mukaan näin ei kuitenkaan ole. Ensimmäiset valtiot ovat olleet pieniä monarkioita, jotka ovat syntyneet, kun riitoihin on haettu sovittelijaa

ja tuomaria. Justi ei pidä aateliston asemaa ylipäättänsä oikeutettuna. Justi ehdottaakin perinnöllisen aateliston korvaamista kykyihin perustuvalla aatelistolla. Justin mielestä Montesquieu ottaa liiaksi Ranskan näkökulman huomioon, kun korostaa aatelin ja aristokratian merkitystä.

Justi uskoi, että valtioruumiista olisi mahdollista rakentaa kuolematon. Valtion kuolemattomuuden takeena olisi sen oma järjestys. Justin mukaan ihannevaltiota oli erityisesti pohdittava aikana, jolloin hallitsijoilla oli yhä enemmän hallituksentieteitä käsissään pitääkseen kansa kurissa. Toisaalta kansa on niin viisasta, ettei halua ryhtyä vastarintaan, koska tietää siitä seuraavan rauhattomuuksia. Justin ihannevaltiossa inhimillisten heikkouksien vaikutus valtion toimintaan on minimoitu. Tällainen valtio toimii koneen tavoin. Tehokas hallintokoneisto estää valtion turmeltumisen. Oikein rakennettu valtio voi kestää tuhansia vuosia, kuten Kiinan esimerkki osoitti Justille.

Justi on sekä anglofiili että sinofiili. Hänen tuotannossaan on toistuvasti esillä kaksi mallia ihannevaltioksi. Toinen niistä muistuttaa suuresti Montesquieun antamaa kuvaa Britannian hallitusmuodosta. Justi on tätä ihannevaltiota kuvatessaan omaksunut Montesquieun opin vallan jakamisesta ja tasapainosta. Tietävästi hän oli ensimmäinen Saksassa, joka oli omaksunut tämän opin. Justi tekee kuitenkin vallan kaksijaon eikä kolmijakoa, kuten Montesquieu. Justi ei tunnusta aristokratian välittävää roolia toimeenpanevan ja lakiasäättävän vallan välillä. Justin esimerkkejä huonosti hoidetusta vallanjaosta ovat Puola ja Ruotsi. Justin mukaan aateli ei saa pilata sitä hyvää, mikä syntyy erilaisten hallitusmuotojen yhdistämisestä. Ruotsi ja Puola ovat valtioita, joissa aatelisto on pilannut kaiken. Puolassa on menetetty monarkian hyvä puoli eli tehokkuus. Ruotsissa valtaa taas käytti aatelinen valtakunnanneuvosto, joka jakoi maan vahingollisiin puolueisiin.

Toista ihannevaltiota, jonka ruumiillistuma Justille oli Kiina, on pidetty valistuneen itsevaltiuden ohjelmaesityksena. Tutkijat ovat olleet yksimielisiä siitä, että Justin esittämät ajatukset vallanjaosta ja vallantasapainosta olivat niin kaukana Saksan poliittisista realiteeteista, että hänen näkemyksensä eivät saaneet juuri vastakaikua. Tämän takia Justi kirjoitti paljon absolutistisen monarkian reformista. Vallan tulisi

absolutistisessa valtiossa olla suurimman ymmärryksen omaavalla. Rajoittamattoman vallan etuna on sen tehokkuus. Toisaalta vaarana on ajautuminen kohti despotiaa. Tämä voidaan kuitenkin yrittää estää aloittamalla ruhtinaan koulutus tämän ollessa vielä lapsi.

Justin ihannevaltioissa on paljon yhteistä. Molemmissa tavoitteena on despotian estäminen. Tarkoituksena on päästä eroon hallitsijan mielivallasta, joka ilmeni uskonnon vaihtamisena, turhina sotina ja verojen kiristämisenä. Justin ihannevaltioissa keinot eroavat. Luonnostaan hyvässä valtiossa apuna ovat vallanjakaminen ja vallan tasapaino. Hillitsemisen kautta hyvässä valtiossa taas prinssin kasvattamisen kaltaiset keinot ovat keskeisiä. Luonnostaan hyvässä valtiossa vaarana ovat puolueet ja muut vapauden aiheuttamat vaarat, sekä tehokkuuden puute. Tämä on seurausta siitä, että monarkki ei saa toimia mielensä mukaan nopeasti. Hillitsemisen kautta hyvässä valtiossa itsevaltiaan täytyy olla valistunut ja suurimman ymmärryksen omaava henkilö. Hän on eräänlainen filosofikuningas, joka osaa toimia nopeasti. Kaikilla ihmisillä on kuitenkin taipumus laajentaa valtaansa ja käyttää sitä väärin. Tässä on rajoittamattoman valtion heikkous. Voi kuitenkin olla, että Justi uskoi David Humen tavoin, että valtio voi täydellistyä monin eri tavoin. Täydellisyys ei siten olisikaan luonteeltaan singulaarista.

Painetut alkuperäislähteet

Adelung, Johann, Christoph, Fortsetzung und Ergänzungen zu Christian Gottlieb Jochers allgemeinen Gelehrten-Lexico, worin die Schriftsteller aller Stände nach ihren vornehmsten Lebensumständen und Schriften beschrieben werden, 2. Band. Leipzig 1787. Darmstadt 1960.

Hobbes, Thomas, Leviathan. Painettu Englannissa 1985 [1651].

von Justi, Johann, Heinrich, Gottlob, Vollständige Abhandlung von Manufakturen und Fabriken. Teil I. Kopenhagen 1758. Löytyy Internetistä alkuperäisasussaan osoitteesta www.ub.uni-bielefeld.de/diglib/justi/vollstaendige (18.2.2004).

von Justi, Johann, Heinrich, Gottlob, Grundsätze der Policey-Wissenschaft in einem vernünftigen, auf den Endzweck der Policey gegründeten, Zusammenhange und zum Gebrauch Akademischer Vorlesungen abgefasst. Göttingen 1759.

von Justi, Johann, Heinrich, Gottlob, Der Grundriß einer guten Regierung. Frankfurt und Leipzig 1759.

von Justi, Johann, Heinrich, Gottlob, Moralische und philosophische Schriften, Bd. 1-3, Berlin 1760–1761.

von Justi, Johann, Heinrich, Gottlob, Natur und Wesen der Staaten als die Quelle aller Regierungswissenschaften und Gesezze. Mit Anmerkungen herausgegeben von D. Heinrich Godfried Scheidemantel. Mittau 1771 [1760]. Painettu alkuperäisasussaan Aalenissa 1969.

von Justi, Johann, Heinrich, Gottlob, Vergleichen der Europäischen mit den Asiatischen und anderen vermeintlich Barbarischen Regierungen. Berlin/Stettin/Leipzig 1762.

Montesquieu, Charles de Secondat de, The Spirit of the Laws. Forge Village, Massachusetts 1962 [1748].

Rousseau, Jean-Jacques, Tutkielma ihmisten välisen eriarvoisuuden alkuperästä ja perusteista. Jyväskylä 2000 [1782].

Rousseau, Jean-Jacques, Yhteiskuntasopimuksesta. Hämeenlinna 1988 [1762].

Wolff, Christian, Vernünftige Gedanken von dem Gesellschaftlichen Leben der Menschen und Insonderheit dem Gemeinen Wesen. Darmstadt 1975 [1736].

Zedler, Johann, Heinrich, "Staat-System", in: Grosses Vollständiges Universal-Lexikon. Bd. 39. Leipzig und Halle 1744. Neudruck, Graz 1962.

Kirjallisuus

Alt, Peter-André, Aufklärung, Ulm 1996.

Bachmann, Hanns-Martin, Die naturrechtliche Staatslehre Christian Wolffs. Berlin 1977.

Barnes, Barry; Bloor, David & Henry, John, Scientific Knowledge. A Sociological Analysis. London 1996.

Becher, Ursula, A., J., Politische Gesellschaft. Studien zur Genese bürgerlicher Öffentlichkeit in Deutschland. Göttingen 1978.

Blitz, Hans-Martin, Aus Liebe zum Vaterland: die deutsche Nation im 18. Jahrhundert. Hamburg 2000.

Bollnow, Otto, Friedrich, "Die philosophischen Grundlagen der Staats- und Wirtschaftslehren bei J.H.G. Justi". Finanzarchiv N.F.8 (1941), s. 381–402.

Brückner, Jutta, Staatswissenschaften, Kameralismus und Naturrecht. Ein Beitrag zur Geschichte der Politischen Wissenschaft in Deutschland des späten 17. und frühen 18. Jahrhunderts. München 1977.

Bödeker, Hans, Erich, "Das staatswissenschaftliche Fächersystem im 18. Jahrhundert" in: Wissenschaften im Zeitalter der Aufklärung. Herausgegeben von Rudolf Vierhaus. Göttingen 1985, s. 143–162.

Calinger, Roland, S., "The Newtonian-Wolffian Controversy: 1740–1759". Journal of the History of Ideas, 30 (1969), s. 319–330.

Conze, Werner, Staat I–II in: Geschichtliche Grundbegriffe, Bd. IV, Stuttgart 1990, s. 5–25.

Dittrich, Erhard, Die deutschen und österreichischen Kameralisten. Darmstadt 1974.

Dreitzel, Horst, "Justis Beitrag zur Politisierung der deutschen Aufklärung" in: Aufklärung als Politisierung – Politisierung der Aufklärung. Herausgegeben von Hans Erich Bödeker und Ulrich Hermann. Hamburg 1987, s. 158–177.

Dreitzel, Horst, Absolutismus und ständische Verfassung in Deutschland: ein Beitrag

zu Kontinuität und Diskontinuität der politischen Theorie in der frühen Neuzeit. Mainz 1992.

Ebihara, Akio, “Justis Staatslehre und Wolffs Naturrechtslehre”. Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte 1985, 102 (Germanistische Abteilung), s. 239–246.

Eggmaier, Herbert, Der aufgeklärte Absolutismus in Österreich: Die Zeit Maria Theresias. Luento Grazin yliopistossa talvilukukaudella 2000/2001.

Engelhardt, Ulrich, “Zum Begriff der Glückseligkeit in der kameralistischen Staatslehre des 18. Jahrhunderts.” ZHF 8 (1981), s. 37–79.

Erbe, Michael, Deutsche Geschichte 1713–1790. Stuttgart 1985.

Fenske, Hans, Gewaltenteilung, in: Geschichtliche Grundbegriffe, Bd. II, Stuttgart 1975, s. 923–958.

Fischer, Klaus, P., “John Locke in the German Enlightenment: an Interpretation”. Journal of the History of Ideas, 36 (1975), s. 431–446.

Foucault, Michel, The Order of Things. An Archaeology of the Human Sciences. Bristol 1986 [1966].

Frensdorff, Ferdinand, Über das Leben und die Schriften des Nationalökonomens J. H. G. von Justi. Nachrichten von der Kgl. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, phil-historische Klasse, Heft 4. Göttingen 1903.

Frängsmyr, Tore, “Christian Wolff’s Mathematical Method and its Impact on the Eighteenth Century”. Journal of the History of Ideas, 36, (1975), s. 653–668.

Gay, Peter, The Enlightenment: An Interpretation. The Science of Freedom. New York 1996 [1969].

Grimm, Dieter, Verfassung II, in: Geschichtliche Grundbegriffe, Bd. VI, Stuttgart 1990, s. 863–898.

Grimm, Jacob & Wilhelm, Triebfeder in: Deutsches Wörterbuch 11. Band. I. Abteilung, II. Teil, s. 452–454. Leipzig 1952.

Haikala, Sisko, “Britische Freiheit” und das Englandbild in der öffentlichen deutschen Diskussion im ausgehenden 18. Jhdt. Jyväskylä 1985.

Haikala, Sisko, Vapauden valtakunnasta Uuteen Karthagoon. Valistusajan Englannin kuvat, teoksessa Pasi Ihalainen (toim.), Britannia. Saarivaltakunnan Eurooppa-suhteiden historia. Jyväskylä 2002, s. 111–142.

- Herdmann**, Frank, Montesquieurezeption in Deutschland im 18. und beginnenden 19. Jahrhundert. Hildesheim, Olms 1990.
- Hyrkkänen**, Markku, Aatehistorian mieli. Jyväskylä 2002.
- Ihalainen**, Pasi, The Discourse on Political Pluralism in Early Eighteenth-Century England. A Conceptual study with Special Reference to Terminology of Religious Origin. Helsinki 1999.
- Karonen**, Petri, Pohjoinen suurvalta. Ruotsi ja Suomi 1521-1809. Juva 1999.
- Kersting**, Wolfgang, Vertrag, in: Geschichtliche Grundbegriffe, Bd. VI, Stuttgart 1990, s. 901–945.
- Klein**, Ernst, “Johann Heinrich Gottlob Justi und die preußische Staatswirtschaft“. Vierteljahrsschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, 48 (1961), s. 145–202.
- Klippel**, Diethelm, Politische Freiheit und Freiheitsrechte im deutschen Naturrecht des 18. Jahrhunderts. Paderborn 1976.
- Klueting**, Harm, Die Lehre von der Macht der Staaten. Berlin 1986.
- Knuutila**, Simo, Merkityksen historiallisesta ja rationaalista rekonstruktioista, teoksessa Juhani Mylly (toim.), Poliittinen historia ja yhteiskuntatieteet. Turku 1986, s. 9–19.
- Koikkalainen**, Petri, Johdanto: David Humen Täydellisen valtion idea, teoksessa Mikko Lahtinen (toim.), Matkoja Utopiaan. Keuruu 2002, s. 141–147.
- Koch**, Rolf, Albert, “Der humanistisch-fortschrittliche Ideengehalt im Lebenswerk des Kameralisten und Berghauptmanns Johann Heinrich Gottlob von Justi“. Zeitschrift für geologische Wissenschaften, 8 (1980), s. 181–188.
- Kuhn**, Thomas, S., The Structure of Scientific Revolutions. Painettu Yhdysvalloissa 1970 [1962].
- Kurunmäki**, Jussi, “Käsitehistoria. Näkökulma historian poliittisuuteen ja poliittisen kielen historiallisuuteen“. Poliittika 43:2 (2001), s. 142–155.
- Lagerspetz**, Eerik, Maailmanpolitiikan etiikka Augustinuksesta Hegeliin, teoksessa Eerik Lagerspetz, Heikki Patomäki & Juha Räikkä, Maailmanpolitiikan moraali. Helsinki 1996, s. 7–48.
- Lindroth**, Sten. Svensk Lärdomshistoria. Frihetstiden. Stockholm 1978.
- Mager**, Wolfgang, Republik, in: Geschichtliche Grundbegriffe, Bd. V, Stuttgart 1984, s. 549–651.

- Maier**, Hans, Die ältere deutsche Staats- und Verwaltungslehre. Neuwied am Rhein 1966.
- Manninen**, Juha, Mihin aate- ja oppihistoriaa tarvitaan?, teoksessa Timo Airaksinen ja Katri Kaalikoski (toim.), Opin filosofiaa, filosofian opit. Helsinki 1999, s. 23–50.
- Manninen**, Juha, “Vanha ja uusi tieteenhistoria avain Thomas S. Kuhnin ymmärtämiseen”. Tieteessä tapahtuu 2/1998, s. 19–23.
- Maurer**, Michael, Aufklärung und Anglophilie in Deutschland. Göttingen 1987.
- Menzel**, Johanna, M., “The Sinophilism of J.H.G. Justi”. Journal of the History of Ideas, 17 (1956), s. 300–310.
- Niiniluoto**, Ilkka, Johdatus tieteenfilosofiaan. Käsitteen ja teorianmuodostus. Keuruu 1980.
- Obert**, Marcus, Die naturrechtliche “politische Metaphysik” des Johann Heinrich Gottlob von Justi (1717–1771). Frankfurt am Main 1992.
- Oz-Salzberger**, Fania, Scots, Germans, Republic and Commerce in: Van Gelderen, Skinner (ed.), Republicanism: a Shared European Heritage, Vol II, Cambridge 2002, s. 197–226.
- Outram**, Dorinda, The Enlightenment. Cambridge 1995.
- Palonen**, Kari, Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa. Quentin Skinner, retoriikka ja käsitehistoria, teoksessa Pelkkää retoriikkaa. Tampere 1998, s. 137–159.
- Pateman**, Carole, The Sexual Contract. Cornwall 1988.
- Pietarinen**, Juhani, Varhainen liberalismi ja naisen vapaus, teoksessa (toim. Lilli Alanen, Leila Haaparanta & Terhi Lumme) Nainen, järki ja ihmisarvo. Juva 1986, s. 173–203.
- Porter**, Roy, Upplysnigen. Painettu Italiassa 1997.
- Preu**, Peter, Polizeibegriff und Staatszwecklehre. Die Entwicklung des Polizeibegriffs durch die Rechts- und Staatswissenschaften des 18. Jahrhunderts. Göttingen 1983.
- Raupach**, Angela, Zum Verhältnis von Politik und Ökonomie im Kameralismus – Ein Beitrag zur sozialen Theoriebildung in Deutschland in ihrer Genese als Polizei. Hamburg 1982.
- Remer**, Justus, Johann Heinrich Gottlob Justi. Ein deutscher Volkswirt des 18. Jahrhunderts. Stuttgart 1938.
- Riedel**, Manfred, Bürger, in: Geschichtliche Grundbegriffe, Bd. I, Stuttgart 1972, s.

672–725.

Riley, Patrick, *The General Will before Rousseau*. Princeton 1986.

Saastamoinen, Kari, ”Locke, kapitalismi ja liberalismi”. *Tiede ja edistys* 22 (1/1997), s. 60–72.

Saastamoinen, Kari, ”Yhteiskuntasopimusteoriat”, teoksessa, Korkman & Yrjönsuuri (toim.), *Filosofian historian kehityslinjoja*. Tampere 1999, s. 265–288.

Saastamoinen, Kari, *Johdatus poliittisiin käsitteisiin uuden ajan alun Ruotsissa*, teoksessa (toim. Matti Hyvärinen, Jussi Kurunmäki, Kari Palonen, Tuija Pulkkinen & Henrik Stenius), *Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Jyväskylä 2003, s. 19–61.

Sabine, Geroge & Thorson Thomas, *A History of Political Theory*. Painettu Yhdysvalloissa 1973 [1937].

Sandl, Marcus, *Ökonomie des Raumes: der kameralwissenschaftliche Entwurf der Staatswissenschaft im 18. Jahrhundert*. Mörlenbach 1999.

Sandl, Marcus, ”Zirkulationsbegriff, kameralwissenschaftliche Wissensordnung und das disziplingeschichtliche Gedächtnis der ökonomischen Wissenschaften” in: *Gedächtnis und Zirkulation: der Diskurs des Kreislaufs im 18. und frühen 19. Jahrhundert*. Hrsg. von Harald Schmidt und Marcus Sandl. Göttingen 2002, s. 63–79.

Sellin, Volker, *Regierung*, in: *Geschichtliche Grundbegriffe*, Bd. V, Stuttgart 1984, s. 361–421.

Sihvola, Juha, *Anakronismi ja sen välttäminen*, teoksessa (toim. Pauli Kettunen, Auli Kultanen, Timo Soikkanen), *Jäljillä. Kirjoituksia historian ongelmista*, Osa 1, Turku 2000, s. 107–120.

Skinner, Quentin, *The Foundations of Modern Political Thought*. Vol. 2. *The Age of Reformation*. Cambridge 2000 [1978].

Small, Albion, *The Cameralists. The Pioneers of German Social Polity*. Chicago 1909.

Spellmann, W. M., *European Political Thought 1600-1700*. Hong Kong 1998.

Stedje, Astrid, *Deutsche Sprache gestern und heute. Einführung in Sprachgeschichte und Sprachkunde*. Paderborn 2001 [1989].

Stollberg-Rilinger, Barbara, *Der Staat als Maschine. Zur politischen Metaphorik des absoluten Fürstenstaats*. Berlin 1986.

Tomaselli, Sylvana, *General Will*, in: *Blackwell Companion to the Enlightenment*.

London 1991, s. 186–188.

Tribe, Keith, “Cameralism and the Science of Government”. *The Journal of Modern History*, 56 (1984), s. 263–284.

Tribe, Keith, *Governing Economy. The Reformation of German Economic Discourse 1750–1840*. Cambridge 1988.

Unruh, Georg-Christoph, “Polizei, Polizeiwissenschaft und Kameralistik” in: Jeserich (hg.), *Deutsche Verwaltungsgeschichte*, Bd.1, Wemding 1983, s. 388–427.

Walker, Mack, Rights and Functions: The Social Categories of Eighteenth-Century German Jurists and Cameralists. *The Journal of Modern History*, 50 (1978), s. 234 – 251.

Wehler, Hans-Ulrich, *Deutsche Gesellschaftsgeschichte*. Bd. 1. Darmstadt 1989 (1987).

Vierhaus, Rudolf, *Deutschland im Zeitalter des Absolutismus (1648 –1763)*. Göttingen 1978.

Vierhaus, Rudolf, Montesquieu in Deutschland. Zur Geschichte seiner Wirkung als politischer Schriftsteller im 18. Jhdt, in: *Deutschland im 18. Jahrhundert: politische Verfassung, soziales Gefüge, geistige Bewegungen; ausgew. Aufsätze von Rudolf Vierhaus*. Göttingen 1987.

Viikari, Matti, *Historiallinen ajattelu, edistys ja yhteiskunta*. Helsinki 1995.

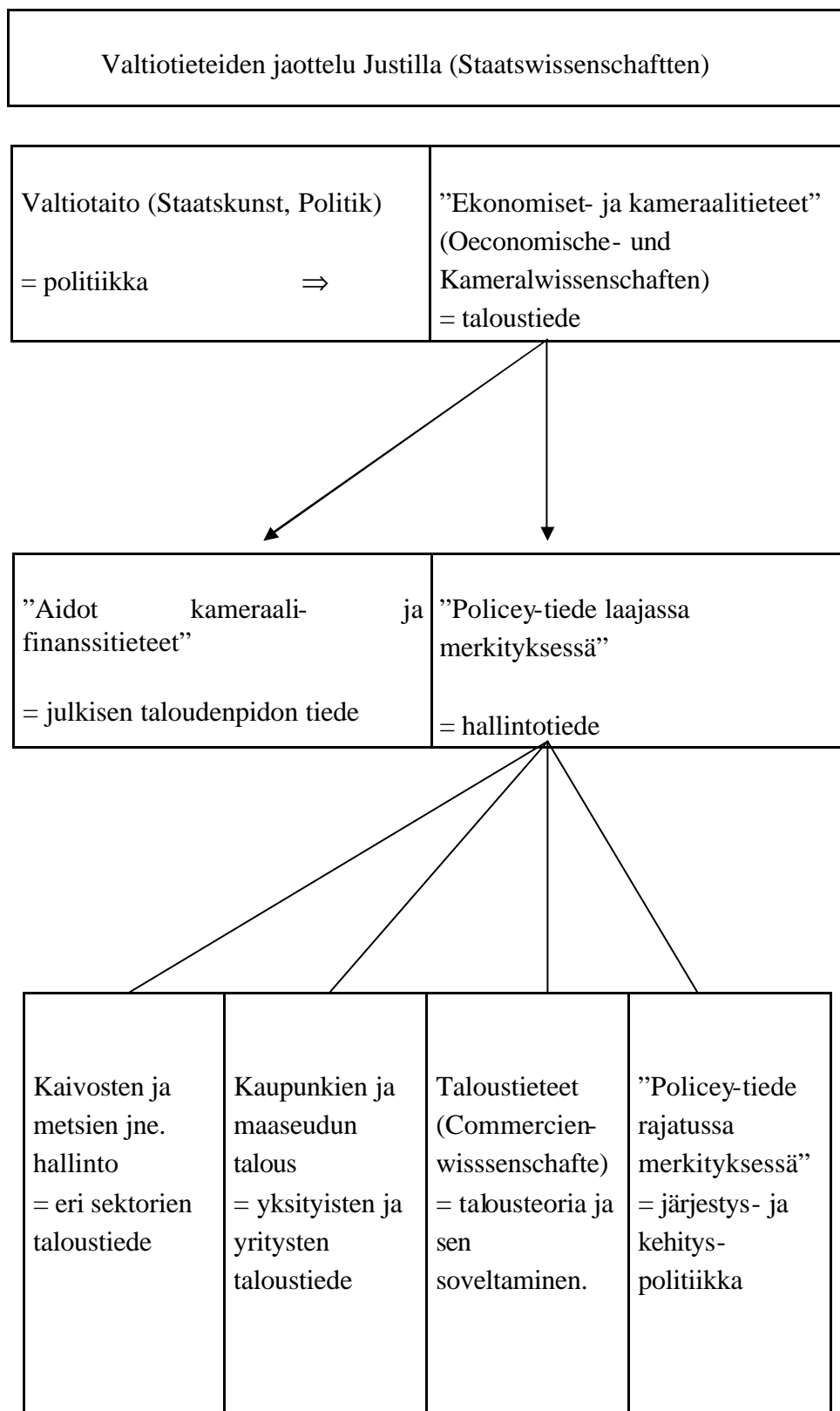
Wilhelm, Uwe, “Das Staats- und Gesellschaftsverständnis von J.H.G. von Justi: Ein Beitrag zur Entwicklung des Frühliberalismus in Deutschland“. *Der Staat*, 30 (1991), s. 415–441.

Wilhelm, Uwe, *Der deutsche Frühliberalismus: von den Anfängen bis 1789*. Freiburg 1995.

Winch, Peter, *Yhteiskuntatieteet ja filosofia*. Jyväskylä 1979.

von Wright, Georg, Henrik, *Logiikka, filosofia ja kieli*. Keuruu 1982.

Liite I:

--	--	--	--

Liite II:

Valtiokoneen työntövoimat (Hyveet)

Valtion yleinen työntövoima

Kunkin hallitusmuodon oma työntövoima

Monarkia	<p>Oikeudenmukaisuus. Kaikille hallitusmuodoille yhteinen poliittinen hyve. Velvollisuuksien täyttäminen valtiota ja toisia ihmisiä kohtaan. Jokaisen tulee toimia siten, ettei estä toisia toteuttamasta onneaan. Toisaalta omaa onnellisuutta ei saa tavoitella, jos valtion onnellisuus vaarantuu.</p>	<p>Kunnia. Hallitsija on kuin magneetti, johonka kaikki kiinnittyvät. Kunnianhimo tekee valtiosta tehokkaan.</p>
Aristokratia		<p>Malti. Aristokratia on taipuvainen riistämään kansaa. Liian monta tahtoa tekee aristokratiasta myös hitaan.</p>
Demokratia		<p>Rakkaus tasa-arvoon. Tämä hyve on demokratialle välttämätön, muutoin sitä uhkaavat ulkoiset vaarat.</p>

Liite III:

Valtiokone- ja valtioruumis-metaforat eri käyttöyhteyksissä

VALTIORUUMIS

Kokonaisvaltainen systeemi: Kun pieninkin osa kärsii, kärsii kärsii koko ruumis. Kaikki vaikuttaa kaikkeen. Valtiossa on vallittava täydellinen järjestys

Valtion päämäärän määritteleminen: Valtioruumiin päämääränä on onnellisuus, kuten kaikkien ihmistenkin päämääränä on onnellisuus. Eri hallitusmuodot tulevat eri keinoin onnellisiksi, kuten eri ihmistyyppitkin.

Despotian vastustaminen: Hallitsija on valtioruumiin sielu. Hän ei ole itse valtio.

Ulkopolitiikan ja kansainvälisten suhteiden lähtökohta: Valtioruumiin voima määrityy suhteessa toisiin valtioihin. Valtio on vahva ainoastaan suhteessa toisiin valtioihin. Paras keino kasvattaa voimaa on vahvistua sisäisesti. Valtio ei saa myöskään tavoitella omaa onneaan toisten valtioiden kustannuksella, koska myös niiden tavoitteena on onnellisuus. Valtion onnellisuuden tavoittelu on analogista ihmisen onnellisuuden tavoittelun kanssa.

Kuolematon parhaimmillaan: Valtioruumis voi olla kuolematon ruumis erotuksena kuolevaiselle. Tämä johtuu siitä, että valtioruumis on ensisijaisesti moraalinen entiteetti, eikä niinkään fyysinen.

Fyysinen perusta: Valtioruumiin fyysisen perustan muodostavat perheet ja maanpinta.

Moraalinen perusta: Valtioruumiin moraalisen perustan muodostavat yhdistyneet tahdot ja voimat.

Sisämarkkinoiden ja rahankierron korostaminen: Raha on valtioruumiin veri. Veren eli rahan on virrattava riittävän nopeasti ja sen täytyy kiertää maan joka kolkkaan aivan kuten veren täytyy kiertää ihmisen koko ruumiissa.

Isänmaanrakkaus: Ihmisen on luonnollista rakastaa omaa ruumistaan. Isänmaanrakkaus on samalla tavalla luonnollista. Se on välttämätöntä itsensä puolustamisen kannalta. Valtiossakin on vallittava itserakkauden eli isänmaanrakkauden, jotta se pystyisi puolustautumaan. Ihminen tarvitsee itserakkauden lisäksi jonkin muunkin motivaation toimiakseen. Samalla tavalla valtiokin tarvitsee liikkeelle panevan voiman.

Sairaudet: Kun valtioruumiin osa sairastuu, sairastaa koko ruumis.

VALTIOKONE

Kokonaisvaltainen systeemi: Kaikki vaikuttaa kaikkeen. Kun yksi osa hajoaa, kone ei toimi. Valtiossa on vallittava täydellisen järjestyksen.

Monarkian puolustus: Tehokkuuden korostaminen: Monarkia on yksinkertaisin ja kestävin kone. Täydellisin kone on sellainen, jossa vallitsee täydellinen järjestys. Tällaisessa valtiossa jokainen tietää paikkansa.

Despotian vastustaminen: Hallitsija on valtikoneen koneenkäyttäjä.

Normatiivisuus, kuolemattomuus: Valtio on moraalinen kone, ei ruumiillinen kone.

Työntövoimat: Oikeat työntövoimat tekevät valtiosta tehokkaan. Valtioskone, joka liikkuu, ei saa vielä kaikkia voimia ulos, joita siltä odotetaan. Säilyttävän isänmaanrakkauden lisäksi täytyy olla voimia, jotka tekevät valtiokoneesta tehokkaan.

Näitä työntövoimia ovat hyveet.